

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922. Första kammaren. Nr 25.

Fredagen den 7 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 1 innevarande månad.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Statsrådet *T. Nothin* lider av muskelreumatism och är tills vidare oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet.

Stockholm den 6/4 1922.

O. F. Hult,
Med. dr.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 14.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av väckta motioner om efterskänkande av statens fordran av entreprenörerna för uppförande av jägmästarbostäder i Dorotea och Vilhelmina.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen nr 31 i första kammaren av herr *Johansson, Johan Peter*, samt nr 45 i andra kammaren av herr *Olofsson i Diger-näs*, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att efterskänka statens fordran av entreprenörerna för uppförande av jägmästarbostäderna i Dorotea och Vilhelmina, utgörande 27,534 kronor 70 öre jämte ränta och rättegångskostnader.

Om efter-skänkande av statens fordran av vissa entreprenörer.

Utskottet hade i det förevarande utlåtandet anfört:

"Under erinran om den avvisande hållning, som av 1920 års riksdag intagits i frågor av liknande beskaffenhet, ävensom med hänsyn till de konsekvenser ett bifall till motionerna skulle medföra, finner sig utskottet förhindrat tillstyrka desamma.

*Om efter-
skänkande av
statens for-
dran av vissa
entreprenörer.*

(Forts.)

Utskottet får fördenskull hemställa, att ifrågavarande motioner icke må av riksdagen bifallas."

Herr Johansson. Johan Peter: Herr talman! Jordbruksutskottet har avstyrkt denna min motion och därvid hänvisat till riksdagens beslut 1920. Så vitt jag kan förstå, har dock utskottet av det anförda beslutet dragit slutsatser, som icke äro berättigade och riktiga.

Förhållandet är i korthet det, att ett par arbetare 1917 åtog sig att för statens räkning uppföra jägmästarebostäder i Dorotea och Vilhelmina för en summa av 60,000 kronor i runt tal. För fullgörande av kontraktet gingo ett par personer i borgen. Entreprenörerna och borgesmännen torde hava varit vederhäftiga för cirka 30,000 kronor. De byggde under den värsta dyrtiden, och arbetet blev ungefär dubbelt så dyrt, som de beräknat. De sålde då sina egna hem och lade penningarna i bygget, men icke ens det hjälpte. Staten måste själv slutföra arbetet och fick lägga ut ytterligare ungefär 27,500 kronor. Entreprenörerna och borgesmännen hava nu blivit dömda att till staten utgiva detta belopp. Jag kan också nämna, att de samtliga äro äldre personer, över 50 år, och att de, såsom jag med motionen bilagda intyg visat, nu äro fullkomligt ruinerade, varför ingen utsikt finnes, att de någonsin skola bliva i stånd att betala denna summa eller ens någon del därav. Jag har därför hemställt i min motion, att kravet måtte efterskännas.

1920 års riksdag, som utskottet åberopar, hade att pröva frågan om ersättning till dem, som under kristiden gjort förluster på statens byggen. Riksdagen beslöt då att avslå dylika framställningar med hänsyn till de konsekvenser, som därav kunde följa. Men här är ju icke fråga om den saken. Jag har ju inte begärt, att de skola få ersättning för lidna förluster, utan att de skola befrias från ytterligare krav, som det inte står i deras förmåga att komma ut med. Riksdagen har också vid flerfaldiga tillfällen förut beslutat i den riktning, som jag här föreslår. 1918 gällde det Jöns Anton Norrströms stärbhus, Johan Sigurd Svinhufvud och Axel Wilh. Kjellson, 1920 länsman C. L. Johanssons stärbhus, C. O. Helmer, 1921 J. G. Lundkvist, 1922 S. P. Phil, och i dessa fall har riksdagen beslutat att avstå från ersättningskrav. Samtliga dessa personer hade av olika anledningar ådömts att utgiva ersättning till staten, men riksdagen har tagit hänsyn till vederbörandes bristande betalningsförmåga och till vad som kan anses vara rimligt och billigt.

Dessa personer, för vilka jag här talar, hava för statens räkning släppt till sitt arbete gratis under den dyraste tiden. De hava släppt till allt, vad de under strävsamt liv med mycken möda och under stor försakelse hopsparat, men ändå skola de betungas med ytterligare krav, som de icke kunna fullgöra, och som komma att hänga tyngande och tryckande över dem under hela deras återstående liv.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till motionen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare, i enlighet med herr *Johan Peter Johanssons* yrkande, på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om efterskänkande av statens fordran av vissa entreprenörer.
(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och ansges en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 27, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 59;
Nej — 39.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier.

I en inom andra kammaren av herr *Wagnsson* väckt motion, nr 180, hade hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville — eventuellt och i den mån riksdagens medverkan därtill erfordrades — efter inhämtande av riksdagens beslut vidtaga sådan ändring i nu gällande stadga för de allmänna läroverken och för statens folkskoleseminarier, att biskops och konsistoriums överinseende över nämnda undervisningsanstalter avskaffades.

Andra kammarens första tillfälliga utskott hade efter erhållen remiss av motionen i avgivet utlåtande (nr 2) över densamma på anförda skäl hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier avskaffades.

Andra kammaren hade bifallit sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet — under återopande av vad andra kammarens utskott i ämnet anført — hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.

Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Borell, Andersson* i Myggenäs och *Andersson* i Hägelåkra, vilka anförde:

"Då erfarenheten givit vid handen, att den nuvarande anordningen med en lokal, av biskop eller konsistorier bestående myndighet för överinseendet över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier varit till gagn för desamma och det enligt vår mening icke förebringats några bärande skäl, varför det oaktat nämnda myndigheter skulle berövas sin befogenhet i berörda hänseende, anse vi, att utskottet bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut."

Herr *Borell*: Herr greve och talman, mina herrar! Som kammaren finner av det föreliggande utlåtandet, har detsamma icke varit enhälligt, då jag jämte två andra ledamöter av utskottet hava antecknat en skiljaktig mening, som går ut på, att utskottet enligt vår åsikt borde hemställa till kammaren att icke bifalla andra kammarens beslut, som avser avskaffande av biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier.

Jag skall nu be att något närmare få redogöra för de skäl, som varit bestämmande för reservanternas ståndpunktstagande, och jag skall då först lämna en kort redogörelse för de uppgifter, som åvila biskop och konsistorium i nu ifrågavarande hänseende. Det grundläggande stadgandet beträffande biskops överinseende över de allmänna läroverken återfinnes i 3 § av 24 kap. i kyrkolagen. I denna paragraf, så vitt den ännu är i gällande kraft, föreskrives: "Biskoparna skola och hava uppsikt med gymnasier och skolor så ock ungdomens upptuktelse efter skolordningen, uti vilken ingen må egenvilligt göra någon ändring. De skola ock se på lektorer och skolmästare, med vad flit, ohåga och nytta de sina ämbeten förrätta." Detta är således det grundläggande stadgandet beträffande biskoparnas ställning till de allmänna läroverken. Sedan hava under tidernas lopp åtskilliga speciella bestämmelser i detta hänseende meddelats, och de nu gällande bestämmelserna, detaljbestämmelserna, återfinnas i gällande läroverksstadga, fastställd i sammanhang med genomförandet av 1904 års stora läroverksreform. Enligt dessa bestämmelser åligger det eforus

att ha uppsikt över de allmänna läroverken i stiftet och särskilt över det sätt, varpå kristendomsundervisningen vid dem handhaves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken, börande han, därest brister av honom bemärkas, härom hos överstyrelsen göra anmälan;

att efter rektors förslag bestämma dag för termins början och slut;

att efter rektors förslag bestämma tid för läroverkets årsavslutning, förhör och uppvisningar;

att närvara vid studentexamen och för samma examen utse vissa vittnen;

att vid ombyte av rektor anställa vissa inventeringar;

att avgiva underdånigt yttrande i fråga om besättande av lärare-tjänst, vari kristendom ingår som ämne; samt

att för varje läroverk inom stiftet, med undantag av de inom stifts-
staden belägna högre allmänna läroverken och stiftets samskolor, för-
ordna en inspektör; och äger eforus, där han så finner lämpligt, att
genom denna som sin ställföreträdare utöva den befogenhet och de ålig-
ganden, som tillkomma eforus.

Eforus, som äger vara tillstådes vid läroverkskollegiernas samman-
träden och därvid, om han så vill, är ordförande, tillkommer dessutom
en del uppgifter av mindre betydelse, som jag icke nu särskilt skall
uppehålla mig vid. Såsom läroverksöverstyrelsen anförde i ett av sty-
relsen år 1918 avgivet yttrande i anledning av en då väckt motion an-
gående avskaffande av eforaten, är eforeernas ställning numera huvud-
sakligen av rådande, hjälpande och stödjande karaktär.

Domkapitlens överinseende över de allmänna läroverken och sta-
tens folkskoleseminarier hänför sig till frågor av övervägande ekono-
misk art och är i sådant hänseende mycket begränsat. Domkapitlen äro
fortfarande forum i fråga om åtal mot läroverkslärare för tjänstefel,
en anordning, som dock numera torde sakna större praktisk betydelse.
Däremot äro konsistoriernas överinseende över statens folkskolesemi-
narier av större räckvidd och betydelse. Bestämmelserna härom åter-
finnas i stadgan för nämnda seminarier år 1914. Enligt densamma ut-
övas den lokala tillsynen beträffande seminariet i Stockholm av Stock-
holms stads konsistorium och beträffande övriga seminarier av kons-
istoriet i stiftsstaden. I egenskap av lokal styrelse har konsistorium
att utöva allmän tillsyn över seminariet samt söka främja dess verk-
samhet och tillvarataga dess intressen. Konsistoriernas ordförande eller
den av dem utsedde inspektorn äger att deltaga i kollegiets överlägg-
ningar, i vissa fall jämväl i besluten. Ordföranden eller inspektorn
äger också viss befogenhet i ekonomiska angelägenheter. I fråga om
tillsättande av läraretjänster vid folkskoleseminarierna har konsistoriet
en vida större befogenhet än den, som tillkommer eforus i fråga om
de allmänna läroverken. Konsistoriet har nämligen yttrande- och för-
slagsrätt beträffande *samtliga* läraretjänster vid seminarierna. Det är
således en betydligt vidsträcktare befogenhet än den, som uti sådant
hänseende tillkommer eforus, som i fråga om de allmänna läroverken
har att avgiva förslag allenast vid besättande av läraretjänst, vari kris-
tendom ingår som ämne. Eforus och domkapitlen utgöra således för de
allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier en lokal myndig-
het med de uppgifter, som jag nu har angivit. Dessa uppgifter äro be-
träffande eforus icke så synnerligen vidsträckta, men de äro mera vid-
sträckta och omfattande i fråga om domkapitlens förhållande till folk-
skoleseminarierna.

Motionären utgår nu ifrån, att 1904 års läroverksreform avsåg
att helt och hållet undandraga läroverken kyrkans, d. v. s. biskoparnas
och domkapitlens inflytande eller med andra ord att sekularisera det
högre skolväsendet, ehuru, som motionären säger, steget ej togs fullt
ut. Motionären avser nu endast att fullborda det verk, som i och med
denna läroverksreform påbörjades, d. v. s. avskaffandet av biskops och

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier. Redan denna motionärens utgångspunkt är felaktig. Om man närmare studerar, vad som föregick genomförandet av den stora läroverksreformen, det yttrande, som då avgavs av myndigheterna, så finner man alldeles tydligt, att man då icke alls uttalade sig i denna principfråga och ej fastslog någon princip härutinnan, som i sin fortsättning förr eller senare borde resultera i ett fullständigt skiljande av biskop och konsistorium från skolan. Man handlade då helt och hållet efter praktiska hänsyn, och i enlighet med dessa bibehöll man den anordning, som ännu består. Att principiella skäl skola nödvändiggöra en dylik fullständig skilsmässa, är en senare uppfinning, som helt och hållet ser bort från de praktiska synpunkterna, lämplighetssynpunkterna. Nog kan det vara bra att handla efter principer, men det är icke lämpligt att draga principitillämpningen så hårt, att man blott för principens skull kastar bort något bestående, som är av nytta och värde. Det synes mig, som om man skulle förfara på det sättet, om man nu följde motionärens yrkande.

I det av mig förut ett par gånger återopade yttrandet av läroverksöverstyrelsen säger styrelsen, att den håller före, att en lokal myndighet med i huvudsak eforus' ställning är befrämjande för läroverkens sunda utveckling. Det erfordras, säger överstyrelsen vidare, vid varje läroverk en lokal utanför kollegiet stående myndighet dels för avörande av småärenden, vilkas centralisering allenast skulle göra arbetets gång tyngre, dels för utredande och förberedande av en del andra ärenden med den kännedom av lokala och personliga förhållanden, som överstyrelsen icke i tillräcklig grad kan äga, dels ock för ledningen av vissa läroverkens förrättningar, högtidligheter och dylikt. Överstyrelsen vitsordar, att den ofta i sitt arbete haft tillfälle iakttaga vilket nyttigt inflytande en dylik lokal myndighet kan utöva.

Dessa uttalanden avse visserligen endast de allmänna läroverken, men äro givetvis tillämpliga även beträffande seminarierna. Motionären har åtminstone icke uttryckligen lämnat något erkännande åt värdet av en sådan lokal myndighet, utan hans yrkande går ut på att avskaffa densamma. Utskottets utlåtande sammanfaller med motionen, men utskottet har dock i sin motivering medgivit riktigheten av de uttalanden överstyrelsen har haft beträffande värdet av att bibehålla en lokal myndighet mellan den högsta myndigheten, folkskolöverstyrelsen, och undervisningsanstalten, men utskottet har ändå tillstyrkt motionen. Uppenbarligen beror detta icke så mycket på motvilja från utskottets sida att fortfarande ha en sådan lokal skolmyndighet utan på motviljan mot självskrivnenhet för ecklesiastik myndighet att utöva denna myndighet. Det är mot den gällande institutionen, biskoparnes självskrivnenhet och konsistoriernas självskrivnenhet, som utskottet riktar sitt angrepp, och i sådant hänseende säger utskottet: "Vad angår biskops och domkapitels allmänna tillsyn över nu ifrågavarande läroanstalter, synes denna antingen vara betydelselös och redan därför kunna avskaffas eller också kunna utövas i strid med de grundsatser, som tillämpas av överstyrelsen, och därige-

nom äventyra enhetligheten i läroanstalternas ledning. Ansatser i sådan riktning ha icke saknats, även om olägenheterna ej gjort sig särskilt gällande. Den förefintliga faran bör ju förr dess hellre undanröjas." Och utskottet återoppar ett yttrande av överstyrelsen, där överstyrelsen säger, att det förhållandet, att en lokal myndighet är av värde, leder ingalunda därtill, att frågan om en sådan myndighets bildande eller fortvaro nödvändigt bör ske genom bibehållande av biskops och konsistoriums självskriftenhet. Läser man detta uttalande lösryckt, skulle man ju kunna taga detta till intäkt för, att även skolöverstyrelsen har den uppfattningen, att den nuvarande institutionen borde ombildas och biskops och konsistoriums självskriftenhet försvinna. Detta är emellertid fullständigt oriktigt. Överstyrelsen har tydligen en annan syn på saken, vilket framgår av överstyrelsens yttrande. Överstyrelsen framhåller, att den skulle känna det som en förlust, om styrelsen i arbetet för läroverkens främjande icke mer kunde påräkna samarbete med eforerna. Överstyrelsen tillbakavisar påståendet, att den nuvarande institutionen skulle medföra någon fara för inkräkning från eforernas sida på styrelsens självständighet, och förklarar, att styrelsen på grund av sin vunna erfarenhet icke kan finna en sådan farhåga befogad. Gent emot talet att den nuvarande institutionen skulle medföra olägenheter i form av onödig omgång och tidsutdräkt, framhåller överstyrelsen, att även om så en enstaka gång skulle vara fallet, står dock däremot den väsentliga vinsten i både tid och sakkunskap, som följer med, att vissa ärenden avgöras eller förberedas av lokal myndighet. Överstyrelsen sammanfattar sitt utlåtande sålunda, att det är bättre att fasthålla vid en redan befintlig, i huvudsak fungerande institution än att skapa en ny utan den fasthet traditionen ger och med även i övrigt ovisst förutsättningar för fyllande av sin uppgift. Jag har nu tämligen vidlyftigt uppehållit mig vid överstyrelsens uttalande, och jag har gjort det därför, att det synes mig, att den åsikt, som överstyrelsen, stödd på sin erfarenhet, uttalat, är av den betydelse, att den borde verka fullkomligt övertygande på var och en, som vill se på sakskalet och hellre vill handla efter sakskalet och praktiska hänsyn än efter teoretiska, principiella hänsyn.

De anmärkningar, som riktats mot institutionen, äro ju huvudsakligen, att den skulle medföra fara för den enhetliga ledningen av läroverken. Den faran föreligger icke. Erfarenheten torde visa, att ifrågasatt institution både före och efter nya läroverksreformen har arbetat ganska friktionsfritt. De få friktionsanledningar, som ha uppstått, torde i stort sett icke hava någon som helst betydelse. Det har vidare anmärkts, att bibehållandet av dessa institutioner skulle leda till omgång. Det är ju givet, att en mellaninstans i viss mån alltid leder till omgång, men om denna mellaninstans är av betydelse, får man finna sig däri. Här är det av ringa betydelse mot de förmåner, som man vinner genom avgöranden i mindre detaljer av ordningsärenden, vilka kunna träffas direkt av lokala, med orten förtrogna myndigheter. Nu är det som sagt ej heller själva institutionen och dess organisation, som man innerst torde åsyfta, utan vad man egentligen vill är att skilja undervisningen

*Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)*

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m. (Forts.)

från det kyrkliga inflytandet, att fullborda sekulariseringen. Om jag ställer till mig den frågan, huruvida detta kan vara lämpligt och riktigt för kulturen i vårt land, måste jag för min del svara ett obetingat nej. Det är ju så, att en ny tid liksom ungdomen ofta ser kritiskt på föregående tider och företrädares liv och verksamhet, men med tiden försvinner denna kritik inför ett mognare omdöme. Jag tror, att så är förhållandet även här. Jag tror, att de strävanden, som gjort sig gällande här, bero på ett alltför litet värdesättande av det värde för hela vår kultur, som kyrkans samarbete med undervisningen har haft i forna tider och även kan komma att ha i framtiden, och särskilt i denna tid av utpräglad materialistiska och nedbrytande strävanden är det kanske av större betydelse än någonsin. Jag tillåter mig, herr greve och talman, att vrka bifall till reservationen.

Herr Enhörning: Herr greve och talman! Det var visserligen icke med någon förvåning som jag tog del av den föreliggande motionen, ty den hade ju redan 1910 varit framme och även senare år, men min förvåning blev så mycket större, då jag fick taga del av utskottets utlåtande. Såväl motionen som utskottets utlåtande gå i samma riktning: fullständig avsaknad av påtagliga praktiska skäl till stöd för det gjorda yrkandet. Anledningen till denna brist ligger dock nära till hands — inga som helst praktiska omständigheter tala till förmån för den förordade ändringen. Både motionären och andra kammarens utskott, till vilket första kammarens utskott nu anslutit sig, ha därför dels måst tillgripa framhållandet att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier äro oförenliga med vår tids uppfattning av undervisningens ställning och dels sökt framkonstruera vissa i realiteten obefintliga praktiska olägenheter av nuvarande anordning. Att denna anordning icke medför några olägenheter framgår med all önskvärd tydlighet av vad läroverksöverstyrelsen — den myndighet som utan gensago har de största möjligheterna att bedöma förevarande spörsmål — anført i sitt yttrande i frågan 1918. Den uttalar, att erfarenheten av det sätt varpå eforusinstitutionen i verkligheten fungerar icke går i den riktning att de påyrkade förändringarna skulle innebära en vinst för läroverken utan en förlust. Efter ett sådant uttalande förefaller det minst sagt egendomligt, att man söker göra gällande motsatsen. Men ändamålet får här som i så många andra fall helga medlen. Och ändamålet det är att få bort varje anstrykning av ett kyrkligt inflytande på undervisningens område. Att här diskutera de principiella sidorna av saken skulle föra allt för långt och säkerligen icke leda till något resultat, varför jag bortser från dessa och endast framställer frågan: Är det riktigt och försvarligt att låta ett ensidigt principrytteri giva anledning till ändringar, vars konsekvenser icke kunna överblickas? För egen del måste jag svara absolut nej, och jag hoppas flertalet av kammarens ledamöter äro ense med mig däri, att man icke får låta teorierna bortsymma realiteterna. Alla institutioner, huru väl de än fungera, skola bort, och enda motivet

är: oförenligt med vår tids uppfattning. Mot andra kammarens första tillfälliga utskott har avgivits en längre reservation av herrar Wallerius, Björkman, Gardell och fröken Wellin, som är väl motiverad. Reservationerna yttra bland annat på sidan 7 i utskottets utlåtande: "Motionärerna synas emellertid i själva verket mindre ledas av hänsyn till läroverkens behov, sådana dessa i levande livet te sig, än av vissa teoretiskt principiella hänsyn." Vidare anför de vad överstyrelsen i denna sak har yttrat, och då även detta har relaterats av en föregående ärad talare, skall jag för min del icke uppta kammarens tid därmed, men jag vill dock säga, att ett dylikt av den verkliga sakkunskapen fällt omdöme är för min del av avgörande betydelse, och jag får därför, herr greve och talman, yrka bifall till den vid föreliggande utskottsutlåtande fogade reservationen.

Om avskaffande av bi-skoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Herr Pauli: Herr talman, mina herrar! När denna fråga varit före i riksdagen, och det har den varit många gånger, såsom vi veta, har det brukat sägas av de uppträdande talarna, att de bådo om ursäkt för att de uppträdde i en sådan liten och obetydlig fråga. Och jag medgiver, att om man såsom de två sista föregående talarna anlägger den praktiska synpunkten, så kan saken te sig ganska obetydlig, men om denna fråga verkligen är så liten och obetydlig, så frågar man sig: Varifrån kommer då det stora intresse, varmed den omfattas? Huru kommer det sig, att debatten om denna fråga ofta blir ganska långvarig? Hur kommer det sig, att den gamla första kammaren har utvecklat en sådan oerhörd ståndaktighet och envishet för att avslå denna obetydliga ändring? Jo, alltsammans beror på en sak, som den föregående talaren icke ansåg sig vilja beröra, nämligen frågans principiella innebörd, och jag anser att man först och främst måste taga ståndpunkt till denna principfråga. Eforatet är en symbol för kyrkans myndighet över skolväsendet. Det är ett svagt återsken från den tid, då skolan icke existerade annat än för kyrkans skull. Har man först tagit ståndpunkt till den frågan: Skall skolan stå på självständig grund eller stå under överinseende av kyrkan? och anser man, att den förra frågan bör besvaras med ja, då bör man sedan också fråga sig, om det finnes några praktiska hinder för att förverkliga denna princip. Men att alldeles bortse från principfrågan, som herr Enhörning ansåg att man borde göra och som han även gjorde, det är ju att blunda på båda ögonen för det, som är den verkliga innebörden i denna sak. För min del kan jag icke annat än anse, att vi nu kommit fram till ett tydligt avgränsat verksamhetsområde för såväl kyrkan som skolan och att kyrkans överinseende över skolan även rent formellt sett bör tagas bort. Jag vill härmed icke förneka, att detta överinseende en gång varit berättigat, och jag vill icke alls förneka, att kyrkans män i gångna tider ha gjort stora och värdefulla insatser för skolan. Skolan växte ju en gång fram ur kyrkan. Den hade då endast till uppgift att utbilda präster. Den var en förbildningsanstalt till universitetet, som icke var annat än ett prästseminarium. Det är typiskt, att den skolordning, som utfärdades i början av 1600-talet,

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

utfärdades av prästerskapet och icke av Kungl. Maj:t. Prästerskapet ansåg sig icke behöva kunglig sanktion för att utfärda en skolordning, det ansågs på den tiden som en prästerskapets privata angelägenhet. En ärad talare i andra kammaren anförde i debatten i detta ämne den gamle Johannes Rudbeckius som exempel på vad en kyrkans man gjort för skolan, och han menade, att det skulle vittna om bristande pietet mot den fosterländska kulturen och ett av våra stora kulturella minnen, om eforatets avskaffande till tiden sammanfölle med firandet av 300-årsminnet av Johannes Rudbeckius' gymnasium i Västerås, det första svenska gymnasiet. Jag tillåter mig vara av en alldeles motsatt uppfattning, ty genom att avskaffa eforatet fortgå vi i själva verket på den linje, som Johannes Rudbeckius själv beträdde på den tiden. Han var nämligen en av de första, som med kraft hävdade, att skolan icke borde vara endast en prästerlig utbildningsanstalt utan även duga till att utbilda folk för andra livsuppgifter, att utbilda vetenskapsmän och statsmän. Därför undervisades vid gymnasiet i Västerås icke blott i teologi, latin och grekiska, utan även i naturvetenskap, etik, historia och politik. Och eftersom vi äro inne på de fosterländska minnena — jag förutser, att längre fram i debatten komma dessa fosterländska minnen ändå på tal — skall jag tillåta mig att framhålla, att en av våra statsmän, som den svenska högern och den svenska kyrkan icke sätta minst högt, nämligen konung Gustav II Adolf, såvitt jag vet var den förste, som tog ett steg mot sekulariseringen av läroverken. Han tänkte sig visserligen icke någon överstyrelse, men han tänkte sig i alla fall en lekman, en politikus, som han kallade honom, såsom generalinspektör över alla rikets läroverk. Detta förslag blev det ingenting av, men man märker i alla fall avsikten. Reservanterna ha anført den paragraf i vår kyrkolag, som innehåller den så att säga klassiska bestämmelsen om biskoparnas makt över skolan, och jag vill erinra om, att där bland annat står, att de "skola ock se på lektorer och skolmästare, med vad flit, åhåga och nytta de sina ämbeten förrätta, avskaffa dem, som äro därtill oskicklige och försumlige, och inga andra därtill befordra, än dem de förvisso känna och veta vara ungdomen nyttige". Vi veta ju mycket väl, mina herrar, att denna paragraf liksom så mycket annat i vår kyrkolag är satt ur gällande kraft genom senare tiders bestämmelser. Vi veta, att det fortfarande är en biskops obestridda rätt att "se på" herrar lektorer och skolmästare, och man kan icke fråntaga dem denna rätt, men de hava icke längre någon rätt vare sig att avskeda eller befordra dem. Det är så, som överstyrelsen träffande säger i dess här ofta återopade inlaga, att eforatet har genomgått en avvitringsprocess. Jag vill naturligtvis icke gå in på några närmare detaljer angående denna process, men det sista stora momentet i avvitringen skedde, som vi veta, 1904, då undervisningsväsendet centraliserades hos överstyrelsen och allt väsentligt av eforatets befogenheter överflyttades dit.

När det nyss har sagts av den ärade talare, som förde reservanternas talan, att man den gången icke gjorde något principuttalande om denna åtgärds innebörd, ber jag få erinra om att överstyrelsen själv påpekat.

att den dåvarande ekklesiastikministern i andra kammaren uttryckligen förklarade denna åtgärd vara ett otvetydigt steg mot en sekularisering av läroverken. Att man sedan icke direkt sade, att nu skola vi först taga detta steg, och sedan skola vi givetvis även avskaffa det återstående av biskops och konsistoriums makt och myndighet, det är alldeles naturligt. Varför man höll inne den gången och icke tog steget fullt ut, det berodde naturligtvis delvis på att när man startade ett alldeles nytt ämbetsverk, man icke på förhand kunde veta, hur det skulle komma att fungera. Man ville naturligtvis avvakta, huru det nya systemet fungerade, innan man beslutade sig för att fullständigt avveckla det gamla. Dessutom berodde denna försiktighet på det starka motståndet mot reformen, som måste mildras, och därför bibehöll man detta sken av en kvarstående myndighet över skolan. Den erfarenhet, som man 1904 icke ansåg sig hava vunnit angående en lekmannaöverstyrelse, äga vi nu i våra dagar, och jag tror icke, att någon i denna kammare — han må vara en aldrig så entusiastisk anhängare av eforusinstitutionen — skulle vilja på allvar sätta i fråga, att vårt undervisningsväsen skulle återvända till förhållandena före 1904. Då vi nu alltså vunnit denna erfarenhet och icke längre behöva hysa den tvekan, som man då hyste, kunna vi också anse tiden vara mogen för att taga steget fullt ut och fullfölja denna utveckling.

*Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)*

Det har redan påpekats, vad det är för saker, som åligga eforus, och alla måste väl erkänna, att det till största delen är rena bagateller, t. ex. att efter rektors förslag bestämma dag för termins början och slut, att efter rektors förslag bestämma tid för läroverkets årsavslutning, förhör och uppvisningar, o. s. v. Är nu detta någonting att hålla på? Rektor bestämmer naturligtvis själv av praktiska grunder allt detta, även om han måste gå och inhämta eforus' yttrande om saken. Så finnes det en del befogenheter, som äro av skenbart större värde, t. ex. övervakandet av kristendomsundervisningen. Men huru förhåller det sig i själva verket med dessa eforus' funktioner? Jo, så att vissa eforer alldeles negligera dem. Jag tror, att det finnes icke så få kristendoms-lärare vid våra läroverk, som under hela sin tjänstetid icke mottagit ett enda besök av eforus i inspektionssyfte. Det kan naturligtvis finnas undantag, nitiska eforer, men jag tror verkligen, att antalet sådana för närvarande är ganska litet. Jag kan själv intyga, att inspektionen av studentexamen vid det läroverk, vid vilket jag har äran att tjänstgöra, enligt min erfarenhet har inskränkt sig till ett kortvarigt besök av eforus på rektorsexpeditionen ifrågavarande dag och bestått i handsakning med censorer och lärare. Jag tror icke, att någon vågar på allvar bestrida, att dessa obetydliga funktioner utan någon som helst risk kunde överlämnas till skolmyndigheterna. Jag vill naturligtvis icke bestrida, att det kan vara både nyttigt och nödvändigt, att man har en viss lokal myndighet för att handlägga en del ärenden, som icke behöva gå till överstyrelsen. Det faller mig icke in att förneka, att det vid de allmänna läroverken kan behövas inspektorer lika väl som vid de enskilda läroverken. Men varför i all världen skola biskoparna vara självskrivna

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.*
(Forts.)

såsom inspektorer? Och varför skola de inspektorer, som tillsättas i de städer, där biskopen icke kan vara närvarande, förordnas just av honom? Jag får säga, att i den frågan står mitt förstånd stilla. Jag tror, att överstyrelsen skulle ha lika god hand som biskoparna i fråga om att tillsätta inspektorer, och jag tror också, att dessa inspektorer skulle sköta sig lika bra som herrar biskopar — kanske i många fall bättre.

Jag vågar alltså påstå, att några verkliga praktiska olägenheter av denna princip genomförande icke kunna anföras. När å andra sidan den föregående talaren har försäkrat, att det icke kan sägas vara några praktiska olägenheter förknippade med eforatets kvarstående, skall jag be att få opponera mig. Det har t. ex. berört möjligheten av meningsdifferenser mellan eforus och överstyrelsen, men man har hänvisat till att överstyrelsen har förklarat, att sådana differenser knappast förekommit. Att de ha förekommit, det är säkert, och vem vet, om icke sådana slitningar i framtiden skulle kunna bli ganska betydande och för läroverken av obehaglig natur. En sak, som är ännu mera känd, är den, att det finnes åtskilliga eforer, som ha visat en i hög grad oriktig uppfattning av eforusinstitutionens innebörd och av vad deras ställning fördrar. Vi behöva icke gå längre tillbaka än till fjolåret för att finna ett sådant fall, då en biskop funnit lämpligt vid en skolavslutning att inför skolans elever göra mycket häftiga politiska uttalanden och angripa politiska partier, till vilka han själv var motståndare. Ingen kan väl anse, att något sådant kan betraktas som riktigt och taktfullt av eforus handlat.

Slutligen ber jag också få framhålla, att eforus' möjlighet att inverka på tillsättandet av kristendomslärarejänster i många fall torde vara en ren formalitet, men att den dock innebär möjligheten av ett ensidigt betonde av den kyrkliga beaktelsens betydelse i fråga om sådana lärarejänster. Jag ber alltså få upprepa, att enligt min uppfattning eforusinstitutionen är principiellt oriktig och utan nämnvärt praktiskt gagn, samt att den i vissa fall rentav kan anses vara till direkt skada för skolan.

Eftersom motionären även berört domkapitlen, skall jag be att få uppehålla mig ett ögonblick vid dem. Han har framhållit att domkapitlens befattning med läroverken är ytterst obetydlig, och enligt det betänkande, som domkapitelkommittén avgivit, skulle denna befattning helt och hållet försvinna. Man finge i så fall naturligtvis göra undantag för sådana fall, då rent juridiska skäl, död mans vilja, testamenten, donationsbrev o. d. fortfarande kunna nödvändiggöra domkapitlens befattning med vissa läroverksärenden.

Beträffande domkapitlens tillsyn över seminarierna ställer sig ju saken annorlunda. När folkskoleöverstyrelsen inrättades år 1913, överflyttades visserligen allt väsentligt av domkapitlens befattning med seminarierna till överstyrelsen, men de ha dock en del ärenden kvar att taga befattning med. Enligt domkapitelkommitténs betänkande skulle denna befogenhet kvarstå hos domkapitlen, men icke i deras nuvarande form, utan hos en skolavdelning, vars egentliga uppgift skulle vara att övervaka folkskoleväsendet i stiftet. Denna skolavdelning skulle få annan

sammansättning; det skulle bli slut med lektorernas saga i domkapitlen. Jag vill icke förneka, att för folkskoleväsendet en sådan lokalstyrelse behöves, tvärtom, men jag vill tillåta mig draga i tvivelsmål, huruvida en dylik lokalstyrelse är nödvändig för seminarierna, när den icke anses nödvändig för läroverken. Man har svarat, att seminarierna utbilda folkskollärare, och därför skulle de stå under denna domkapitlens skolavdelning. Då kunde man lika gärna säga, att eftersom de filosofiska fakulteterna utbilda läroverkslärare, böra de ställas under skolöverstyrelsen. Jag tycker, att denna analogi är ganska riktig.

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Ehuru jag alltså menar, att en sådan lokalstyrelse icke behöfde vara nödvändig för seminarierna, så kunna vi ju dock lämna den frågan öppen och spörja: om också en sådan lokalstyrelse skall anses nödvändig, varför skall den utgöra en underavdelning av domkapitlen? varför skall biskopen sitta som ordförande? varför kan icke denna lokalstyrelse vara en lekmannastyrelse liksom överstyrelsen för läroverken och seminarierna?

Jag skall ej taga kammarens tid längre i anspråk denna gång. Jag tror mig ha berört de viktigaste synpunkterna i denna fråga. Jag vill endast erinra om, att denna reform av andra kammaren har bifallits fyra gånger, senast för några dagar sedan, med stor majoritet, och jag tycker, att man skulle kunna förvänta, att den nya första kammaren med dess demokratiserade sammansättning skulle kunna anse tiden vara inne att också bifalla reformen. När man debatterar denna och liknande frågor, brukar man gärna mana till pietet och vördnad för traditionen, och i den gamla första kammaren har denna maning aldrig brukat förklinga ohörd. Även jag skall be att få vara traditionstrogen härvidlag och uppmana herrarna att följa en tradition, nämligen den tradition, som givit sig till känna i hela utvecklingen av förhållandet mellan svensk skola och svensk kyrka. Jag tror mig i korthet ha visat, att denna utveckling har gått i riktning mot upphörandet av kyrkans myndighet över skolan, ända tills vi nu ha kvar dessa rent rudimentära rester. Vår skola har lärt sig att stå på egna ben, och om denna kammare, som jag hoppas, om en stund kommer att bifalla den föreliggande motionen, så gör den ingenting annat än beseglar de svenska läroverkens fullmyndighetsförklaring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandegård: Herr talman! Jag är livligt övertygad, att vännen Pauli i allmänhet har lika mycket sinne för traditionen, som han talade om sist, som någon annan i denna kammare, och jag skall icke säga mycket därom. Jag vill bara uttrycka den förmodan, att man bör kunna ha råd att visa pietet och hänsyn, icke endast för det man själv tycker är vackert och värdefullt här i världen, utan också för andras rätt att bibehålla vad de tycka är vackert och värdefullt, åtminstone så långt denna hänsyn icke gör intrång på eller kommer i vägen för någon ens egen oförytterliga rätt. Detta i allmänhet sagt.

Den nu föreslagna reformen avser att avskaffa en traditionell ord-

Om avskafande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

ning, vars enda påvisbara fel är, att den icke överensstämmer med en viss s. k. princip, en doktrin, skulle jag vilja säga. Herr Arthur Engberg sade i andra kammaren: det är fråga om ett rudiment, en blindtarm, ett av dessa gamla bevis för ett förflutet välde från kyrkans sida, som faktiskt icke längre består. Reformen måste således, om den vinner — som jag förmodar — även första kammarens bifall, få anses vara av ett bra tvivelaktigt värde. Man märkte förresten på debatten i andra kammaren, först och främst på uteblivandet av inlägg från de håll, där man har haft anledning vänta sådana, men även på de inlägg, som gjordes för att räcka motionären en hjälpsam hand, hur innerligt betydelselös man finner hela denna föreslagna reform. Utskottets ärade och duktige ordförande i andra kammaren, som på dragande kall och ämbetets vägnar gav motionären sitt stöd, gav uttryck häråt i den lyckligt formade vändningen: "Den föreliggande frågan må vara stor eller liten, så har det icke tillkommit utskottet att svarva den till lämplig storlek. Utskottet har ansett sig skyldigt att sakligt behandla den föreliggande motionen alldeles oberoende av hur popularitetens vindar blåsa och hur presstrumpeterna ackompanjera." Herr Engberg, vars kärlek till vår gamla kyrka länge satts på hårda prov, medgav: "Visserligen är detta en liten reform, om man ser den ur rent formell synpunkt. Men för att markera en princip, för att markera att det svenska skolväsendet skall stå på egen grund" etc., manade han kammaren att följa herr Wagnsson. Herr Vennerström, som har sinne för allt som är vackert, var ärlig nog att beledsaga sitt yrkande om bifall till motionen med ett personligt vittnesbörd om hur minnet av den eforus, biskop Rundgren, som på hans tid utövade sin eforusplikt vid det läroverk, där herr Vennerström förvärvade den vita mössan, var det vackraste minnet från hans skoltid. Herr Rydén, som avstod från något yrkande, förklarade sig anse, att denna fråga "icke spelar någon synnerligen stor roll vare sig ur den ena eller andra synpunkten". Herr Bengtsson i Norup tyckte också, att "denna fråga göres alltför stor".

Så vitt jag förstår, ävlas motionären här endast att slå in en öppen dörr, det gäller ju att avskaffa ett förmynderskap, som allmänt erkännes icke existera. Herr Wagnsson för ingen de förtrycktas talan. Han är bara ute och motionerar en liten principhäst i den nya tidens morgonluft.

Antagligen kommer motionen att vinna riksdagens bifall. Jag kommer icke att för min del kunna gratulera motionären, som är min partikamrat och gode vän. Visserligen är det här icke fråga om någon dödsstöt åt den gamla kyrkan, men ett knappnålssting kan åtminstone irritera. Allvarsamt sagt, för den som icke alls är blind för, att kyrkan i stort sett förtjänar så innerligt väl vad hon får till livs i denna tid, men som ändå icke, trots allt, kan upphöra att tro på kyrkans förnyelse och framtid, för den som efter måttet av sin kraft i många år varit med i ärlig strävan för denna förnyelse efter linjer, som jag tror att åtminstone många av även mina partikamrater skulle vilja vara med om, kännes det en smula vemodigt att nödgas konstatera, jag måste

såga det, den absoluta brist på förståelse för vad hela saken gäller, som denna motion här vittne om.

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

Det finnes ett kyrkoideal, om vars kulturvärde jag skall tala tyst, som är uppbyggt på föreställningen om religionen som en kulturen och samhället ovidkommande angelägenhet. Konsekvensen av detta kyrkoideal är ett religiöst samfund, vars medlemmar böra vara främmande så mycket som möjligt för det levande livets krav och verkligheter, vars förkunnare böra erhålla sin utbildning vid seminarier, kemiskt renade från den vetenskapliga forskningens smittofarliga baciller, vars hela organism från ovan till ända ned är väl avpassad att upprätthålla en så djup och vid klyfta som möjligt mellan religion och kultur, mellan religion och vetenskap, mellan religion och samhällsliv över huvud. Jag förstår, att motionären och hans medkämpar på denna linje i själ och hjärta djupt förakta ett sådant samfund. Detta ideal är icke deras. De ha över huvud icke något kyrkoideal. När de nu i alla fall göra vad de kunna i tid och otid för att förverkliga ett ideal, som icke är deras eget, är det naturligtvis därför, att de i sin föreställningsvärld icke ha rum för någon kyrkans kulturella eller samhälleliga uppgift. Jag undrar ändå, om icke framtiden kommer att ge herrarna orätt, och jag skulle vilja fråga: kan det, så länge statskyrkan består — och den kommer nog att bestå åtskilliga mansåldrar, vare sig vi vilja det eller ej — kan det ur statens synpunkt, ur kulturens synpunkt vara till gagn att ävlas isolera kyrkan på den ena punkten efter den andra från kulturen, att tvinga kyrkan till en konsolidering, som i sista hand, så vitt jag kan begripa, kommer att gå ut över staten och kulturen själv? Bli våra biskopar t. ex. mindre farliga, om de avhändas rätten och plikten att som statens förtroendemän under öppet ansvar taga en i detta fall visserligen obetydlig befattning även med statens undervisningsväsen? Har staten något att vinna på, att kyrkans ledning i domkapiteln berövas det kvalificerade lekmannainflytande, som närvaron där av t. ex. lektorer i matematik och historia innebär? Jag kan ju för min del få säga, att som präst, just ur kyrklig synpunkt, skulle jag hälsa en ordning, som beröfvade mig möjligheten att i mitt domkapitel se vännen Wigforss som bisittare, vara synnerligen ovälkommen.

Den föreslagna reformens värde för ifrågasvarande del av statens undervisningsväsen är intet. Jag tillåter mig konstatera, att det icke på något sätt av någon, vare sig i denna eller i den andra kammaren, kunnat uppletas ett enda argument för denna reforms värde annat än ur den s. k. principiella synpunkten. Man får kanske konstatera, att här således föreligger enighet. Så vitt jag vet, föreligger icke heller någon allmän eller bestående åstundan efter denna reform från dem, som nu framför allt skulle befrias från detta ovärdiga förmynderskap. Jag vill därför säga som herr Arthur Engberg i andra kammaren, jag tycker, att man, "för att markera en princip", i detta fall principen, att vi i det längsta vilja bevara sambandet mellan kyrka och kultur, i denna kammar borde ge motionen det svar, lektor Pauli, som den i alla fall förtjänar.

Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)

Jag hemställer alltså, herr talman, om avslag på den föreliggande motionen och utskottsbetänkandet och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr talman: I anledning av något som förekommit såväl under den nu pågående överläggningen som i särskild grad under överläggningen i onsdags, tillåter jag mig här yttra några ord. I gamla tider ansågs det i denna kammare icke tillbörligt att under diskussionen angripa namngivna talare i andra kammaren. Jag tillåter mig hemställa, om det icke skulle vara lämpligt att åter låta denna regel komma till heders.

Herr Franzén: Herr talman! I den nu föreliggande frågan ber jag att få yttra några ord, men jag skall begränsa mig till bara ett moment, nämligen frågan i vad den rör eforaten vid läroverken. Att tvivel råder, huruvida denna institution är av gagn för undervisningen vid våra läroverk, är enligt min mening icke så mycket att undra på, ty man kommer i alla fall icke ifrån, först och främst, att den princip, som det här har varit tal om så mycket, denna princip, att innehavaren av ett visst ämbete också skall därmed vara självskriven på en annan post, den principen är över huvud taget, menar jag, mycket betänkelig. Vidare kan man nog ej heller komma ifrån, att eforernas huvudsakliga funktioner äro av den art, att skolöverstyrelsen har alldeles samma uppgifter: inspektionsrätt och rätten att avge yttrande och förslag i vissa fall i fråga om kristendomslärarejänster. Slutligen ha ju eforerna några, jag skulle vilja säga, småsysslor, som naturligtvis kunna fullgöras och som faktiskt redan fullgöras vid våra flesta läroverk av andra personer än eforerna själva.

För min del ser jag saken på det sättet, att om eforaten skola bibehållas, så kan det icke motiveras på annat sätt än att man säger, att skolöverstyrelsen saknar kompetens eller eljest möjlighet att övervaka undervisningen och tillgodose dess intressen. Det bör kanske här ytterligare påpekas, att ingen vill förmena skolöverstyrelsen att utse lokala inspektorer för läroverkens behov.

Jag skall ett ögonblick dröja vid något som yttrades här nyss av herr Sandegård, då han talade om de där vackra minnena, som man kan ha från sin skoltid. För min del instämmer jag med den ärade talare, som han då syftade på, i hans uttalande. Jag har också sådana där vackra minnen, men, herr Sandegård, sådana vackra minnen tror jag alls icke, att man nu behöver riskera att gå miste om genom denna reform, ty lokala inspektorer vid varje läroverk är det ingen människa som vill motsätta sig. Och i det fall som här varit fråga om, i stiftsstäder, skulle ju mycket antagligt den nuvarande eforus, biskopen, även om denna reform genomföres, bli utsedd till lokal inspektör i de allra flesta fall, för så vitt han i övrigt är lämplig. Men vilja statskyrkans representanter och deras meningsfränder, vilket jag icke kan tro, fränkänna skolöverstyrelsen denna kompetens och bevara ett särskilt infly-

tande över undervisningen i vissa avseenden, så kan man befara, tror jag, att ett dylikt misstroget övervakande icke blir till gagn för våra läroverk.

Nu invändes från dem, som motsätta sig den reform det är fråga om, att inga olägenheter ha förmärkts i detta avseende beträffande denna institution. Och herr Enhörning sade i sitt anförande bl. a., att inga praktiska skäl finnas för denna reform. Det skulle alltså bara vara ett princippyrteri, en doktrin eller vad man nu vill kalla det. Enligt min mening kan det icke bestridas, att olägenheter ha förekommit och faktiskt förekomma. Herr Pauli påpekade det också i sitt anförande, och jag ber få understryka det. Eftersom det icke har skett förut, tar jag mig friheten att här relatera åtminstone ett fall, där jag anser att en sådan olägenhet tydligt föreligger.

Det gäller ett fall, som på sin tid väckte ganska mycken uppmärksamhet över hela landet och diskuterades ganska utförligt i pressen, men jag skall här i alla fall i största korthet vidröra det, därför att kanske icke alla erinra sig detsamma. Det gäller en ung teologie kandidat, som för en del år sedan anställdes såsom extralärare eller kanske vikarierande adjunkt vid ett av våra högre allmänna läroverk. Han hade genomgått provår. Han hade alltså både den reella och formella kompetensen att undervisa i kristendom, som var hans huvudämne, och jag får säga, att denne lärare, som jag för min del kände ganska väl, hyste, så vitt jag kunde förstå, ett synnerligen varmt religiöst intresse, intresse för religion i allmänhet och för sin uppgift, religionsundervisning i synnerhet. En dag anmodas han att hålla ett föredrag i religiösa frågor i Folkets hus i den stad, där han undervisade. Och det gjorde han. Föredraget handlade om kristendomen och refererades ganska utförligt i ortspressen. Vad han sagt kom också till vederbörande eforus' öron, och biskopen företog en inspektion med anledning av detta föredrag, alltså icke direkt med anledning av de förhållanden, som rådde vid läroverket, utan på grund av detta föredrag, som en icke ordinarie kristendomslärare hade hållit i ett Folkets hus. Innehållet i den rapport, som eforus antagligen skickade till skolöverstyrelsen, kan jag naturligtvis icke yttra mig om. Det känner jag icke. Men resultatet av hela denna aktion blev, att vederbörande lärare erbjöds att tjänstgöra fortfarande men icke undervisa i kristendom. Han skulle få ändrad tjänstgöring. Han skulle få undervisa i andra ämnen än kristendom, i svenska och historia o. s. v., tror jag, men icke i sitt huvudämne, sitt älsklingsämne. Han vägrade att fortsätta undervisningen på dessa villkor. Han lämnade läroverket, ägnade sig åt studier, fick anställning sedan vid en privat samskola och kom återigen längre fram i statens tjänst. Slutligen, efter åtskilliga år, blev samme man utnämnd till ordinarie adjunkt vid ett av våra allmänna läroverk.

Jag tillåter mig nu att beträffande detta fall konstatera tre saker. För det första: en kristendomslärare skall enligt läroverksstadgan bekänna sig till den rena evangeliska läran; för det andra tillåter jag mig konstatera den divergens, som förefinnes mellan å ena sidan vederbö-

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)

rande eforus' *inkompetensförklaring* av en lärare vid tiden för den nyss relaterade händelsen (en *inkompetensförklaring*, som den dåvarande överstyrelsen tydligen gillade, utan tvivel i samråd med biskopen) och å andra sidan överstyrelsens *kompetensförklaring* några år senare av samme person med i huvudsak samma religiösa åskådning; för det tredje: läroverksstadgans bestämmelser om den rena evangeliska läran ha alltså visat sig vara föremål för vitt skilda uppfattningar från de båda olika myndigheternas sida. Det nuvarande tillståndet erbjuder alltså viss möjlighet och faktisk möjlighet till friktion och divergenser, och man kan knappast förvåna sig, om åtskilliga självständiga och osjälviska sanningssökare under sådana förhållanden betänka sig mer än en gång, innan de bli kristendoms lärare vid våra läroverk.

Detta har jag velat säga, därför att jag menar, att det ådagalägger, huru kristendomsundervisningens vid våra läroverk intressen icke alltid äro betjänta med de förhållanden, som nu råda. Det har faktiskt visat sig vara en alldeles bestämd olägenhet, och jag vill säga, att detta fall, som jag har relaterat, säkerligen icke är enastående, även om dessa förhållanden i allmänhet icke väcka så mycket uppseende som fallet i fråga gjorde.

Men förhåller det sig å andra sidan så, att man erkänner, att skolöverstyrelsens ämbetsutövning är tillfyllest, så blir ju konsekvensen den, att eforaten äro obehövlige. Alltså, antingen draga de med sig vissa avsevärda olägenheter eller också äro de obehövlige. Eforaten böra därför enligt min mening indragas, och jag tror mig kunna säga, att bland läroverkslärarna i allmänhet finnes det många, som just ha denna uppfattning, att eforaten böra indragas såsom antingen obehövlige eller i vissa avseenden medförande olägenheter. Så länge statskyrkan är organiserad som den nu är, har den ju sin uppgift att fylla, men jag kan icke förstå, att statskyrkan för sina intressen eller för sina uppgifter också behöver innästla sig på alla möjliga andra områden, och att man, så fort det gäller undervisningsväsendet, skall vara framme med det talet, att kyrkan icke får ha något att säga till om på det kulturella området. Kyrkan är väl själv, skulle jag tro, eller anser sig åtminstone vara en kulturell faktor, som har sin uppgift att fylla.

Ehuru jag icke i alla delar kan instämma med utskottets motivering, ber jag, herr talman, att likväl få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Boberg: Herr greve och talman! En talare här gjorde gällande, att bland läroverkslärarna skulle finnas många, som önskade denna reform. Det är ju möjligt. Däremot kan man tvivla på, att det ute bland folk i allmänhet råder någon synnerligen stark opinion för denna sak.

Herr Pauli sade, att skolan är ett kyrkans barn, som runnit upp

ur kyrkans sköte. Detta är så sant. Men inte är det precis att hedra sin fader och moder att vilja skära av sambandet mellan kyrka och skola på det sätt, som motionären velat göra. Jag tror, att dessa moderna herrar, som önska eforatets avskaffande, äro mera intoleranta än de biskopar ha varit, som under diskussionen blivit återopade. När till exempel Johannes Rudbeckius inrättade sitt gymnasium i Västerås, inrättade han det också för realämnen och icke bara för kyrkliga, såsom skolan ursprungligen var lagd. Han visade sig således äga större vyer och fördragsamhet än man har nu för tiden, då man vill driva undan biskoparna från allt inflytande över skolan och utvecklingen på dess område.

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Herr Pauli sade också, att eforaten numera endast äro "ett svagt återsken" av en makt, som fordom fanns men försvunnit. Men om det bara är "ett svagt återsken", varför skall man då oupphörligt gå till anlopp mot det? Det slocknar ju då av sig självt, om herrarna bara vänta litet, ty så göra alla återsken med tiden.

Nu får jag dock säga, att jag mera fruktar *skolöverstyrelsens makt* än biskoparnas, ty biskoparnas makt är i avtagande, men skolöverstyrelsens är i tillväxt. Och denna senare makt ger sig tillkänna ute bland folket än på det ena sättet och än på det andra, så att det växt upp en ganska stark opposition häremot. Och det är av denna anledning jag här begärt ordet för att såsom lekman och såsom en man av folket få säga, att jag för min del anser, att biskoparna böra få stå kvar som eforer. Det går visserligen nu en radikal bölja genom tiden även på skolans och det andliga området, men det kan hända att det blir en vändning om en tid och att det kan bli en försoning.

Under alla förhållanden ha ju, såsom herr Franzén antydde, biskoparna inte skött sig så illa, ty om det skulle bli fritt val, sade han, skulle de på de allra flesta platser bli valda till inspektorer. Men, om så är, vad bråkar man för i denna fråga? Kan man då inte låta det vara som det är?

Herr Sandegård trodde, att denna kammare nog skulle bifalla, vad andra kammaren förut beslutat i denna fråga. Ja — jag hoppas tvärtom, att denna kammare skall ställa sig på en annan ståndpunkt i denna fråga och verkligen se till att det icke överlämnas allt för mycken makt i skolöverstyrelsens händer, ty det kanske vi komma att få ångra på.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Åström: Herr talman! Man bör ju alltid respektera folks samvetsnöd, och man kan förstå, att herr Sandegård såsom statskyrko-präst måste komma i en viss samvetsnöd, när han kommer in på en sådan här fråga, vari han måste uppträda såsom socialdemokratisk riksdagsman. Men då han förebrädde anhängarna av motionen, att deras enda skäl vore ett principskäl, så kan däremot invändas, att det viktigaste av de få verkliga skäl herr Sandegård anförde icke, åtminstone föreföll det mig så, hade större värde än principskälet. För honom var det nämligen huvudsakligen fråga om att visa pietet. Det var det viktigaste.

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

Det gäller då att avgöra: vilket bör vara mest vägande, hänsynen till pieteten eller till principen? Det kan ju diskuteras. Men för min del håller jag i detta hänseende mest på principen.

Ett annat skäl, som herr Sandegård kom med, är ju visserligen ganska respektabelt. Han hyste nämligen farhågor för den svenska statskyrkans framtida kulturnivå. Han fruktade, att denna skulle komma att lida ganska svårt avbräck, om den samverkan, som ännu finnes mellan undervisningsväsendet i samhället och kyrkan, så småningom skulle avbrytas. Jag förstår också, att man från en statskyrkoprästs sida bör hysa omtanke om kyrkans kulturella utveckling.

Då den siste talaren här åberopade en annan talares uppfattning, att man vid ett eventuellt fritt val i respektive stiftsstäder alltid skulle utse biskopen till inspektör, så vill jag säga, att det därvidlag naturligtvis komme att bero på de personliga egenskaperna hos de olika biskoparna.

Vad vi här strida om i dag är ju icke om frågan angående eforaten i och för sig utan om frågan, huruvida biskopen skall vara självskriven till uppdraget eller icke. Och det är inte nog med detta, utan det är fråga om huruvida biskoparna skola vara självskrivna till att utse inspektörer vid skolor i de städer, som icke äro stiftsstäder. Det förefaller mig som om skolöverstyrelsen bör ha lika stor möjlighet att till inspektör i Sundsvall utse herr Enhörning likaväl som detta nu göres av biskopen i Härnösand, och jag tror, att de skulle ha lika stora förutsättningar att sköta uppdraget. Jag tror således, att det här endast gäller ett försök att bevara en hotad maktställning, då man anser sig möjligen någon gång kunna få nytta av den här ifrågavarande institutionen.

När det gäller de allmänna läroverken, har man för övrigt kommit därhän, att det numera endast är ekonomiska frågor rörande dessa, som domkapitlen intressera sig för och ha rätt att behandla. Det kulturella sambandet är alltså ganska svagt. Och inte vill väl herr Sandegård påstå, att folkskoleseminarierna skulle vara av större betydelse med hänsyn till upprätthållandet av statskyrkans kultur.

På grund af vad jag anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har varit ganska tveksam, huruvida jag skulle begära ordet i denna fråga eller icke, men jag har ändå beslutat mig för att säga några ord. Jag vill då redan från början meddela, att min ståndpunkt sammanfaller med reservanternas i utskottet. Det förefaller mig, som om frågan för närvarande icke låge så klart till, att kammaren gärna kan gå till ett beslut om bifall till utskottets förslag.

Här äro två saker sammankopplade: för det första, eforaten över de allmänna läroverken och, för det andra, domkapitlens tillsynsrätt över folkskoleseminarierna. Redan denna sammankoppling synes mig vara mindre lämplig. Vidare talas det om domkapitlens tillsyn över läroverken. Därvidlag förefaller det mig, som om icke allenast motio-

nären utan även andra kammarens utskott — och i detta utskotts motivering har ju första kammarens första tillfälliga utskott instämt — icke hade riktigt gjort klart för sig vad frågan gäller. När det talas om domkapitlens överinseende över de allmänna läroverken, anges här såsom deras första funktion, att "domkapitlen utgöra ett omstritt forum i fråga om åtal för tjänstefel mot läroverkslärare". Detta tillhör icke och har aldrig tillhört domkapitlens tillsynsrätt över läroverken, utan det är en sida av deras domsrätt. Eforerna och domkapitlen ha väl haft tillsyn över läroverken, och detta har ytterst grundat sig på kyrkolagsbestämmelser. Men domsrätten grundar sig på Kungl. Maj:ts förordning, huru med rättegång uti domkapitel skall förhållas den 11 februari 1687, där det heter: "Biskopen och domkapitlet böra ock döma uti de saker, som förefalla vid visitationer och prästmöten, och de, som egentligen angå präste- och skoleståndspersoner, högre och lägre, vad deras ämbeten och fel vidkommer uti lära och leverne och hava däruppå en noga och allvarsam uppsikt." Nu förhåller det sig otvivelaktigt så, att även om riksdagen skulle komma att besluta i överensstämmelse med utskottets förslag, så kommer detta beslut icke att röra domkapitlens domsrätt, utan den står i alla fall kvar.

Vad nu beträffar frågan i dess helhet, har man först att göra klart för sig, om det behöves någon lokalstyrelse för läroverken och seminarierna eller icke. I de papper, som vi här ha, är den saken inte alls utredd. Man får inte klart för sig, om motionärerna menat, att en lokalstyrelse fortfarande skall finnas eller icke, och man får icke heller detta klart för sig av utskottsutlåtandena, ej heller får man det klart för sig, när man hör inläggen i debatten. Här har t. ex. lektor Pauli sagt, att någon lokalstyrelse för seminarierna eller för läroverken icke är av behovet påkallad. Men herr Åström har sagt, att frågan ingalunda ligger på det sättet, utan här är endast fråga om huruvida eforerna skola vara *självskrivna*. Han utgår således från att en lokalstyrelse skall finnas. Men innan man går till ett sådant beslut, som det här är fråga om, nämligen att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier avskaffas, bör man väl åtminstone ha så pass mycket klart för sig, att man kan säga, huruvida man anser, att några lokala styrelser i fortsättningen skola finnas eller icke finnas.

Vidare är den sak, som här beröres, endast en del av en större fråga, ty om man tänker på biskoparnas och domkapitlens uppgifter och åligganden i fråga om folkskoleseminarierna, så måste man i samma andetag tänka på dessa myndigheters uppgifter i fråga om folkskolan. Seminarierna och folkskoleväsendet sammanhånga ju på det närmaste, och nog vore det, om man utgår från den förutsättningen, att en lokal styrelse fortfarande skall finnas, egendomligt att inaugurerade en sådan anordning, att det skulle bli en mellaninstans för seminarierna och en annan för folkskolorna. Här ha vi också en punkt, som förefaller mig

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

innebära tillräcklig grund för att kammaren nu går på avslag, så mycket mer som frågan icke gäller en utredning i ärendet utan en hemställan om att Kungl. Maj:t skall företaga en viss åtgärd.

Nu har man diskuterat om huruvida detta är en stor fråga eller om det är en liten fråga. Ja, ser man frågan ur synpunkten av de yttre praktiska göromål, som tillkomma eforerna och domkapitlet, så tror jag man kan säga, att det är en liten fråga — dock icke alltför liten, ty åtminstone vad domkapitlets tillsyn och uppgift i fråga om seminarierna angår, kan den ingalunda sägas vara så alldeles liten. I vissa fall kan den få en ganska stor betydelse. Ett domkapitel skall sålunda yttra sig i ärenden, som röra seminarierna, och t. ex. varenda gång en ny seminariebyggnad skall uppföras, får domkapitlet tillfälle att både granska ritningarna och yttra sig över byggnadsföretaget. Eller jag tänker på ett annat fall: därest en lektorstjänst vid ett seminarium är kungjord ledig och det icke blir någon sökande till denna tjänst, vare sig första eller andra gången den kungöres ledig, ja, då må domkapitlet sättas i tillfälle att komma in med förslag på person, lämplig till denna tjänst, och detta oavsett, om personen i fråga har fullgjort alla de prestanda, som äro föreskrivna för erhållande av kompetens för sådan lektorstjänst eller icke. Det har i Luleå, där det ju icke är så lätt att rekrytera lärarkåren, förekommit ett par tre gånger, att domkapitlet anmodats komma in med ett sådant förslag.

Jag kanske också kan nämna, att det folkskoleseminarium, som finnes i Luleå stad, tillkommit på Luleå domkapitels initiativ. Själv har jag skrivit den framställning, som blev utgångspunkten för en kungl. proposition till riksdagen. Jag minns ännu en sommarnatt år 1905, som jag offrade för att kunna fullfölja denna framställning. Detta vill jag ju inte anföra som något skäl för att domkapitlet skola få ha kvar sin tillsyns rätt över seminarierna. Men jag tror inte heller, att det är något bevis på att nämnda anstalter skadas, om denna rätt finnes kvar.

Ja, här är ju åtskilligt, som man skulle kunna gå in på av vad som rör frågan. Det torde med fog kunna sägas, att de skäl, på vilka motionären bygger, äro rätt svaga, och ser man objektivt på saken, måste man erkänna, att det är rätt svaga skäl, som anförts. Det är endast ett skäl, som kan ha någon betydelse, och det är det principiella. Frågan är här huruvida man vill gå i riktning att helt och hållet övergeva den historiska utvecklingen i vårt land eller i någon mån behålla den. I snart ett årtusende har den svenska kulturen vilat på kristen grund, och jag tänker, att vi kunna vara överens om att denna kultur icke har lidit någon skada av att ha byggt på denna grund. Nu kvarstå bl. a. eforaten och domkapitlets uppgifter beträffande seminarierna och folkskolorna såsom ett uttryck av denna historiska tradition i vårt land. Det kan då ha betydelse, huruvida man genom att avlägsna dem vill markera, att tiden nu är kommen, då vi skola skilja mellan kristendom och kultur, eller om man vill markera, genom att bibehålla den gamla ordningen, att än gäller det i Sveriges land, att kulturen vilar på kristen grund.

Av i debatten gjorda uttalanden skall jag endast beröra några få. Herr Pauli sade, att det säkert vore mycket få kristendomslärare, som ha fått besök av eforus i inspektionssyfte. Jag kan naturligtvis inte bedöma, huruvida hans uppgift därvidlag är riktig eller icke. Men det vet jag för mitt vidkommande, att jag åtminstone åtskilliga gånger varje år besöker såväl det allmänna läroverket som seminariet i Luleå. Och när det är mig möjligt, besöker jag även läroverken i de övriga städerna i stiftet, varvid jag är särskilt angelägen om att få vara med redan på morgonbönen. Jag tänker väl, att de andra eforerna i det fallet också ha intresse av att höra, hur undervisningen bedrivs. Jag kan ock säga, att det intryck man får vid de lektioner, som man be-
vistar, i allmänhet äro ganska goda.

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

Gång på gång upprepade herr Pauli denna fråga: varför skall biskopen vara eforus, och varför skall domkapitlet vara lokalstyrelse? Ja, det förstår man väl, varför man kan anse, att det bör vara så. Det beror på den historiska utvecklingen. Biskoparna äro nu en gång eforer och domkapitlen äro lokalstyrelser, och när man då icke kan visa och faktiskt icke har visat, att de ha gjort sig skyldiga till några sådana förseelser eller försummelse, att de böra avlägsnas, då tycker jag, att det är tämligen klart, att det finnes skäl för att de bibehållas.

Det var visst herr Franzén som anförde ett exempel på en vid ett läroverk anställd teologie kandidat, som hållit ett föredrag på ett Folkets hus och därför blivit anmodad att upphöra med sin undervisning i kristendom, vilket gjorde, att han lämnade läroverket. Jag fattade inte riktigt, om det var så, att det var överstyrelsen, som dömde i denna sak, eller om det endast var på biskopens eget maktspråk, som läraren ansåg sig böra lämna läroverket.

Tyvärr kan det ju förekomma sådana fall. Men jag bör då kanske också draga fram ett motexempel till detta. Det finnes en eforus, som helt nyligen har försökt att göra vad han har kunnat för att hjälpa en lärarinna vid ett seminarium här i Sverige. Hon hade slutit sig till de s. k. pingstvännerna och själv börjat frukta, att detta möjligen kunde bli en anledning för henne att nödgas lämna seminariet. Hon gick därför in till Kungl. Maj:t med begäran att få kvarstå, och i sitt oförstånd uppgav hon, att hon lagligen utträtt ur svenska statskyrkan. Kungl. Maj:t resolverade efter att ha inhämtat justitiiekanslerns yttrande, att hennes ansökan icke kunde bifallas. Men eforus, biskopen, hade sina misstankar, att det inte stod så alldeles rätt till med lagligheten av hennes utträde ur kyrkan och därför gav han sig inte någon ro, förrän han fick ta reda på saken och försöka hjälpa lärarinnan till rätta. Hon hade tjänstgjort i över 30 år, och biskopen ansåg med rätta, att även om hon var pingstvän, borde detta icke vara någon anledning till hennes skiljande från tjänsten, om hon nämligen kunde grundlagsenligt få behålla denna. Nu vilar denna fråga, som jag förmodar, under förnyad omprövning hos Kungl. Maj:t, och jag skulle vilja hoppas, att det ginge bra för kvinnan i fråga. Jag har endast velat framdraga detta

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

— och jag skulle aldrig ha nämnt det annars — såsom ett motstycke till det fall, herr Franzén framdrog och tycktes lägga så stor vikt vid.

Vidare sade herr Franzén, att bibehållandet av eforerna icke kunde motiveras på annat sätt, än att skolöverstyrelsen måste anses inkompetent. Jag förstår verkligen icke sådana uttalanden. Att en centralstyrelse kan behöva något ombud på de lokala platserna, behöver väl ändå icke innebära, att denna centralstyrelse är inkompetent att fullgöra sitt värv.

Nu ligga emellertid dessa frågor, frågan om en mellaninstans och frågan om domkapitlens omorganisation, under utredning, och man skulle väl då kunna ge sig till tåls, tills Kungl. Maj:t kan framlägga förslag i anledning av denna utredning. Man borde väl också ha något litet klart för sig, vad man skall sätta i stället och vad detta nya kommer att kosta, innan man fattar ett beslut som det här ifrågasatta. Skulle jag till sist få säga något om oss eforer, så är det dock, även om jag vidgår, att vi ej betyda så mycket, en ärevärdig institution vi representera, och jag undrar ändå, om icke denna institution skulle kunna för tjäna den honnör, att man gör en utredning om huruvida den bör avskaffas eller ej. Jag undrar vidare, om icke, när det blir fråga om att avskaffa denna institution, det då borde vara Kungl. Maj:t, som kommer med en någorlunda utredd framställning i ärendet, och icke en enskild motionär. Emellertid vill jag säga, att om nu kammaren skulle taga utskottets förslag, så skall jag icke känna mig alls illa berörd därav personligen utan bära det med jämnmod.

Jag skall emellertid be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pauli: Herr talman, mina herrar! Inför denna kammare, vars bänkar vittna om att intresset för lunchen är större än för debatten, är det naturligtvis intet skäl att vara allt för mångordig, och jag skall därför nöja mig med att i största korthet replikera några av de sista talarna.

Jag vill först anknyta till vad den föregående ärade talaren sade sist, att han ej personligen skulle upptaga det som någon sorts prickning, om denna kammare biträdde motionen, och jag ber att få understryka. att det säkert icke hos någon medlem av denna kammare funnits någon avsikt att inlägga något personligt i vårt beslut. Jag tror, att vi alla ha klart för oss, även utan den personliga deklaration, som den föregående ärade talaren gjorde i denna fråga, att han är en mycket nitisk och intresserad eforus. Jag tror det, trots att vi nödgats bevittna i denna kammare, att han uppträtt och talat emot ett mycket behöfligt anslag till de allmänna läroverken. Detta gjorde han dock i egenskap av statsutskottsledamot och icke som eforus, och en dylik personlighetsklyvning är ju ej så ovanlig. Men trots att det kan finnas eforer, som utöva sin verksamhet med nit och intresse, tror jag i alla fall, att man ej kan förneka riktigheten av det tidigare påståendet, att det också finnes eforer, för vilka eforatet är en ren formsak, och där kan man sannerligen ej från kyrkans sida alls beklaga, om det nuvarande eforatet upphäves. För öv-

rikt är det glädjande att konstatera, att den siste ärade talaren och jag äro ganska eniga i vårt sätt att se på saken. Han erkände nämligen, att den ur praktisk synpunkt är en ganska liten fråga men dock ur principiell synpunkt en viktig sådan. Hans principiella synpunkt är emellertid något annorlunda än min. Han talar nämligen om kristendomen, medan jag talat om kyrkan, och det är dock två rätt skilda saker, skulle jag tro.

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Jag vill då säga, att vi böra kunna markera, att skolan skall stå fri gent emot den institution kyrkan utgör, men i och med ett sådant beslut, som jag här tillåter mig föreslå kammaren att fatta, anser jag icke att kammaren uttalar sig om huruvida den svenska skolan skall stå på kristlig grund eller icke, ty eforatets vara eller icke vara har mycket litet med den saken att göra. Den svenska kyrkans stående på kristlig grund har sin rot i betydligt solidare sakförhållanden, först och främst i den kristendomsundervisning, som meddelas i läroverken, och även däri att man inom överstyrelsen har en både nitisk och sakkunnig företrädare för den teologiska synpunkten. Den siste ärade talaren avgav också ett svar på min fråga, varför biskoparna skola vara självskrivna till inspektorer, varför just domkapitlen skola vara lokalstyrelser, och varför just biskoparna skola presidera i dessa lokalstyrelser. Den ärade talaren svarade överraskande nog med det visserligen gamla och välkända men därför icke goda argumentet, att de skola vara det, därför att de äro det och därför att det är ett historiskt faktum. Jag vill minnas, att reservanterna i andra kammaren framförde samma synpunkt, att det som är, är berättigat och förnuftigt. Men tänk, vilket brott mot denna princip läroverksreformatörerna av 1904 då gjorde sig skyldiga till! De gjorde ett mycket kraftigt ingrepp i denna institution, vars ärevärdighet så starkt understrukits, då de berövade den dess mäktiga inflytande och satte en centraliserad överstyrelse i stället.

När det vidare heter, att domkapitlens ställning är under utredning, och man för övrigt talar om att vi icke äro på det klara med huruvida det skall finnas lokalstyrelser eller ej, ber jag att få erinra, att domkapitelkommitténs betänkande dock föreligger sedan ett par år, och skall jag tillåta mig att i korthet antyda några av de linjer, som där framlagts för domkapitlens vidare utveckling. Domkapitlen skola enligt detta betänkande klyvas i två delar, en kyrklig domkapitelsavdelning och en skolavdelning; i denna skolavdelning skulle visserligen biskopen vara ordförande, men annars skulle den bestå av skolmän och utomstående lekmän. Det är sålunda tydligt, att ett bifall till motionen skulle gå i fullständigt samma riktning som utpekats av detta betänkande. Jag tror icke, att vi behöva hesitera på denna punkt.

När den föregående ärade talaren vände sig mot mig och beskyldde mig för en viss oklarhet i fråga om min ställning till lokalstyrelserna, ber jag att få påpeka två saker. I själva frågan om lokalstyrelserna ställer jag mig tveksam, huruvida de äro nödvändiga för seminarierna. Jag vill erinra om, att jag här åsyftar domkapitlen, då jag däremot, vad inspektörerna beträffar, utan tvekan erkänner, att en inspektor all-

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

tid kan vara nyttig. Men varför skola just seminarierna behöva lokalstyrelser, motsvarande domkapitlen, när läroverken sakligt sett icke ha sådana? När jag diskuterade denna fråga, sade jag, att vare sig man anser, att lokalstyrelserna böra stå kvar eller ej, är det i alla händelser en sak, som vi böra kunna komma överens om, nämligen att biskoparnas självskriften icke är berättigad. Det är möjligt, att lokalstyrelser fortfarande behöva finnas; jag har i så fall ingenting däremot. Men vad jag riktar mig mot och vad denna motion riktar sig emot, är helt enkelt prästernas självskriften.

Vad herr Bobergs uttalande beträffar, vill jag ej gå närmare in på bilden att skolan bör hedra sin fader och moder och icke avskära sambandet med kyrkan. Man kunde annars komma att tänka på en viss kirurgisk operation, som anses nödvändig efter varje barnsbörd. Herr Boberg antydde vidare, att eforatet så småningom kunde slockna av sig självt, men i fortsättningen av sitt anförande föreföll icke herr Boberg vara så pessimistisk, ty han talade om att vi kunna få en bölja av motsatt riktning mot den radikala våg, som nu är i rörelse, och att om vi bibehålla den tomma form, eforatet nu utgör, den glädjande händelsen kan komma att inträffa, att denna tomma form fylles med mera realitet och kyrkan återvinner något av den reella makt den nu icke har. Ja, herr Boberg, det är möjligt, men detta argument kan icke förmå mig att entusiasmeras för eforatets bibehållande. Han frågade vidare: Vad bråkar man för, då det visats, att biskoparna kunna sköta sig bra som eforer? Jo, herr Boberg, vi bråka, därför att vi tro, att biskoparna själva skulle känna det angenämare att bli valda till denna hederspost på grund av personliga kvalifikationer än att genom obligatoriska föreskrifter tvinga sig på läroverken, även där de känna sig icke vara välkomna. För min del skulle jag, om jag nu finge våga den äventyrliga tanken, att jag vore biskop, såsom sådan tycka, att det vore mycket angenämare att bliva eforus utan att vara självskriven till det.

Vidare införde herr Boberg ett moment i diskussionen, som jag ber att bestämt få opponera mig emot. Jag förmodar också, på grund av att en viss talare nyss anmälde sig, att detta moment kommer att återupptagas. Jag tycker emellertid, att vi kunna spara diskussionen angående överstyrelsens makt och befogenhet till ett senare tillfälle. Vid behandlingen av en viss motion, som inom kort kommer på kammarens bord, komma vi att få nog och övernog med diskussion om den saken. Att den drages in i denna debatt, måste jag anse som ganska olämpligt.

Slutligen kommer jag till min vän herr Sandegård. Jag vill gärna liksom han betona, att vi fortfarande äro vänner trots vårt lilla vapenskitte i denna sak. Jag vill ytterligare understryka det genom att göra herr Sandegård min komplimang för hans anförande. Det var ett synnerligen vackert och prästerligt anförande, om jag så får säga. Dels var det fullt av känsla, som ett sådant anförande bör vara — det spelade verkligen skickligt på vissa känsloträngar — och dels var det fullt av små klerikala elakheter, som ytterligare bekräfta det av herr Sandegård framhävda faktum, att kyrkan känner sig irriterad av knappnåls-

styngen i denna motion. Herr Sandegård förmenade också så vackert, att pietet och hänsyn till vad andra tycka är något värdefullt. Ja, men varför visar herr Sandegård då inte sådan pietet och hänsyn till vår önskan om klarhet och konsekvens? Det är något som vi tycka är vackert och värdefullt. Det vore bra, om pieteten räckte till även här, herr Sandegård. När herr Sandegård vidare genom att framlägga en stor materialsamling ur andra kammarens protokoll tyckte sig kunna därav få bekräftelse på att denna fråga i sig själv ej vore så stor, men blåsts upp, vill jag framhålla, att när den blivit föremål för så mycket tal berodde det till stor del på att en viss talare i andra kammaren tagit sig för att blåsa upp den till dimensioner, som äro fullkomligt orimliga. Det gläder mig, att åtminstone hittills denna kammare avstått från att se frågan mot ett sådant alltför orimligt stort perspektiv.

Slutligen skall jag också tillåta mig ett par ord mot herr Sandegårds huvudargument, fastän det i någon mån redan har bemötts av herr Åström. Herr Sandegårds huvudargument är detta: varför påkalla en åtgärd, som skulle så isolera kyrkan från kulturen? Kan detta vara nyttigt? Bidrager man icke därmed till att förverkliga det kyrkoideal, som yttrar sig i att man vill ha prästseminarier i stället för fri teologisk utbildning vid universiteten? Skola vi verkligen avskära sambandet mellan kyrkan och skolan? Denna frågeställning är väl dock ganska missrekommenderande för kyrkan, herr Sandegård. Den innebär med andra ord, att man menar, att kyrkan själv saknar kultur och endast kan vinna sådan genom beröring med vissa kulturföreteelser, t. ex. skolan. Och jag kan ej finna det annat än underligt, att herr Sandegård jämför de teologie studerandena, som vinna mer på att vistas vid universiteten än på att sitta i prästseminarier — att han jämför dem med herrar biskopar, som då och då infinna sig vid läroverken för att bestämma tiden för t. ex. en gymnastikuppvisning. Jag tror icke så illa om biskoparnas kultur, att jag föreställer mig, att den i något avseende förlorar på att dessa funktioner från deras sida upphöra. Över huvud måste jag dock säga, att jag mera senterar detta herr Sandegårds argument, än när man från det kyrkliga hållet uppträder uteslutande med traditionens och auktoritetens synpunkt.

Trots den vördsamma anhållan, herr Sandegård framställde, att vi skulle behålla den möjlighet till kulturutveckling för biskoparna, som eforatet innebär, tillåter jag mig dock vidhålla min förut uttalade ståndpunkt och mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren erkände, att motivet för hans ståndpunkt uteslutande var, att han önskade få bort den prästerliga självskriivenheten i detta fall. Nu förhåller det sig ju så, att på flera olika områden har på senare tid den prästerliga självskriivenheten avskaffats. Det började redan vid tillkomsten av de nuvarande kommunallagarna. Förut hade man sockenstämman, där prästen var självskriiven ordförande och där både de borgerliga och de kyrkliga angelägenheterna handlades. Sedan har i fall

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

efter fall den prästerliga självskrivenheten avskaffats, men alltid när man så gjort, har man föreslagit något annat i stället; man har sört för att de funktioner, som förut utövades av prästerskapet i dess självskrivna ställning, överflyttades på andra organ. Men det är just vad man här ej gjort.

Andra kammarens beslut, som nu första kammaren inbjudes att biträda, är rent negativt. Det går endast ut på, att biskops och konsistoriums överinseende över de allmänna läroverken och statens folkskoleseminarier skulle avskaffas. Men det är, så vitt jag förstår, nödvändigt att något annat sättes i stället. I andra kammarens betänkande säges det, att något sådant skulle vara överflödigt, sedan man nu fått skolöverstyrelsen; men denna kan dock icke omfatta allt. Den senaste talaren hänvisade till domkapitelkommitténs betänkande rörande domkapitlens organisation och ansåg, att där finnes riktlinjerna för frågans lösning. Nu är det dock en offentlig hemlighet, att domkapitelkommitténs utlåtande alls icke kommer att läggas till grund för något förslag; det är vad man kallar dödfött. Men vad överstyrelsen själv tänker om denna sak borde i en diskussion som denna tillmätas synnerlig vikt.

Vilken är då skolöverstyrelsens ståndpunkt? Den framgår av skolöverstyrelsens yttrande till riksdagen år 1918, då dess utlåtande infordrades över en alldeles liknande motion. Däri säger överstyrelsen, att den vill vitsorda det värde, som för läroverken ligger i förefintligheten av en institution av ifrågavarande karaktär. Vidare säger den: "Som sammanfattande omdöme vill överstyrelsen alltså uttala, att erfarenheten av det sätt, varpå eforusinstitutionen i verkligheten fungerar, icke går i den riktning, att de i motionen påyrkade förändringarna skulle innebära en vinst för läroverken, utan tvärtom. Motionärerna synas emellertid i själva verket mindre ledas av hänsyn till läroverkens behov, sådana dessa i levande livet te sig, än av vissa teoretiskt principiella hänsyn... Överstyrelsen... kan icke finna, att läroverkens självständighet eller förmåga i övrigt att fylla sin uppgift i någon mån skulle kräva ett dylikt försvinnande... Överstyrelsen håller fastmer före, att en lokal myndighet med i huvudsak eforus' ställning är befrämjande för läroverkens sunda utveckling, och att det då är bättre fasthålla vid en redan förefintlig, i huvudsak väl fungerande institution än att skapa en ny utan den fasthet, traditionen ger, och med även i övrigt ovissa förutsättningar för fyllandet av sin uppgift."

I samma betänkande yttrar överstyrelsen vidare, att "det vid varje läroverk behöves en lokal, utanför kollegiet stående myndighet dels för avgörande av en del småärenden, vilkas centralisering allenast skulle göra arbetets gång tyngre, dels för utredande och förberedande av en del ärenden med den kännedom om lokala och personliga förhållanden, som överstyrelsen icke i tillräcklig grad kan äga, dels också för ledningen av vissa läroverkens förrättningar, högtidligheter och dylikt".

Således är överstyrelsen av den meningen, att eforusinstitutionen mycket väl kan bibehållas, och att i alla händelser, om den avskaffas, i dess ställe måste sättas någon annan, som kan övertaga dess funktio-

ner. Denna fråga sammanhänger emellertid, som var och en mera initierad vet, med frågan om folkskolornas och därmed folkskoleseminariernas ställning i vårt land ävensom med frågan om folkskolan såsom botten-skola. För närvarande pågår, som kanske herrarna alldeles förbisett, en utredning rörande frågan om folkskolornas överflyttande från de kyrkliga till de borgerliga kommunerna. Därmed följer naturligtvis också seminariernas sekularisering, och om den frågan kommer att lösas på det sättet och i den riktningen, kommer det att framtvinga anordnandet av en mellaninstans av borgerlig karaktär mellan folkskolorna, seminarierna och — ifall folkskolan blir botten-skola — även de allmänna läroverken å ena sidan och läroverksöverstyrelsen å den andra. En sådan måste finnas och kan icke undvaras. Således är man, så vitt jag kan finna, alldeles för tidigt ute, då man vill avskaffa den mellaninstans, som finnes, utan att sätta något annat i stället, och det ligger en icke obetydlig risk däri.

Skulle det förslag, som föreligger, bifallas av riksdagen, skulle följden antagligen bli den, att i stället för biskoparna som eforer skulle man nödgas anordna en provisorisk mellaninstans, ett slags provisoriskt inspektorat eller så. Man vet alls icke, huru detta kan slå ut, det kan bli något, som binder och hindrar den reform man i framtiden helst önskar, sedan folkundervisningens ställning för framtiden blivit utredd och klarlagd. Det kan hända, att man genom att på denna punkt gå i förväg skapar en organisation, som det kan bli svårt att komma ifrån. Det möter inga svårigheter att i framtiden komma ifrån biskoparna såsom eforer, om så skulle behövas. Eforatet är en syssla, som följer med biskops-ämbetet, och denna syssla kan fräntas biskoparna när som helst, under det att en annan institution kanhända kommer att binda på ett annat sätt. De sysslor, som åligga eforerna, förrättas av biskoparna utan ersättning såsom tillhörande deras ämbeten, men jag är icke säker på att de uppgifter, som nu åligga biskoparna såsom eforer, och vilka uppgifter kanske icke äro så vidlyftiga men dock taga sin tid och kunna vara ganska besvärliga, skulle komma att förrättas utan ersättning, om de bleve överflyttade till en annan institution eller andra personer. Det kan hända, att det bleve nödvändigt att lämna arvode, och sedan bleve det svårt att avsätta dem, som uppbära dessa arvoden. Jag tror, att det är en ganska klok skolpolitik, ifall man nu icke binder sig, utan följer deras råd, som yrka bifall till reservationen, och detta i skolans eget intresse och med stöd av överstyrelsens eget uttalande i saken.

Jag skall alltså, herr talman, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Schedin: För att icke ytterligare förlänga den redan nu långt utsträckta debatten i denna fråga skall jag inskränka mig till att helt enkelt yrka avslag på motionen och utskottets betänkande samt bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag hör till dem, som mena, att detta är en liten fråga, och denna min uppfattning synes mig bestyrkas

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

av det förhållandet, att den föranlett en lång debatt och att denna långa debatt förts inför ganska tomma bänkar, om ock måhända påskferierna kunna anses i viss mån bidraga till den glesa besättningen här i kam-maren.

Den fråga, som här är före, har naturligtvis icke alltid varit så liten; den har blivit liten nu, därför att den reform, som man avser att åstadkomma, ju redan i allt väsentligt är undangjord: detta är bara, så att säga, en sista konsekvens av vad som en gång genomförts. Det har här sagts, att man ännu kunde tala om kyrkans ledning över läro-verken; jag tror, att det är överdrift. En gång vet man ju, att kyrkan varit läroverkens härskarinna — läroverken ha, för att använda ett gam-malt bekant uttryck, endast varit hennes tjänstepigor; men den tiden är nu förbi. Dock minns jag mig ha hört, att på sin tid — för tjugo, trettio år sedan — en gammal adjunkt en gång i ett läroverkskollegium, påstått, att läroverkens egentliga uppgift vore att utgöra förberedelse-anstalter för utbildning av präster. Den tiden är nu förbi, och den väsent-liga reformen genomfördes redan år 1904. Jag minns från den reform-en en liten anekdot — jag är icke säker på att jag kan återgiva den full-komligt riktigt — om en biskop, som kom till läroverksöverstyrelsens förste chef och frågade: vad skola vi biskopar egentligen göra, när den nya ordningen genomförts? — Jo, påstås denne chef ha svarat, ni ska vara för det första vittnen vid studentexamina, och så få ni hålla ett vackert tal vid årsavslutningen och slutligen få ni giva middag för cen-sorerna. Denna anekdot har nog ett visst sanningsvärde. Jag tror inte, om man ser efter vad biskoparna ha att göra, att det är så synnerligen mycket som står kvar, och när herr Boberg i sin oro för överstyrelsens tillväxande makt hoppades, att biskoparna skulle kunna hålla denna stängen, så tror jag, att han byggde på lösan grund. Jag tror icke, att biskoparna mäktat så mycket i det fallet. Den väsentliga reformen är redan undangjord, och det står endast kvar något, som herr Boberg kal-lade återsken av något, som en gång i forntiden funnits.

Nu är det olika hos olika människor, huru långt vi sträcka vår re-spekt för fornlämningar. En sådan respekt finnes hos många, men den sträcker sig olika långt. Jag tycker, att det är förtjusande, om jag på en gata i någon stad i Italien stöter på gamla romerska pelarrader. Men att låta sådana gamla ruiner stå kvar inom en institution, som skall verka i levande livet, tycker jag inte är motiverat. Jag tycker således — det är min enkla uppfattning i denna sak — att man gärna kan stryka bort biskoparnes och domkapitlens befogenhet över läroverken, det blir där-igenom mera klarhet i ställningen.

Nu har min högvärdige vän biskopen i Luleå, försökt hindra klar-heten, så långt han kunnat, genom att framställa saken så, att den ännu är så oklar, och han gjorde sitt allra bästa för att breda så mycket mör-ker över frågan som möjligt. Ur detta mörker kom en ljusning för ett ögonblick, när man i den klara norrländska sommarhettan såg biskopen i Luleå lutad över ett manuskript till utlåtande i en skolfråga, men han lät sedan mörkret tätna igen och hopade nya moment, som skulle bidra

att klargöra för oss, att mycket här inte vore klart, utan behövde utredas. Sedan har kyrkans frivilliga adjunkt, hovrättsrådet från Jönköping, bidragit till att öka dunklet. Jag tror, att denna gamla beprövade taktik, att, när en fråga ligger så gott som färdig, söka visa för andra, att den inte är färdig, utan att den är i behov av vidare utredning, är alldeles förfelad.

Herr Bergqvist menade alltså, att det först behövdes en utredning av frågan, innan man kom med ett förslag av den innebörd som utskottet önskat. Men tror icke herr Bergqvist, och herr Ekman också, att, om vi av Kungl. Maj:t begära de av utskottet föreslagna åtgärder, så kommer Kungl. Maj:t att sörja för, att det blir en ordentlig utredning. Om utskottet har uttalat en bestämd önskan i denna fråga, så innebär det väl inte, att Kungl. Maj:t inte skall bry sig om att utreda, vad som bör göras. Det ligger ju i sakens natur, att en utredning skall ske, innan förslag framlägges.

Herr Bergqvist talade också om, att eforatets avskaffande skulle betyda, att vi helt och hållet övergäve den historiska utvecklingen. Ja, men herr Bergqvist, det är en sak, som man i så fall skulle talat om år 1904. Då hade det varit skäl att tala därom, ty då togs det stora steget. Nu är det ingen mening att tala om det, ty det, som det nu är fråga om, är bara en liten konsekvens av vad som skedde då.

Herr Bergqvist sade slutligen, att han ansåge det vara viktigt, att kulturen fortfarande komme att vila på kristlig grund. Jag kom då att tänka på min ärade vän herr Lindhagen, som i år motionerat, att vi skulle avskaffa den rena evangeliska läran och ersätta den med kristendomen. Han har icke kunnat hitta på någon vidare praktisk väg, på vilken detta skulle ske, men grundtanken i hans motion är alldeles riktig. Vi äro för övrigt redan inne på denna väg: vad är den Rydéniska skolreformen annat än ett försök att komma bort från den rena evangeliska läran, d. v. s. kyrkan, och komma över till kristendomen? Jag hoppas, att herr biskopen ursäktar mig, att jag skiljer emellan kyrkan såsom dogmatismens borg och kristendomen, som är någonting helt annat. För den saken behöva vi således icke vara bekymrade.

Jag började med att säga, att jag anser denna fråga vara rätt liten, men jag anser också, att det är en fråga, som, vad reformkravet i densamma beträffar, är motiverad av hela den föregående utvecklingen. Herr Bergqvist sade, att det icke skulle vara klart, vad frågan gäller. Jo, det är ganska klart: vi vilja ha vår skolundervisning sekulariserad och frigjord från kyrkligt inflytande, och i denna utveckling mot vårt skolväsens frigörelse från kyrkligt inflytande är det steg, som här påyrkas, också ett moment.

Jag yrkar således som konsekvens av vad jag anfört bifall till utskottets förslag.

Herr L ö f g r e n: Herr vice talman! Jag skall icke mycket förlänga debatten, men jag har ansett mig böra begära ordet såsom ursprunglig motionär i ämnet. Under de år, som gått sedan jag väckte

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

*Om avskaf-
fande av bi-
skoparnas
eforat över
vissa under-
visningsan-
stalter m. m.
(Forts.)*

motion i detta ämne, har jag icke haft anledning att ändra åsikt, utan jag anser alltså, att den institution vi tala om bör upphöra. Jag kan väsentligen instämma i de synpunkter, som uttalats av herr Hellberg. Liksom han tror jag, att denna fråga knappast längre har någon större praktisk betydelse, men jag skulle dock tro, att den principiella betydelsen av eforatets upphörande är tillräckligt stor för att motivera en ändring.

Herr vice talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr B e r g q v i s t: Det var en passus i herr Paulis senare, kanske jag får säga epistel, som uppkallade mig. När jag sade, att den omständigheten, att biskoparna redan vore eforer, borde vara ett skäl, varför de fortfarande skulle vara det, då man icke kunnat visa, att de misskött sig, så tyckte herr Pauli, att det var ett konstigt skäl, som förvånade honom. Men om jag frågar, varför herr Pauli skall vara lektor vid Karlstads läroverk, så torde han kanske icke ha något emot att det svaras, att det skall han vara därför, att han är det och icke gjort sig skyldig till någonting, som kan motivera hans avlägsnande. Jag tycker icke, att detta är så oförnuftigt resonerat.

Sedan sade min ärade gamle vän och landsman, herr Hellberg, att jag sökt breda ut så mycket mörker som möjligt över denna fråga. Men lyckligtvis kom dock till sist ljuset från Karlstad och det var väl därför, att solen lyser så vackert där.

Herr P a u l i: Jag skall fatta mig mycket kort, men eftersom det ställts den direkta frågan till mig, varför jag skall vara lektor i Karlstad, så ber jag att därpå få svara, att det skall jag vara därför, att jag av vederbörande ansetts vara så väl formellt som reellt kompetent för att utöva denna verksamhet. Men vad beträffar frågan, varför biskoparna skola vara eforer, så hava herrar eforer i regel icke något annat att därför åberopa än det formella berättigande, som en författning giver dem. Det är denna svaghet i deras ställning: att de äro eforer, icke på grund av reella kvalifikationer utan av rent formella grunder, som gör, att jag anser denna självskrivenhet böra upphöra. Sedan har jag sagt, att det kanske blir betydligt angenämare för de herrar biskopar, som, efter det denna självskrivenhet upphört, bliva inspektorer icke på grund av formella bestämmelser utan på grund av att de i verkligheten hava det intresse och den kapacitet, som gör att de lämpa sig för ett sådant uppdrag. Det bör för dem bliva en betydligt mera tilltalande situation än den nuvarande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talman, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Borell m. fl. vid utlåtandet anförda reservationen; och förklarade herr förste vice tal-

mannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Borell* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Borell* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;
Nej — 57.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion (nr 177) om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av de personliga avgifterna till stat, landsting och kommun.

Med föranledande av en inom andra kammaren av herr *Hage* väckt motion, nr 177, hade nämnda kammare på hemställan av sitt femte tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förhållanden de personliga avgifterna till stat, landsting och kommun — mantalspenningar, den personliga sjukvårdsavgiften och den personliga folkskoleavgiften — skulle kunna upphävas, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i det nu föreliggande utlåtandet med hänsyn till vad däri anförts hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Lyberg*: Ehuru bakom föreliggande utlåtande står ett enhälligt utskott, måste jag dock inlägga en liten gensaga mot det slut, vartill utskottet kommit. Utskottet hemställer, att kammaren icke skall biträda medkammarens beslut om utredning angående de s. k. personliga avgifternas avskaffande. Frågan har varit uppe flera gånger förut. Den var uppe senast år 1920; då liksom tidigare beslöt andra kammaren en skrivelse till Kungl. Maj:t i ärendet; 1920 liksom tidigare föll förslaget på första kammarens motstånd, 1920 dock med den jämförelsevis ringa majoriteten av 54 röster mot 46.

Om avskaffande av biskoparnas eforat över vissa undervisningsanstalter m. m.
(Forts.)

Om upphävande av vissa personliga avgifter till det allmänna.

Om upphä-
vande av vis-
sa personliga
avgifter till
det allmänna.
(Forts.)

För denna reform hava åberopats dels principiella och dels praktiska skäl. De principiella skälen äro tämligen oomtvistliga. Först och främst kan sägas, att de personliga avgifterna äro skatteformer, som äro i hög grad föråldrade, och som icke stå i överensstämmelse med de principer, efter vilka det nutida skattesystemet är uppbyggt. Dessutom lida dessa skatteformer av en inre motsägelse, då de, ehuru personliga, lagts så, att *man* skall betala dubbelt högre avgift än *kvinnor*. Emellertid vill jag lämna dessa principiella skäl å sido och endast hålla mig till de praktiska synpunkterna.

Mantalspenningarna, den ena av dessa avgifter, hava, såsom utskottet anmärker, i 1922 års riksstat beräknats till ungefär 900,000 kronor. De övriga statsskatterna, om jag fränser tullar och acciser, upptagas i samma riksstat till ungefär 305 miljoner kronor. Sjukvårdsavgifterna, som utgå till landsting och städer, som icke deltaga i landsting, beräknas inbringa ungefär 1 miljon kronor, och jag skulle tro, att denna siffra för närvarande motsvaras av en sammanlagd landstingsskatt och skatt i städer, som icke deltaga i landsting, av 50 miljoner kronor. Detta betyder, att de personliga avgifterna kunna sägas vara en droppe i havet, om man tänker på totalbeloppet av de skatter, som medborgarna hava sig pålagda. Men det värsta är, att denna droppe aldrig kommer fram till havet. Jag är övertygad, att om man skulle göra en beräkning av det arbete, som måste presteras för att skaffa in till staten, respektive landsting och vissa städer de avgifter, varom här är fråga, man skulle finna, att kostnaderna härför i själva verket helt och hållet komma att sluka inkomsterna. Man kan ganska lätt konstatera, att man för att få in 900,000 kronor i mantalspenningar måste röra sig med ungefär 4 miljoner debiteringsposter. Mantalspenningar betalas nämligen av personer över 18 år med 40 öre för man och 20 öre för kvinna. Antalet personer i Sverige över 18 år utgör ungefär 64 % av befolkningen, och på detta sätt kommer man upp emot siffran 4 miljoner. Det arbete, som påkallas för att de 900,000 kronorna skola inflyta till statskassan, är först och främst dessa fyra miljoner sifferposters upptagande i mantals- och debiteringslängderna, vidare deras införande i debetsedlar och slutligen deras bokföring och redovisning. Detta om dessa poster över huvud taget. Nu säger visserligen utskottet, att några särskilda kostnader icke äro förbundna med detta arbete. Men de personer, som utföra detsamma, äro avlönade, och vid lönernas bestämmande tages naturligtvis hänsyn till hela den arbetsbörda, som åvilar vederbörande befattningshavare.

De allra största utgifterna uppkomma emellertid därutöver i de fall, då mantalspenningarna äro den enda skatteform, som träffar en person. Huru många personer som träffas enbart av denna skatteform, tors jag icke säga. Ett par häradsskrivare hava uppgivit för mig, den ene, att antalet sådana personer kunde beräknas till ungefär 25 %, och den andre, att det skulle utgöra cirka 10 % av alla skattebetalare. Emellertid, för att få in pengarna i dessa fall fordras det, att man för varje fall bekostar särskild debetsedel, särskild debitering, särskilda

postavgifter, särskild uppbörd, och sist men icke minst i ett stort antal fall kostnader för restantieindrivning genom vederbörande indrivningsmän, landsfiskalerna å landet och motsvarande tjänstemän i städerna. Det är tämligen tydligt, att det aldrig skulle falla en enskild person in att gå en så lång, dyrbar och ofta fullkomligt fåfång väg för att få in så små belopp det här är fråga om. Att kostnaderna i sådana fall i mycket hög grad överstiga vad man möjligen kan få in, är, så vitt jag förstår, obestriddt, om man tager hänsyn till, att de tjänstemän, som hava med saken att göra, hava betalt — i vissa fall av staten och i andra fall av kommunerna — för utförande av det arbete, som påkallas. Bara kostnaderna för debetsedlarnas utsändande äro så pass höga, att man därmed torde konsumera vad man får in.

*Om upphä-
vande av vis-
sa personliga
avgifter till
det allmänna.
(Forts.)*

Det har sagts, att man gärna kunde hava dessa avgifter och särskilt mantalspenningarna kvar, detta av den anledningen, säger utskottet, att man bör stryka under, att varje person såsom samhällsmedlem dock har vissa skyldigheter mot samhället. Dessa avgifters erläggande skulle enligt utskottets förmenande upprätthålla vederbörandes samhörighetskänsla med samhället. Jag undrar, om en persons samhörighetskänsla särskilt främjas, därför att han följes från kommun till kommun — vilket ofta inträffar — med åtgärder för att hos honom utfå dessa 40, respektive 20 öre, som det är fråga om. Jag undrar, om icke vederbörandes skyldigheter mot samhället komma till synes och göras kännbara på andra mera markanta sätt. Då utskottet vidare uttalar, att man i depressionstider bör se till att staten icke förlorar inkomster, vill jag säga först och främst att, såsom jag ser saken, staten ingenting förlorar, ty den inkomst den nu erhåller, får den i själva verket betala med andra skattemedel, och för det andra att det ju icke är meningen, att man genast skall bliva av med mantalspenningarna. Det är endast fråga om en utredning, och med hänsyn särskilt till den långsamma gången av utredningar i allmänhet, hoppas jag, att depressionstiden är slut, innan utredningen ligger färdig.

Till sist vill jag säga, att jag särskilt intresserar mig för att få bort dessa personliga avgifter därför, att jag av flera skäl icke kan tro annat än att vårt debiterings- och uppbördsväsende, vilket är föremål för utredning, måste läggas om på det sättet, att man sammanför debiteringen av alla skatteformer i en debetsedel, och att debiteringen respektive uppbörden av samtliga skatter komma att förrättas av en och samma myndighet. Jag skall icke nu närmare ingå på detta ämne, utan får måhända vid ett annat tillfälle återkomma till detsamma. Om dessa två utredningar kunde utföras samtidigt, förefaller det mig ganska naturligt, att, samtidigt som häradskrivarna slippa ifrån debiteringen av och besväret i övrigt med dessa personliga avgifter, man kunde överlämna till dem debiteringen av kommunalskatten.

På skäl, som jag nu tillåtit mig anföra, ber jag, herr greve och talman, få hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens beslut.

Om upphävande av vissa personliga avgifter till det allmänna.
(Forts.)

Herr Almqvist: Herr greve och talman, mina herrar! De tre huvudsakliga skäl, som blivit anförda för yrkandet om ett upphävande av de personliga avgifterna till stat, landsting och kommun, äro följande: för det första, att dessa personliga avgifter äro en kvarleva från en förgången tid, då beskattningsmetoderna voro helt annorlunda än de nuvarande; för det andra, att dessa personliga avgifter äro så små, att de för den skull icke hava någon betydelse i fråga om statens och kommunernas inkomster; samt för det tredje, att besväret med uppbörden och indrivningen av dessa avgifter är så stort, att behållningen blir ingen. Den föregående ärade talaren har gått ut ifrån just dessa synpunkter, vilka äro desamma, som motionären anfört och vilka blivit framförda under debatten i andra kammaren.

Vad det första skälet beträffar, yttrade den ärade talaren, att de principer, som nu ligga till grund för skatteuppbörden, helt underkänt den metod och den princip, som ligger bakom bestämmelserna om de personliga avgifterna. Gentemot detta vill jag säga, att under ärendets behandling i utskottet framhållits såsom synnerligen egendomligt, att, då så vittgående skattereformer helt nyligen blivit genomförda, man icke också i fråga om de personliga avgifterna vidtagit en radikal förändring. Man måste få det intrycket, att den omständigheten, att de personliga avgifterna bibehållits, är beroende på, att man icke velat frångå den principen, att envar i samhället skall anses vara pliktig att bidra till de allmänna ekonomiska utgifterna efter sin förmåga.

Vad det andra skälet vidkommer, det att avgifterna äro så små, att de icke hava någon betydelse, har utskottet funnit, att man kan anse, att detta påstående är riktigt, ifall man bedömer de influtna beloppen i jämförelse med statens och kommunernas sammanlagda inkomst- och utgiftssummor, men att, om man ställer dessa avgifter fria för sig, förhållandet blir ett annat. Man finner nämligen, att två av de ifrågasatta avgifterna, mantalspengarna och de till landstingen utgående avgifterna, uppgå till ett årligt belopp av över 2 miljoner kronor i verklig influtna medel. Utskottet för sin del har icke funnit det lämpligt att under nu rådande depressionstid föreslå, att det skall verkställas en utredning om borttagande av ett så pass betydande belopp, då det i allmänhet gäller att allvarligen bemöda sig om att tillföra inkomstsidan även de minsta summor för att göra den finansiella ställningen så gynnsam som möjligt.

Vad det tredje skälet beträffar, nämligen det, att debiteringen och uppbörden av avgifterna skulle förorsaka sådana kostnader, att behållningen blir ringa, har utskottet funnit, att det påståendet naturligtvis icke kan äga giltighet annat än i fråga om sådana fall, där debitering och uppbörd av enbart de personliga avgifterna förekommer. I andra fall kunna inga särskilda kostnader uppstå genom denna debitering och uppbörd, därför att det därmed förenade arbetet utföres av tjänstemän, som åtnjuta avlöning icke bara i egenskap av uppbördsmän, utan även på grund av andra tjänsteåligganden. Och om herr Lybergs påstående i det hänseendet skulle vara riktigt, skulle därav följa, att om vederbö-

rande befriades från arbetet med uppbörden och indrivningen av de personliga avgifterna, statens utgifter i form av avlöningar till dessa tjänstemän skulle minskas. Men så är icke förhållandet.

*Om upphä-
vande av vis-
sa personliga
avgifter till
det allmänna.
(Forts.)*

Utskottet har emellertid fäst sig huvudsakligen vid det ideella motiv, som berördes av herr Lyberg och som består däri, att det ligger en viss fara uti att avskära ett så stort antal medborgares samhörighet med samhället i ekonomiskt avseende. De berörda avgifterna äro icke så stora, att det möter någon svårighet att erlagga desamma för de personer, som bliva dem påförda. Däremot har det under behandlingen av ärendet inom utskottet erinrats om, att många av dessa personer fästa ett visst avseende vid att de icke också på den punkten, liksom i allmänhet på andra områden, avskäras ifrån den samhälleliga samhörigheten. Det har inom utskottet framhållits, att det upprepade gånger och vid olika tillfällen kommit till synes, att vederbörande sätta ett stort värde på att få fullgöra denna enkla skyldighet till samhället och på så sätt få det markerat, att de icke äro ställda helt och hållet på sidan om detsamma. Då det icke föreligger något trängande skäl att begära utredning i denna fråga isolerad för sig, och då utskottet har ansett, att om nu verkligen de personliga avgifterna böra borttagas, detta bör ske i ett större sammanhang, har utskottet icke för närvarande ansett sig böra tillstyrka bifall till andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Lyberg: Herr talman! Som kammarens ledamöter torde hava sig bekant, ligga för närvarande skattefrågorna på det sättet till, att icke endast skatteformerna, särskilt vad den kommunala skatten beträffar, äro föremål för utredning, utan också att, på grund av särskilt beslut av riksdagen, frågan om debiterings- och uppbördsväsendets omläggning skall utredas. Det förefaller mig då, som om det vore mycket naturligt att, just med hänsyn till att man bör behandla allt i ett sammanhang, riksdagen uttalade sig för att en utredning nu bör anställas även beträffande dessa personella avgifter.

För övrigt vill jag icke göra gällande, att en *ringa del* av de inkomster, man beräknat få från sådana, som icke skola betala annat än mantalspengarna, inflyter, utan jag påstår, att kostnaderna för dessa avgifters debitering och uppbörd måste i mycket, mycket hög grad *överstiga*, vad man kan beräkna att få in. Av en utredning, som motionären framlagt — jag kommer icke ihåg, om det var vid denna riksdag eller vid en tidigare — beträffande en norrlandskommun, framgår, att han där kunnat konstatera, att mellan 30 och 40 procent av dem, som haft att erlagga enbart mantalspenningar, icke betalat dem, fastän indrivningsvägen tillgripits. Denna siffra anger därjämte, att medborgarnas samhörighetskänsla, som skulle särskilt främjas genom den personliga avgiften, nog endast kommer till synes, då samhörighetskänsla och vilja att fullgöra sina skyldigheter i alla fall finnas.

Det går för övrigt icke att säga, att om vi taga bort dessa personella avgifter, det betyder, att vi fritaga vederbörande tjänstemän från ett

Om upphä- vande av vis- sa personliga avgifter till det allmänna. arbete, utan att vi samtidigt kunna sänka deras avlöningsförmåner; det duger knappast att säga så, om man — såsom jag — förutsätter, att vederbörande tjänstemän samtidigt som de befrias från arbetet med de personliga avgifterna påläggas annat arbete.

(Forts.)

Herr Rooth: Herr talman! Arbetet med debitering och uppbörd av de personliga avgifterna till stat, landsting och kommun, tillsammans med de många övriga bestyr, som åligga debiteringsförrättarna, är icke så obetydligt. Jag skulle fördenskull för egen del och å mina kollegers vägnar vara angelägen om att vi bleve befriade från detta arbete. Emellertid har jag inom utskottet ansett mig böra yrka avslag å motionen.

Denna ringa skatt, som icke kan vara betungande för någon skattskyldig, utgör dock en tribut från varje medborgare till det allmänna — mantalspennningarna till staten, sjukvårdsavgiften till landstingen och folkskoleavgiften till kommunerna. Dessa avgifter äro sålunda enligt min mening av samhällelig betydelse. Och det kan icke sägas, att avgifternas debitering och redovisning kräva några särskilda utgifter, men de tillföra det allmänna ett par miljoner kronor om året, som det torde vara skäl att tillvarataga.

Då herr Lyberg framhöll den oegentligheten, att mantalspennningarna och sjukhusavgifterna äro olika för män och kvinnor, skulle jag vilja säga, att de borde vara lika.

Herr Lyberg har särskilt kraftigt betonat, att utgifterna för denna debitering skulle, om jag icke missförstått honom, rent av överstiga inkomsterna. Så är emellertid icke förhållandet, och jag kan icke se, att om riksdagen skulle besluta att taga bort dessa avgifter, riksdagen därmed på något sätt minskat utgifterna för vare sig staten, landstingen eller kommunerna.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talman enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan biträda andra kammarens beslut i ärendet; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Lyberg begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och biträdes andra kam-
marens beslut i ärendet.

*Om upphä-
vande av vis-
sa personliga
avgifter till
det allmänna.
(Forts.)*

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 78;
Nej — 24.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispone-
rande av medel för iordningställande av beskickningshusen i Köpenhamn
och Hälsingfors samt konsulathuset i Hamburg m. m.;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till- och
ombyggnad vid allmänna barnbördshuset; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda
framställningar angående anslag till befrämjande av dövstumundervis-
ningen och till kyrklig själavård åt dövstamma jämte en i ämnet väckt
motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 24, i anledning
av Kungl. Maj:ts proposition angående införselmonopol jämte faststäl-
lande av högsta pris å socker ävensom i ämnet väckta motioner.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.*

I en den 21 mars 1922 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad
proposition, nr 178, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av proposi-
tionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för
samma dag, föreslagit riksdagen att
dels antaga följande förslag till

*förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 24 mars 1921
(nr 121) angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris
å socker.*

Härigenom förordnas, att förordningen den 24 mars 1921 angående
införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker, vilken för-
ordning med däri genom kungörelsen den 17 februari 1922 (nr 43) gjord
ändring gäller tillsvidare till och med den 31 oktober 1922, skall med
nämnda ändring äga fortsatt tillämpning tillsvidare till och med den 30
juni 1923.

dels ock medgiva Kungl. Maj:t befogenhet att, därest förhållandena
skulle därtill föranleda, upphäva förordningen före den 30 juni 1923.

Tillika hade till utskottet hänvisats två i anledning av förenämnda

Om införselmonopol å socker m. m. (Forts.) proposition väckta motioner, nämligen nr 151 i första kammaren av herr Sederholm m. fl. och nr 290 i andra kammaren av herr Jönsson i Fridhill m. fl.

I nämnda motioner, vilka voro likalydande, hade hemställts att riksdagen ville besluta

att antaga det som bilaga till Kungl. Maj:ts proposition nr 178 fögade förslag till förordning;

att medgiva Kungl. Maj:t befogenhet dels att, därest förhållandena därtill föranledde, upphäva förordningen före den 30 juni 1923, dels att, därest avtal i huvudsaklig överensstämmelse med i motionen angivna grunder träffades mellan Kungl. Maj:t och sockerbolagen, förlänga giltigheten av samma förordning i den mån så erfordrades för att bereda statsverket inkomster motsvarande de utgifter, som komme att påvila staten på grund av nämnda avtal.

Utskottet hade i det föreliggande betänkandet under återopande av vad däri anförts hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 178 samt till vad i motionerna I: 151 av herr Sederholm m. fl. och II: 290 av herr Jönsson i Fridhill m. fl. härmed överensstämmande föreslagits,

a) antaga det i betänkandet införda förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 24 mars 1921 (nr 121) angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker;

b) medgiva Kungl. Maj:t befogenhet att, därest förhållandena skulle därtill föranleda, upphäva förordningen före den 30 juni 1923; samt

2) att vad i motionerna I: 151 av herr Sederholm m. fl. och II: 290 av herr Jönsson i Fridhill m. fl. i övrigt föreslagits icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid punkten 2 hade reservation avgivits av friherre *Fleming* samt herrar *Boman*, *Jönsson* i Boa, *Lithander*, *Henrikson* och *Heyman*, vilka yrkat bifall till motionerna I: 151 och II: 290.

Därjämte hade herrar *Johansson* i Kälkebo och *Ericsson* i Obergå anmält reservation mot vissa delar av motiveringen.

Herr Wohlin: Herr talman! På grund av de svåra förhållanden, vari landet för närvarande befinner sig, har det under denna riksdag varit tradition här i kammaren att så vitt möjligt undvika häftiga angrepp mellan olika partigrupper och även undvika sådana angrepp gentemot den sittande regeringen, som har den vanskliga uppgiften att under dessa tider söka föra vårt folk något så när oskadat fram genom den rådande ekonomiska krisen. Icke minst under bevillningsfrågornas behandling, där ju meningsbrytningarna under föregående år varit särskilt livliga, har man på alla håll sökt följa denna grundsats och sökt erkänna det berättigade även i motpartens synpunkter. Jag tror, att denna tradition bör fullföljas även under den följande delen av riksdagen, och jag är för min del villig erkänna, att ansvaret för det läge, i vilket sockerfrågan befinner sig vid innevarande riksdag, ingalunda

uteslutande och odelat vilar på något visst håll. Det ansvaret får nog delas av alla, som voro meddelaktiga i fjolårets riksdagsbeslut och som då på grundval av de dåvarande sockersakkunniges beräkningar tillstyrkte ett betpris, som sedermera visade sig medföra en avsevärt större tecknad areal än den, som man vid beslutets fattande här i riksdagen förutsåg. Därtill kom så den särskilt gynnsamma väderleken, som ytterligare ökade det sockeröverskott, som uppkom på hösten, en omständighet som naturligtvis ingen har någon som helst tanke på att draga in i denna debatt såsom skäl för vare sig den ena eller andra ståndpunkten.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Jag vill medgiva att det varit en svår situation, inför vilken regeringen varit ställd. Det är ju som alla känna det osedvanligt stora sockerlagret, som i år gör lösningen av sockerfrågan mera besvärlig än den kanske någonsin förut varit. Jag skall även erkänna, att det nog var rätt svårt för regeringen att under sistlidna höst bedöma denna fråga, eftersom man då hade åtskilliga ovissa moment att räkna med. Icke desto mindre tror jag, att om man lugnt och lidelsefritt bedömer läget vid början av denna riksdag, man måste komma till den uppfattningen, att regeringen verkligen borde hava övervägt, om den icke med den auktoritet, som en sittande regering ändock alltid äger, skulle hava kunnat förbereda en uppgörelse i en eller annan form mellan här ifrågakommande parter, så att en viss större betodling under innevarande års kampanj blivit säkerställd och det arbetslöshetsproblem, som härmed äger sammanhang, i effektivare mån blivit löst.

Jag framhöll i mitt anförande under sockerdebatten den 4 mars i år, "att varje regering har en auktoritet, som enskilda förhandlare sakna, vartill kommer att vår nuvarande ärade jordbruksminister själv är skånsk jordbrukare och väl förtrogen med sockerbetsodlingen och med sockerbolagets förhållanden". Och jag efterlyste i likhet med en hel rad andra talare såväl i denna kammare som i medkammaren, huruvida regeringen och särskilt chefen för jordbruksdepartementet hade för avsikt att föreslå riksdagen några åtgärder till tryggnad av betodlingen i viss utsträckning under innevarande kampanj. Sedan jag omnämnt, att vi under arbetet inom den delegation, som av det sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet tillsatts för denna frågas undersökning, kommit till den uppfattningen, att man icke i detta ärende hade att räkna på något positivt stöd från herr jordbruksministerns sida, tilllade jag att "för så vitt icke från regeringsbanken under den fortsatta debatten i dag lämnas någon förklaring om att regeringen är villig att i någon form, vilken den månde vara, intressera sig för den föreliggande utomordentligt viktiga frågan i annan riktning än den rent negativa, till vilken utskottsmajoriteten har kommit, så anser jag, att ett återremissyrkande till det sammansatta utskottet saknar praktisk betydelse". I sin förklaring under eftermiddagens debatt samma dag uttalade nu herr jordbruksministern, att enligt hans förmenande "detta efterlysande så till vida varit onödigt som någon regeringsproposition i sockerfrågan ej framlagts". "Detta innebär", fortsatte han, "att regeringen icke ansett sig böra påkalla några åtgärder. Regeringens ställning härutinnan in-

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

togs redan föregående år, då sockersakkunnige tillkallades endast för ett begränsat uppdrag, som ej omfattade frågan om betodlingens tryggnade. Riksdagen hade i fjol så kraftigt avvisat framtida statsgaranti, att regeringen saknade anledning att påkalla någon utredning i syfte att fortsätta denna. Någon anledning att söka andra utvägar förelåg egentligen ej heller." Herr jordbruksministern yttrade vidare, att "det framstod för regeringen såsom både klokt och nödvändigt att återgå till normala förhållanden, således att ej vidare påkalla de kristidsåtgärder, som man hittills har anlitat", och han slutade med förklaringen, "att regeringen icke har någon avsikt att framlägga något förslag i frågan, vilket nu kan påkalla en återremiss av ärendet i dess helhet till utskottet".

Denna deklaration uppfattades säkerligen icke blott av mig utan av så gott som alla de ledamöter av kammaren, vilka vid det tillfället sökte efter någon utväg ur de iråkade svårigheterna, såsom ett uttryck för att herr jordbruksministern ansåge, att någon som helst statlig åtgärd till tryggnade av betodlingen under år 1922 icke borde komma i fråga, och jag tror, att om man uppmärksam genomläser denna deklaration så var detta deklarationens innehåll och mening.

Efter det att riksdagen avvisat det då reservationsvis framförda förslaget till frågas lösning har emellertid herr jordbruksministern, ehuru han den 4 mars förklarade sig icke hava för avsikt att vidtaga några sådana åtgärder, gjort åtskilliga försök att finna en uppgörelse för betodlingens tryggnade under instundande kampanj, vilka förhandlingsförsök finnas utförligt återgivna i den kungl. proposition, över vilken bevillningsutskottet här avgivit utlåtande. En närmare redogörelse för det tempo, i vilket dessa förhandlingar med sockerbolaget ägt rum, har också lämnats i en presskommuniké från sagda bolag, vars riktighet icke på något håll har blivit bestridd. Jag vågar nog med anledning av detta säga, att det förefaller rätt tydligt, att herr jordbruksministern efter utgången av sockerfrågan den 4 mars kommit på något andra tankar än han hade före sagda riksdagsbesluts fattande. Jag vill visserligen medgiva, att han så till vida kunde hava något fog för denna sin ståndpunkt, som de nuvarande sockersakkunnigas utredning icke förelåg på regeringens bord den 4 mars. Men jag anser dock, att denna eventuella erinran till försvar för den tidigare intagna passiviteten dock icke kan godkännas på det håll som jag företräder, ty hade det verkligen varit herr jordbruksministerns avsikt att föreslå några positiva åtgärder till skyddande av 1922 års betodling, så hade nog icke sockersakkunnigas utlåtande varit ett oeftergivligt villkor åtminstone för upptagandet av förhandlingar i sådant syfte. Särskilt kan man icke uraktlåta att framhålla, att herr jordbruksministerns deklaration den 4 mars står i strid med hans i propositionen refererade förfrågan till svenska sockerfabriksaktiebolaget, om bolaget vore villigt att, mot ett bidrag från staten av en krona per deciton betor, förbinda sig att betala betodlarna ett visst fast betpris för en odling av viss angiven omfattning ävensom att hålla samtliga råsockerfabriker i gång. Trots den stora personliga

högaktning jag hyser för herr jordbruksministern anser jag mig dock berättigad sammanfatta min uppfattning sålunda, att hans handläggande av detta ärende lidit av brist på målmedvetenhet och konsekvens och icke varit fullt lyckligt för frågans behandling och utgång här i riksdagen.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Nu har riksdagen den 4 mars med stora majoriteter i båda kamrarna avvisat det förslag till frågans lösning, som då samlade minoriteterna på en linje och som gick ut på att under en viss tid av år 1923 ersätta den nu gällande fasta tullen för raffinad med en glidande tullsats, så avpassad, att förhandling och uppgörelse skulle kunna åstadkommas mellan sockerbolagen och betodlarna på basis av ett fast betpris av 3 kronor per deciton. Förslaget var vidare sådant, att sockerbolagen genom glidtullens anordning skulle erhålla det nödvändiga skyddet, men icke heller något som helst utöver det absolut nödvändiga. Det innebar ytterligare, att den statliga garantien skulle avvecklas och alla härmed förenade olägenheter försvinna, och än vidare sökte det så till vida göra rättvisa även mot konsumenterna, att den merbelastning av konsumtionen, som ju i varje fall måste bli en följd av ett dylikt förslag, reducerades till den minsta möjliga. Enligt reservationen skulle slutligen den glidande tullsatsen införas under förutsättning, att de båda sockerbolagen hos Kungl. Maj:t styrkt, att bindande avtal träffats om odling av sockerbetor å en sammanlagd areal av minst 15,000 hektar, men det är min fulla övertygelse, att hade ett riksdagsbeslut i enlighet med reservationen träffats den 4 mars, så hade det blivit en tecknad areal icke oväsentligt överstigande 15,000 hektar och uppgående till sådan storlek, att alla sockerfabrikerna kunnat hållas i gång, och man hade sålunda vunnit en lösning av det arbetslöshetsproblem, som är förknippat med sockerfabrikationens upprätthållande.

Det förslag, som i elfte timmen motionsvis framlagts, giver enligt min uppfattning icke en lösning, som innebär den erforderliga rättvisan åt alla håll. Motionen utgår från att betodlarna skola tillförsäkras minimipriset av 3 kronor endast för två tredjedelar av den tecknade arealen, medan för den återstående tredjedelen skulle betalas endast efter sockerbolagets bekanta s. k. hösterbjudande. Detta innebär självfallet, att med nu rådande och överskådbara sockerpris på världsmarknaden betalningen för hela den tecknade arealen högst betydligt måste komma att understiga 3 kronor per deciton. Motionen skulle alltså, om den ginge igenom, utsätta betodlarna för mycket av den osäkerhet, som världsmarknadspriset på socker ovillkorligen medför. Jag har den uppfattningen, att en dylik lösning icke är acceptabel åtminstone för de många tusentals betodlare med mindre god jordmån och mindre gynnsamt läge i förhållande till respektive fabriker. Synnerligast är detta fallet, eftersom de kunna välja mellan denna dyrbara och riskfyllda odling å ena sidan och en mindre dyrbar och mindre riskfylld odling å den andra. Denna åsikt är grundad på siffror och kalkyler, vilka visserligen ej kunna vara matematiskt säkra, men vilka dock innehålla så pass mycken sannolikhet, att man måste räkna därmed. Därest motionen skulle gå igenom i riks-

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.*
(Forts.)

dagen, vartill en teoretisk möjlighet måhända ännu föreligger — jag är för ögonblicket icke säker på att sammanjämkning är helt utesluten — skulle resultatet sannolikt bliva, att man icke främjade betodlingen i den omfattning, som motionärerna tänkt sig, och ej heller ernådde en lösning, varigenom samtliga råsockerfabriker komme i gång. Jag vill tillåta mig omnämna, att denna min uppfattning så till vida bekräftats, att Skånska betodlarföreningens centralstyrelse vid sitt sammanträde sistlidne måndag förklarar, att motionen icke vore från styrelsens sida acceptabel. Jag har mottagit åtskilliga telegram och om jag särskilt håller mig till det sista telegrammet av den 3 i denna månad, så förklaras däri, att "styrelsen finner fortfarande den i motionen föreslagna vägen icke framkomlig; måste hålla på att alla fabriker hållas i gång och att grundpriset för alla sockerbetor blir 3 kronor per deciton". Telegrammet är undertecknat av betodlarföreningens ordförande, friherre Bennet på Örtofta. En närmare utveckling av de skäl, som från betodlarhåll anförts gentemot motionen, innehålles i en skrivelse från betodlarföreningens sekreterare, ur vilken skrivelse jag vill tillåta mig att anföra följande: "Oavsett innebörden av det medelpris, som genom förslaget uppnås, vilket vi i år ej kunna gå med om, då det understiger 3 kronor per 100 kg. betor, så innebär det framlagda förslaget icke en tillfredsställande lösning av arbetslöshetsproblemet vid sockerfabrikerna, då endast 2/3 av dem skulle hållas i gång, varvid följden antagligen blir, att den tredjedel, som nedlägges, blir fabrikerna på landsbygden, varigenom vederbörande kommuner bliva hårt belastade med arbetslöshetsbidrag, minskade inkomster och som följd därav ruinerande skatter. Härigenom, att en del fabriker nedlägges, ökas fraktavståndet och betodlarnes frakter i samma grad för bettransporten och i ännu högre grad vid transporten av betmassan, då odlaren får betala hela frakten. Att nu göra betpriset beroende av världsmarknaden och särskilt Tjeckoslovakiens och Tysklands deprecierade valuta ha Skånes betodlare i dessa dagar tydligen sagt ifrån, att de ej vilja vara med om. Härtill kommer den långt framskridna tiden och de hittills rådande utsikterna för betodling, vilket gjort, att alla inrättat sig för annan odling på den för sockerbetodling avsedda arealen; dessutom hava vi att räkna med en på grund av den försenade våren mindre god skörd. Skall denna fråga alltså få en lösning i år, kan det endast ske genom ett bifall till vårt förslag om betpris, fast pris av 3 kronor per 100 kg., samt att alla fabrikerna sättas i gång; varom icke taga vi hellre mot rent avslag." Nu vill jag visst ej göra gällande, att riksdagens ledamöter vid sitt ståndpunktstagande i frågan uteslutande skola göra detta beroende av uttalanden som dessa, ty riksdagens ledamöter måste naturligtvis efter bästa förstånd och samvete pröva frågan, oavsett de opinionsyttringar, som från de olika parternas sida komma riksdagens ledamöter till del. Men som jag redan omnämnt har jag, oavsett den uppfattning, som här kommit till uttryck i den Skånska betodlarföreningens förtroendemäns telegram och skrivelse, redan förut samma mening.

Till sist vill jag tillägga, att motionen även synes innebära olägen-

heter, som måste tagas i betraktande, vare sig man tillhör minoriteten eller majoriteten vid riksdagsbeslutet den 4 mars, nämligen att motionen innebär ett fortskridande på vägen av statsgaranti, vilken väg ju riksdagen i fjol ansåg mindre lycklig att i fortsättningen följa och vilken väg ej heller riksdagens minoritet den 4 mars förordade. Dessa olägenheter äro av betydelse såväl ur teoretiska som ur praktisktekonomiska synpunkter, vilket också de senare åren bekräftat. Slutligen och för det sista medför motionen den olägenheten, att man ej på förhand kan beräkna, huru stor merbelastning det komme att bli för konsumenterna. Med hänsyn till dessa omständigheter har jag svårt att tro, att det förslag, som här motionsvis framkommit, skipar rättvisa åt de olika parterna. Jag har, herr talman, härmed uttalat min uppfattning och har därtill icke något att tillägga.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Herr Sederholm: Jag vill ej trötta kammaren med att här rekapitulera den redogörelse för sockerfrågans föregående behandling vid denna riksdag, som den föregående talaren lämnat. Jag vill emellertid i korthet konstatera den efter min mening beklagliga utgång, som sockerfrågan fick den 4 mars, och jag vill stryka under min bestämda uppfattning, att därest man i debatten den 4 mars från regeringshåll klart och tydligt framhållit, att vissa positiva åtgärder från regeringen vore planerade, eller kanske ännu hellre det under frågans behandling i det sammansatta utskottet blivit meddelat, att regeringen vore betänkt på att i sammanhang med den nu föreliggande propositionen även upptaga frågan om ett visst stöd för innevarande års betodling, så hade säkerligen frågan om motionernas handläggning återupptagits, d. v. s. frågan återremitterats till utskottet för att sedan bli behandlad i sammanhang med det förslag, som från regeringen i detta ärende skulle framkomma. Jag vill med detta hava sagt, att orsaken till den negativa utgången den 4 mars beror i huvudsak på den negativa hållning i frågan, som då gjorde sig gällande från regeringshåll.

Då nu Kungl. Maj:ts proposition nr 178 förelagts riksdagen och på de sista sidorna i propositionen redogöres för vissa förhandlingar, som statsrådet fört med det större sockerbolaget i syfte att med vissa uppoffringar från statens sida möjliggöra en betodling på cirka 20,000 hektar, så konstaterar jag däri en förändring i statsrådets uppfattning med avseende på behovet av ingripande från statens sida. Härvid har jag särskilt fäst mig vid, att enligt det sista förslaget staten skulle betala 1 krona per deciton för en odling, som för det större bolaget skulle omfatta 18,000 hektar och för det mindre 2,000 hektar, sålunda sammanlagt 20,000 hektar. Efter en beräknad medelskörd av 30 ton skulle detta innebära en uppoffring från statens sida av 6 miljoner kronor. Medel härtill skulle anskaffas genom en förlängning av tiden för sockerimportmonopolet och maximipriset å socker, en förlängning, som efter vad jag tror mig veta beräknats till att omfatta ungefär en månad. Detta förslag har visserligen av bolaget förkastats, men det har synts mig, att utan att öka dessa uppoffringar från statens sida, d. v. s. alltså med

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.*
(Forts.)

bibehållande av denna förlängning av importmonopolet med cirka en månad, skulle man dock kunna finna en framkomlig form för att kunna nå ett tillfredsställande resultat, och det är på denna möjlighet, som denna motion nu är grundad. Det har syns mig, att om produktionen skall nedgå till $\frac{2}{3}$ av den normala odlingen och till mindre än hälften av den näst föregående, så är det ej rimligt från industriens synpunkt, att fabrikationen allttjämt skall drivas på ett lika stort antal fabriker. Det är oekonomiskt och oriktigt från industriell synpunkt att göra detta, och jag menar också, att genom ett lämpligt ordnande av vilka fabriker som skulle hållas i gång skulle man kunna få olägenheterna för betodlarna i det hänseendet betydligt minskade eller lindrade. Det är från den synpunkten, som jag anser, att en lösning av frågan på basen av en viss inskränkning av antalet gående fabriker kunde och borde ske, och jag menar också, att om det lades i Kungl. Maj:ts hand att i samråd med bolagen bestämma detta, kunde också betodlarnes berättigade krav i det hänseendet bli tillgodosedda på ett annat och bättre sätt, än om bara rent merkantila och drifttekniska synpunkter från bolagens sida bleve bestämmande.

Herr Wohlin har ju anmärkt, att något sådant vore från betodlarsynpunkt omöjligt att acceptera. Jag kan ej dela denna mening. Med avseende å betpriset ha bolagen ställt sig avvisande mot statsrådets förslag, enligt vilket staten skulle betala 1 krona per deciton, medan bolagen alltså skulle betala 1 krona 50 öre för varje deciton betor. Detta förslag innebar ju, att risken vid en nedgång i betpriset under 1 krona 50 öre skulle påvila bolagen i hela sin utsträckning, medan enligt motionen, risken skulle överflyttas på betodlarna, i vad den avser den betkvantitet, som ej skulle betalas med fast pris. Jag menar, att även från den synpunkten det är mera rimligt och riktigt, att denna risk fördelas på ett flertal personer, än att den helt och hållet lägges på en enda, respektive bolag. Vid överläggningar med bolagets representanter fingo vi, som ville framlägga denna motion, ett bestämt medgivande att under dessa förutsättningar vara med på en uppgörelse om betodling. Jag anser då, att här föreligger ett förslag, som ej kostar staten mera än det sista av statsrådets förslag och som är acceptabelt för bolagen. Återstår då frågan: är det verkligen framkomligt även för betodlarna? Ja, nu menar herr Wohlin, att dessa ovillkorligen måste ha 3 kronor för hela odlingen, men jag vill erinra herr Wohlin, att visserligen gjordes detta uttalande under det sammansatta utskottets behandling av ärendet från betodlarföreningens representanter men från annat sakkunnigt håll hävdades, att denna siffra ej var den lägsta, vid vilken betodlingen i just den ifrågavarande omfattningen kunde komma till stånd. Det är naturligt, att när man räknar med de mindre gynnsamma odlingsförhållandena, under vilka ett flertal odlare förra året fingo bedriva sin odling, en hel del av dessa odlare givetvis ej kunna vara med om en odling till lägre pris. Och då är frågan: kan en betodling på en ungefär hälften så stor areal som i fjol få sådan koncentration som blivit ifrågasatt? Om så är fallet måste givetvis odlingsförhållandena i medeltal bli gynn-

sammare på de jordar, som skola odlas i år, än de voro i fjol på de jordar, som då odlades. Jag är ju icke själv sakkunnig, men jag har rådgjort med så pass många sakkunniga på området, att jag verkligen tror mig kunna påstå, att 3 kronor icke är det lägsta pris, till vilket en odling på 20,000 hektar kan ifrågasättas eller komma till stånd. Betodlarföreningens styrelse har i måndags på ett sammanträde uttalat, att denna linje icke vore framkomlig för betodlarna. Jag vill därtill först och främst säga, att betodlarnas mening och betodlarföreningens eller betodlarföreningens styrelses mening icke äro identiska begrepp. Min bestämda övertygelse är, att hade staten och sockerbolaget kunnat träffa en överenskommelse på denna grund och betodlarna i allmänhet ställts inför möjligheten att på denna grund nå en överenskommelse, så hade en sådan också verkligen kommit till stånd.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Jag vill slutligen understryka, att jag icke i motionen sagt, att en betodling ovillkorligen skall ske för den sista tredjedelen av skörden efter novembererbjudandet. Jag säger: — — — "medan för den tredje tredjedelen betalning utgår enligt Svenska Sockerfabriksbolagets novembererbjudande eller andra grunder, varom överenskommelse mellan odlarna och bolagen kan ske". Därmed avses endast ett uttalande, att någon statsgaranti icke ifrågasättes för denna del av skörden, utan att en överenskommelse må träffas mellan betodlarna och sockerbolagen om priset. Hade saken i övrigt varit ordnad, föreställer jag mig, att en överenskommelse om ett lämpligt pris också kunnat genomföras, hellre än att hela produktionsplanen skulle ramlat.

Utskottet har nu uttalat, att denna fråga redan avgjorts genom riksdagens beslut den 4 mars. Jag kan icke finna, att så verkligen är förhållandet. Jag har redan förut strukit under, att orsaken till den negativa utgången den 4 mars i väsentlig grad berodde på regeringens då passiva hållning. Regeringen har genom den förevarande propositionen manifesterat, att den sedan dess intagit en annan hållning. Det är väl då rätt så naturligt att antaga, att då nya faktorer tillkommit, som borde kunna påverka utskottets uppfattning och giva utskottet anledning att förutsätta, att även kamrarna kunna anse frågan vara i ett annat läge, att ånyo taga upp den till realbehandling och icke endast bygga på resultatet av ärendets prövning den 4 mars. Utskottet har emellertid endast byggt på riksdagens tidigare uttalande och anser, att ingenting här bör göras, trots att regeringen meddelat, att den verkligen velat vidtaga vissa positiva åtgärder.

De föreliggande skälen för en positiv lösning av frågan vill jag nu icke här upprepa. Dem har jag redan förut framfört och många andra hava framfört dem vid den föregående sockerdebatten; det vore onödigt att nu ånyo giva sig in därpå. Men jag menar, att utskottet här borde hava tillmötesgått motionärernas önskan och, om nu icke det förslag, som motionärerna framställt, av utskottet ansetts lämpligt, framlagt ett annat förslag, som utskottet för sin del kunde anse ägnat att åstadkomma en positiv lösning av frågan. Jag vill därvidlag särskilt vända mig mot herr Wohlin, som, enligt vad han sade, icke anser det

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

förslag, som motionen innehåller, erbjuda den rätta lösningen, sådan han tänkt sig den och som han tror vara möjlig. Han själv önskar emellertid en positiv lösning. Det hade väl då varit naturligt, att han inom utskottet framlagt det förslag, som han anser vara det lämpliga och framkomliga, och hemställt, att utskottet ville föreslå riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj: t att efter *dessa* linjer söka träffa en överenskomelse mellan betodlare och bolag. Vill man en positiv lösning, hade det ju under dessa förhållanden varit det naturliga och riktiga att komma med ett sådant förslag och icke endast säga, att man icke anser det nu föreliggande förslaget framkomligt, och så helt enkelt yrka avslag på alltsammans. Av Kungl. Maj: ts proposition och särskilt av den redogörelse, som däri lämnats ville det synas, som om ansvaret för den negativa utgången helt och hållet påvilade bolaget. Men som saken nu ligger, påvilar enligt min mening ansvaret för en negativ lösning även vid detta tillfälle utskottets majoritet, som icke velat taga initiativ vare sig till en lösning efter motionens linje eller genom att befullmäktiga Kungl. Maj: t att, såsom här satts i fråga, använda införselmonopolet för att trygga betodlingen på annat sätt, som kunde varit till fromma för vederbörande parter.

Det är ju antagligt eller åtminstone möjligt, att det sista uppslag, som nu framkommit från det stora bolagets sida, att inskränka odlingen till cirka 10,000 hektar, skulle kunna medföra en viss betodling. Jag känner icke, under vilka villkor detta erbjudande skett eller kommer att ske, och än mindre, huru det kommer att upptagas av betodlarna. Men givet är, att om odlingarna omfatta endast 10,000 hektar och *dessa* äro koncentrerade till ett fåtal fabriker, blir gagnet därav ur arbetslöshetssynpunkt och för näringslivet inom de orter, som beröras, naturligtvis i samma mån reducerat. Jag kan icke följa den tankegång, som jag hört uttalas från flera håll, att en sådan koncentration skulle medföra, att odlingen komme att beröra endast de små odlarna, och att de stora odlarna, som arbeta med lejd arbetskraft, skulle komma att ställas utanför. Så vitt jag kan förstå, kommer resultatet av denna starka koncentration att bli, att de odlare, vilka hava sina gårdar närmast de fabriker, som hållas i gång, komma att odla och oberoende av om de äro småbrukare eller storbrukare. Det blir alltså, vare sig det gäller småbrukare eller storbrukare, en nedskärning av arbetstillfällena från 20,000 hektar till 10,000 hektar, om odlingen inskränkes från den av såväl herr statsrådet som motionärerna ifrågasatta arealen av 20,000 hektar till 10,000 hektar. Jag undrar, om det icke ändå är oklokt att under en tid som denna med avseende på en rörelse och en näring, som är i gång, skära ned arbetstillfällena för en så arbetskrävande produkt, som just sockerbetorna och sockret äro, och att i stället överflytta dem till ett kommande år eller kanske till ett främmande land, där vi i alla fall icke hava samma intresse att bereda arbetstillfällen. Vi hava ju redan förut i dag talat om statsbeställningar för att hämma arbetslösheten. Jag kan icke finna annat än att här hade förelegat ett särskilt praktiskt och lämpligt objekt för en sådan statsbeställning i form av

statsunderstöd på ett eller annat sätt till en utsträckt odling av sockerbeter.

Efter den utgång frågan fått i andra kammaren vill jag icke här framställa något yrkande. Jag delar icke herr Wohllins uppfattning, att en sammanjämkning här skulle kunna ske, och ett yrkande om bifall till motionen synes mig under sådana förhållanden meningslöst. Jag vill endast uttala mitt beklagande över vad som har inträffat, och jag vill såsom min bestämda uppfattning fastslå, att ansvaret för frågans negativa utgång nu i främsta rummet påvilar utskottsmajoriteten, som icke velat taga det initiativ, som motionärerna av konstitutionella skäl icke kunnat taga, ett initiativ till en positiv lösning i denna för vårt näringsliv och även eljest i socialt hänseende, för att nu icke tala om jordbruks-synpunkten, så viktiga fråga.

Om införselmonopol å socker m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet *Linders*: Herr greve och talman! Det är en gammal vanlig företeelse, att då en olycka har inträffat, försöker man från olika håll skylla på varandra att vara orsaken till olyckan. Då man i dag hör de två senaste talarna, skulle man kunna säga, att då man nu *tror*, att en olycka håller på att inträffa, börjar man redan skylla ganska duktigt på varandra. Jag vill icke säga, att här verkligen håller på att ske någon olycka, men av de föregående talarnas anföranden att döma anse de tydligen, att en olycka är över oss och landet på grund av vad som här sker i sockerfrågan. Båda talarna söka vältra en del av ansvaret för denna olycka på regeringen, och båda ha särskilt framhållit, att det skulle vara regeringens negativa hållning, som har den största andelen i skulden till att en lösning i riksdagen av sockerfrågan misslyckats. Jag skall be att något närmare få utveckla min ståndpunkt, men jag vill redan nu gentemot detta påstående säga ifrån, att om dessa talare anse, att en stor del av skulden skulle ligga på den negativa ståndpunkt regeringen nu intagit, så vilar en mycket större skuld, för den händelse här skulle vara tal om någon olycka, på riksdagens stora positivitet under föregående år, då man, långt över det mått av statsin-gripande, som behövdes för att trygga betodlingen, vidtog åtgärder, vilka hava bidragit till att ett synnerligen stort reservlager förefinnes vid slutet av detta konsumtionsår.

Både herr Wohlin och herr Sederholm hava ur den förklaring, som jag här avgav den 4 mars, velat utläsa en annan ståndpunkt än jag i själva verket velat utsäga. Jag medger, att denna förklaring avgavs i tämligen snäva ordalag, men det hade också sina orsaker, i det att jag icke ville närmare ingå på vad som redan då förbereddes eller var på-tänkt. Då herr Wohlin här citerade min förklaring av den 4 mars, und-vek han eller glömde att uppläsa den del av förklaringen, som innehöll ett omnämnande av att frågan om ett förlängt importmonopol skulle prövas av regeringen, så snart sockersakkunniga inkommit med sin granskning av bolagens sista bokslut. Men detta uttyddes av andra så, att däri låg en tanke, att frågan möjligtvis skulle kunna komma upp i ett annat sammanhang. Jag har nu icke ändrat uppfattning i denna

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

fråga från den 4 mars till den 5 eller den 9 eller vilken annan dag som helst därefter. Regeringen hade nämligen redan i slutet av föregående år, då i anledning av sockersakkunnigas framställning i detta avseende frågan om importmonopolets förlängning förelåg, bestämt sig för att icke begära förlängning av detta monopol, förrän det slutliga resultatet av sockersakkunnigas granskning förelåg. Gentemot ett uttalande, som gjordes här, vill jag säga, att jag både före nyår och därefter sökt på allt möjligt sätt frampressa sockersakkunnigas förslag vid ett så tidigt stadium som möjligt. Det lyckades emellertid icke att få deras utlåtan-
de ens till den 4 mars, och detta är tydligen icke beroende på sockersakkunniga själva, ty förutsättningen för deras slutliga yttrande var, att man från sockerbolagen skulle ha ett provisoriskt bokslut för ett senare datum, för att därigenom kunna angiva riktlinjerna för en uppgörelse beträffande den hittillsvarande statsgarantien. Den fasta punkt, på vilken regeringen ansåg en uppgörelse kunna ske, var alltså, att man skulle ha sockersakkunnigas betänkande över deras granskning av det sista bokslutet såväl som deras yttrande över innevarande bokföringsår för att på grundvalen av de siffror, som då framkomme, kunna åstadkomma en uppgörelse rörande den statliga garantien redan nu, så att staten och bolaget båda skulle kunna veta, i vilken ställning de stodo till varandra, huru stora skulder eller fordringar hos motparten voro. Det visade sig också, att det mellansvenska bolaget genast från början var villigt att acceptera denna ståndpunkt, därför att bolaget ansåg, att det vore ekonomiskt sunt och synnerligen naturligt, att man, då man ginge att avtala om betodlingen för det kommande året, skulle hava reda på, i vilken ekonomisk ställning statsgarantien bragt bolaget. Jag tänkte mig då, såsom också framhållits i propositionen, att man, när man sökte få till stånd en uppgörelse rörande statsgarantien, också kunde räkna med möjligheten att i en eller annan form använda importmonopolet för att åstadkomma en mjukare övergång till de normala förhållanden, varom jag talade i min förklaring av den 4 mars. Denna uppfattning tror jag hava varit riktig, och vid den har jag för min del hela tiden fasthållit. Jag får därför bestämt bestrida, att jag på något sätt varit vankelmodig i denna fråga och ändrat ståndpunkt från den ena dagen till den andra. Jag har trots på möjligheten av en uppgörelse på grundvalen av en överenskommelse. Jag står alltså för de uppgifter jag lämnat i den kungl. propositionen angående ett förlängt importmonopol.

Såsom ett belägg för att denna min synpunkt i fråga om grunderna för en uppgörelse var riktig, vill jag slutligen endast tillägga, att vid dagens konselj Kungl. Maj:t bemyndigat mig att med det mellansvenska bolaget träffa uppgörelse angående statsgarantien efter vissa grunder, som bolaget självt framfört i en promemoria. Bolaget har samtidigt meddelat, att därest en sådan uppgörelse kommer att träffas — och den torde komma att underskrivas under de allra närmaste dagarna, kanske redan under morgondagen — kommer bolaget att omedelbart inbjuda till teckning för sockerbetsodling i mellersta Sverige till ett pris av 2 kronor

50 öre per deciton i fast pris, och detta utan några vidare efterslängar i form av statsgaranti eller dylikt. Detta är, menar jag, en illustration till att den synpunkt, jag lagt på frågan, dock varit riktig och byggd på sunda principer, och därest det stora bolaget — med vilket underhandlingarna beträffande avvecklingen av statsgarantien eller åtminstone godkännandet av utgiftsposterna för föregående bokföringsår givetvis komma att fortsättas — vill visa samma tillmötesgående som det mellansvenska bolaget, kan ju detta möjligen innebära, att även det stora bolaget kommer att se saken ur andra synpunkter än hittills varit fallet. Ty det måste för det stora bolaget lika väl som för det lilla vara klart, att för den fortsatta betodlingen kräves tillmötesgående. Den omständigheten, att sockerindustrien nu under flera år suttit i ett skyddat läge, den innebär också för framtiden vissa förpliktelser.

Om införselmonopol å socker m. m.
(Forts.)

Herr Wigfors: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag kunde inskränkt mig härtill, om icke herr Sederholm slutat sitt anförande med att lägga kanske den största delen av ansvaret för att ingenting kunnat göras i denna fråga på utskottet. Jag skall be att få uttala den uppfattningen, att utskottet utan tvivel känt, att det tagit på sig detta ansvar, men att utskottet också varit villigt att taga det. Jag skall icke ånyo taga upp hela den diskussion, som fördes förra gången denna fråga behandlades här. Det är ju uppenbart, att en upprepning av alla dessa argument icke här kan komma i fråga. Det enda utskottet i frågans nya läge kunnat göra har naturligtvis varit att taga ståndpunkt till den motion, under vilken även herr Sederholms namn står. Vi ha då icke kunnat dölja för oss, att från konsumenternas synpunkt denna motion icke innebär något framsteg. Herr Wohlin har redan förklarat, att betodlarföreningen absolut icke vill vara med om att acceptera en sådan lösning. För vilkas räkning skulle man då genomföra den? Jo, säger man, det är till förmån för de sockerbruksarbetare, som eljest skulle bli arbetslösa. Jag skall då taga fasta på vad herr Sederholm själv yttrade, att det torde finnas möjligheter att få sockerbetsodling på en begränsad areal till stånd för ett pris, som understiger 3 kronor. Jag tror, att denna hans uppfattning fick ett ytterligare stöd genom jordbruksministerns yttrande. Man torde således kunna utgå från — vilket också det stora bolaget lär göra — att en betodling på en areal av, låt oss säga, 12,000 hektar faktiskt kan komma till stånd utan någon som helst statsgaranti. Hur ställer sig saken då? Vi hade i utskottet att besvara den frågan: Skola vi, för att få till stånd en odling på låt oss säga ytterligare 7,000 à 8,000 hektar, åt betodlare eller bolag bevilja ett anslag av minst 6 miljoner kronor, ytterligare utökat med anslag för fraktlinningar och dylikt, varom i denna motion talas? Varom rör det sig då? Blir det en betodling, inskränkt till dessa låt oss säga 12,000 hektar, kan man räkna med att ungefär sex fabriker sättas i gång. Utsträckes odlingen till 20,000 hektar, kommer man kanske att hålla i gång tolv fabriker. Vid dessa ytterligare sex fabriker kan man beräkna att under en kampanj av två eller högst tre månader

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

sysselsättas i medeltal, låt oss säga, 400 arbetare vid varje fabrik. Jag skulle åtminstone tro, att maximum blir 2,400 arbetare. Om man räknar ut dessas löner under en kampanj av tre månader, torde vi finna, att detta lönebelopp uppgår till kanske något över en miljon kronor. För att skaffa dessa arbetare en arbetsinkomst under tre månader på något över en miljon kronor skulle staten alltså bevilja minst sex miljoner kronor. Skall man se hela frågan som en arbetslöshetsfråga, får jag säga, att det vore det sämst använda medel, som riksdagen över huvud taget har beviljat till arbetslöshetsunderstöd.

Jag kan alltså med stöd av såväl herr Wohllins som herr Sederholms yttrande draga den slutsats, som ingen av dessa herrar drog, nämligen ett yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Cla son: Under den senaste tidens debatter om svenskt näringsliv har jag vid flera tillfällen varit frestad att begära ordet. Det kunde hava skett både i fråga om arbetslöshetsunderstöden och vid diskussionerna om skydd åt det svenska jordbruket eller vid den förra sockerdebatten eller vid åtskilliga andra tillfällen, då likartade frågor varit på tal. Om det nu sker i dag, är det icke endast med hänsyn till den föreliggande frågans egen innebörd och knappast företrädesvis med hänsyn därtill, utan det är därför, att vad som har passerat i dessa frågor och vad som nu försiggår synes mig vara ett symptom på ett system, som jag för min del måste betrakta som motsatsen till riksgagneligt. När jag säger detta, förutskickar jag den anmärkningen, att jag själv icke har en tumsbredd jord att odla, och att jag själv icke har något som helst intresse i någon näring, som står i sammanhang med sockertillverkningen i riket. Jag är i dessa hänseenden endast en av konsumenterna eller, om man så vill, representant för en konsumentfamilj. Men jag är icke desto mindre övertygad om att deras doktrin, som i denna och övriga nyssnämnda frågor oupphörligt hänvisa blott till ett ensidigt konsumentintresse, är felaktig och för eller riskerar att föra hela vårt ekonomiska liv i diket. Och detta bör en gång sägas ut även från en utomstående som jag.

All konsumtion förutsätter nämligen produktion, och det är nu min oförgripliga mening, att de svenska konsumenterna må bäst, ju mer det produceras här i landet och produceras av sådant, som lämnar *verklig* avkastning. Men vad har den härskande riktningen gjort härför? Vi giva arbetslöshetsunderstöd, vi giva det i många tiotals miljoner, kanske hundratals miljoner, och det är måhända nödvändigt. Men vad är det som produceras för dessa miljoner? Jo, såvitt jag vet, produceras det vägar, järnvägar och gatsten samt genom statsbeställningar lokomotiv och en del andra dylika saker. Detta allt är nu sådant, som kan vara mycket bra, men det är sådant, vars avkastning dock egentligen är ställd på en mycket lång sikt, under det att vad vi nu faktiskt behöva är *omedelbar* hjälp. Men så fort man kommer in på något, som skulle lämna *omedelbar* avkastning vare sig av industrien eller jordbruket, då ställer sig denna doktrin som en absolut hindrande och stängande mur; då

får ingenting göras och ingenting offras. Vi hade för någon tid sedan en kungl. proposition om vissa tulljämkningar. Det karakteristiska för den var, att när man kom in på någon artikel, om vilken det måhända kunde sägas, att en tullförhöjning skulle någon smula gagna svensk industri, då var man ytterst ängslig för att gå med på något förslag därom. Man avvärjde ytterst ängsligt varje tanke på något sådant. Men det som däremot var finessen i denna kungl. proposition var nedsättningen av tullen på ostron, silkesstrumpor och guldur, därför att *importen* av dessa varor annars hotade att bli för liten! Och så är det hela vägen. Så är det i fråga om brödsäd, i fråga om frukt, i fråga om socker, i fråga om industrien och över huvud taget i fråga om allting, vars avkastning omedelbart skulle komma landet till godo.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Argumenten äro också över allt, så vitt jag kunnat finna, alldeles desamma. För varje enskild artikel, för varje enskild vara plockar man fram producenterna av bara den varan, och så visar man, vilket är ganska lätt att visa, att de äro färre än konsumenterna. Det är flera, som äta bröd, än som odla säd, och det är flera, som äta socker, än som äro intresserade av betodling. Sedan heter det, att det alltså är flera, som skulle draga nytta av det lägre pris, som man vill vinna genom att avvärja varje smula av statsskydd.

Detta är nu enligt min övertygelse ett fullkomligt felaktigt sätt att resonera. Man glömmer och avklipper det oupplösliga sambandet mellan producent och konsument. Ingen är enbart det ena, och skall den enskilde få något att konsumera, så måste han själv producera något, i vilken klass och i vilken ställning han än befinner sig. Därför har också han fördel av att produktionen lönar sig och att produktionen hjälpes fram. Och detta gäller icke bara andra, utan det kan också gälla oss tjänstemän. Det lär nog bli tillfälle att se, vilken tjänstemännens ställning blir, när näringslivet skäres ned.

För övrigt vill jag mot hela denna metod att spela ut den ena näringen mot den andra och den ena landsändan mot den andra säga, att det möjligen kan gå an i goda tider, i mycket goda tider, när man har överflöd, som man ju kan tvista om, ehuru det naturligtvis icke är riktigt då heller, men i dåliga tider som de närvarande är detta system fullständigt ohållbart — i tider, när vi dock alla, säga vad man vill, segla i samma båt, vad vårt ekonomiska liv beträffar, och när den ena näringens undergång helt visst icke är den andra näringens bröd, utan snarare den andra näringens död. Jag har för resten för min del aldrig kunnat förstå, att det för invånarna i en landsända skulle vara någon riksolycka, om invånarna i en annan del av riket, där kanske en annan näring bedrives, skulle förtjäna något och kanske till och med förtjäna ganska bra. Jag tycker för min del, att det i stort sett vore en fördel för riket.

Nu säger man, och det är ett av huvudargumenten: ja, men vi kunna köpa billigare utifrån, bröd, socker, industriartiklar och allt annat. Ja, för all del, det *kan* ibland vara billigare för ögonblicket att köpa på det sättet. Att det icke alltid är det, tycker jag, att vår generation knap-

Om 'införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

past skulle hava haft tillfälle att glömma, om man bara ser tillbaka till tiden för brödkorten och de ransonerade sockerbitarna, då var och en av oss helt visst var innerligt tacksam, att bröd och socker ändå stod att få, och att det fanns vidsträckta områden i vårt land, där man ägnat sig åt att driva odling därav och att uppdriva den så mycket som möjligt.

Men låt oss vara tillräckligt blinda att glömma detta! Låt oss se bort från betydelsen av att hava en sådan odling i ett läge, då vi äro hänvisade till självförsörjning! Till dem, som i alla fall jämt och ständigt komma med detta: "det är billigare att köpa utifrån", skulle jag vilja säga, att jag kanske kunde förstå denna argumentation, om de också kunde *skaffa de pengar utifrån*, som man måste hava för att kunna köpa allt detta. Men på den punkten brister det fullkomligt i argumentationen. Man kan det allra minst i en tid som denna, när så gott som hela vår export är lamslagen. Då frågar jag: när icke detta kan ske, varifrån skola penningarna omsider tagas, de penningar som vi behöva, om vi köpa utifrån, om näringslivet skall på detta sätt avtyna?

Vad nu särskilt sockerproduktionen i Sydsverige beträffar, har jag under dessa dagar oupphörligt erinrat mig de debatter i likartade frågor, som fördes på 1880- och 1890-talen i riksdagens kamrar. Det var vid den tid, då jag som ung tjänsteman först kom in i riksdagen. Uppsvensk som jag var, var jag nog icke alldeles oemottaglig för det suggererande tal, som ganska ofta fördes, att det kunde ifrågasättas, om icke det skydd, som möjliggjorde denna sockerproduktion i Sydsverige, om vilken det då den ena gången efter den andra var tal och som naturligtvis gjorde sockret häruppe något dyrare för oss, egentligen ändå innebar, att de skånska bönderna fingo sitta och skära alltför grova pipor i vassen. Det var den vanliga argumentationen på den tiden. Men så råkade jag under tolv år av mitt liv att bliva förflyttad ned till dessa sockerproducerande provinser, och jag vill säga, att det har kurerat mig från denna släng av den kungliga svenska avundsjukan, om jag nu någonsin var bekajad med den förut. Ty jag fick därnere se, att *villkoret* för hela denna produktion var ett outtröttligt odlingsarbete månad för månad, ett odlingsarbete, som i själva verket kan jämföras med ett trädgårdsarbete, och att *resultatet* därav var icke bara socker, utan också blev en långt högre jordbrukskultur, än som annars varit möjlig. Det är verkligen icke till någon som helst skada för vårt land, utan det är bra, om det på vissa orten i vårt land finns ett så väl uppodlat område och en så rikt givande jord, liksom det naturligtvis också är bra, om alla andra provinser i vårt land sättas i tillfälle att driva upp sina naturliga tillgångar så högt som möjligt, så att de kunna förtjäna så mycket som möjligt.

Vid debatten häromdagen om statskrediten till bankerna sade finansministern, om jag icke missuppfattade honom, att om icke den krediten beviljades, så skulle resultatet kanske bliva, att penninginrättningar ginge under, vilket skulle medföra förlust av mycket stora besparingar, och, tillade han, vilkas bestånd var villkoret, för att indu-

strier, som sysselsatte åtskilliga tusental arbetare, skulle kunna hållas uppe. Och så yttrade han, att då kunde väl kammaren förstå, att för honom måste det i följd därav framstå såsom en plikt att göra vad som kunde göras för att hindra dessa industrier att gå under. Här föreligger nu, så vitt jag kan förstå, ett alldeles likartat förhållande. Här komma fabriker att läggas ned, här kommer trafiken på vissa kommunikationsleder att avstanna eller avtyna, här komma samhällen att utsättas för ganska stora svårigheter, här komma arbetarskaror att få lämna en för dem naturlig sysselsättning, och här kommer också alldeles givet en mängd sparmedel att i följd därav gå åt.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Herr Wigforss försökte nyss i sitt anförande göra en beräkning, varvid han emellertid, så vitt jag hörde, uteslutande rörde sig med fabriksarbetare vid vissa sockerfabriker. Men är det bara fabriksarbetarna där, som äro intresserade av att denna näring hålles i gång? Jag är alldeles övertygad om att var och en, som känner denna näring, skall svara, att så är visst icke förhållandet. Antag sedan, att de nu inneliggande lagren skulle tryta vid mitten av nästa sommar — det är ju det, som för närvarande gäller — och att bristerna skulle få fyllas med import utifrån! Ja, jag vet icke, vad ni beräkna denna import till. Mig har det sagts, att den vid normal sockeråtgång skulle beräknas till ett värde av 12 å 15 miljoner kronor eller något sådant, och blir det sedan en sämre svensk inhemsk skörd, kanske det blir ännu mera. Om detta kommer att inträffa, då säger jag, att det skulle kosta oss ofantligt mycket mindre att hålla näringen uppe i vårt eget land. I dessa som i alla andra liknande frågor är det min övertygelse, att det är bättre att giva arbetsförtjänsten åt den svenske arbetaren än åt utlandet, och det är därför, som jag så djupt beklagar den hållning, som bevillningsutskottet har intagit till följd av den doktrin, som hos utskottet för närvarande tillämpas, en hållning, som hindrat oss att i denna och andra frågor vidtaga de åtgärder, som varit önskliga.

Bevillningsutskottets talesman sade nyss, att bevillningsutskottet med mycken frimodighet toge ansvaret. Jag fattade åtminstone hans ord så. Jag har en smula kännedom om de historiska erfarenheterna i frågor sådana som denna, och jag vågar säga, att det icke kommer att dröja så värst många år, förrän man även på den andra sidan kommer att erkänna, att vi hava haft rätt, som stått på den standpunkten, att det i tider som denna är vida bättre att giva den svenske arbetaren arbetsförtjänsten än att giva den åt den utländske arbetaren.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet Ö r n e : Herr greve och talman, mina herrar! Då jag före inträdet i regeringen livligt deltagit i behandlingen av denna fråga och städse intresserat mig för den, anser jag mig berättigad att gripa till ordet, fastän den ligger tämligen fjärran från mitt departement.

Jag kände mig uppkallad av de reflexioner, som den föregående ärade talaren gjorde. Han började med att uppställa den grundsatsen, att all konsumtion förutsätter produktion. Ja, det är mycket riktigt en

(Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

sanning, men jag tror, att det är en ännu riktigare sats, att all produktion har till sin oundgängliga förutsättning, att det förekommer konsumtion. Om den ärade talaren gjort sig besväret att fundera igenom, hur redan den nuvarande situationen i själva verket är, skulle han hava funnit, att den är en alldeles utmärkt illustration till denna omvändning av hans egen sats.

Vad är det nämligen, som nu vållat de stora svårigheterna? Jo, det är helt enkelt det, att konsumtionen icke har orkat med den produktion, som man genom konstlade medel framkallade föregående år. Sakläget är sådant, att hur vi än bära oss åt, ha vi, då detta konsumtionsår går ut, en sockertillgång, som svarar mot närmare $\frac{3}{4}$ års normal sockerförbrukning. Och, mina herrar, var skall man göra av detta socker? Vi kunna ju omöjligt fortsätta att producera i samma utsträckning ett år till, hur gärna vi än skulle vilja göra det. Även den föregående ärade talaren borde under sina historiska studier ha kunnat inhämta, att det icke finnes någon möjlighet att producera en vara, som icke kan förbrukas.

Efter denna anmärkning skall jag be att få en smula erinra om vad som förekommit i detta ärende. Var och en, som något begagnar sitt minne, kan icke undgå att erinra sig, hur det från betodlarnas representanter och deras målsmän i riksdagens bägge kamrar förra året fördes en intensiv propaganda för att få icke blott den garanti, som sedan beslöts, utan en vida högre. Det hotades ganska oförtäckt med, att om icke det högre beloppet beviljades, skulle det icke komma att odlas några betor. Det sades — jag såg alldeles nyss igenom den debatt, som fördes i denna kammare — av flera representanter för högerpartiet, att det var den allra största fara å färde, att den inhemska sockerproduktionen skulle gå under, om man godkände det förslag, som förelåg från vederbörande utskotts sida. Och vid ett annat tillfälle, under samma riksdag, hotades det till och med med den påföljden, ifall icke mer än fem procents utdelning på sockerbolagets aktier beviljades, att sockerbolaget skulle lägga ned sin verksamhet. Här fördes rent ut sagt en våldsam hetspropaganda med hotelser om förfärliga påföljder, därest man icke till fullo gick in på att godtaga de beräkningar, som sockerintressenterna hade framlagt. Lyckligtvis gick riksdagen icke in därpå, men det är ju ingen hemlighet, att i själva verket dessa samma betodlare, vilkas representanter här hotade med inställandet av sockerbetsodlingen, voro beredda att odla ända upp till 50,000 hektar i stället för de 42,000, som i verkligheten medgävos av sockerbolagen. De voro således redan på förhand fullkomligt medvetna om det rent orimliga i de krav som de framställde, men de lyckades driva igenom dem till en viss grad, och följden se vi nu här.

Jag undrar om icke den historiska erfarenheten borde hava visat den föregående ärade talaren, att det finns ingenting farligare än att ingripa med konstlade medel i det ekonomiska livets normala och naturliga gång. Den drivhusluft, som man beredde för betodlingen förra året, fullständigt i onödan, är det, som nu hämnar sig i omöjligheten, *den faktiska omöjligheten*, att odla betor i normal omfattning. Om det nu skulle uppstå en större betodling i år på grund av ett statsingripande och skörde-

resultatet även denna gång skulle bliva mycket gott, stå vi inför samma omöjlighet nästa år. Då måste staten ännu en gång ingripa, för att man skall yttermera öka sockerlagret.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Det sades ju under behandlingen förra året tydligt ifrån i riksdagen, att med då beslutade åtgärder skulle det extraordinära statsingripandet vara slut. Det förvånar mig därför på det högsta, att man nu kommer och vill ytterligare fortsätta detta statsingripande, i synnerhet då resultatet av ingripandet blev sådant, som det i själva verket har blivit, nämligen att man vid konsumtionsårets slut har i lager så mycket socker som behöves för större delen av nästa konsumtionsår.

Den föregående talaren tycktes å tjänstemännens och konsumenternas vägnar vara mycket glad över vad man förra året företagit sig. Denna glädje från herr Clasons sida kan jag ju förstå, då han givetvis i denna fråga går efter de partidoktriner, som han städse hävdar, men jag kan icke förstå att han skall kunna känna en sådan glädje, om han vill använda sitt genomträngande förstånd för att försöka göra klart för sig, hur det verkligen förhåller sig. Det hade icke varit någon som helst olycka för någon enda tjänsteman eller för någon annan, icke ens för någon producent här i landet, om man förra året pressat ned betpriset till 5 kronor eller 4 kronor 50 öre per 100 kilogram betor. Säkerligen kommer det icke heller att inträffa någon större olycka, om man detta år låter saken hava sin gång.

Någon gång, mina herrar, måste vi dock komma fram till att betodlingen i vårt land, som icke på något sätt är mindre lönande än motsvarande hantering i vårt södra grannland, lär sig att stå på egna fötter, och vi måste även lära det produktionsföretag, som det här är fråga om, att klara sig självt. Vi kunna omöjligen fortsätta att producera socker med stort statsunderstöd endast för att giva järnvägarna frakter och för att sysselsätta arbetare. Vi kunde då lika gärna lasta järnvägsvagnarna med sten eller grus och på statens bekostnad köra dem fram och tillbaka som att fortsätta med en hantering, som kan upprätthållas endast genom ett så oerhört statsunderstöd som det man ifrågasätter. Det bleve i varje fall betydligt mycket billigare med en sådan form av statshjälp än att frambringa ett ständigt ökat sockerlager, som ligger och drager dyra räntor varje år.

Jag har, herr talman, endast velat framhålla dessa synpunkter, som varit avgörande för den ståndpunkt jag för min personliga del intagit inom regeringen.

Herr V e n n e r s t e n : Herr talman! Diskussionen har nu kommit att sväva ut så starkt, att man kan förvåna sig över att just detta tillfälle gripits för att bringa en så utomordentligt viktig fråga på tal, som de båda senaste ärade talarne givit sig in på. Jag skulle hava önskat, att tiden tillåtit, att man gått vidare i denna diskussion och belyst saken även litet ur andra synpunkter, men det vågar jag icke förutsätta, att kammaren eller talmannen vill vara med om.

Då jag har begärt ordet, är det uteslutande därför, att det i den kungl.

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

proposition, som här föreligger, olyckligtvis har lämnats en del summariska redogörelser om förhandlingar, såsom det kallas, mellan å ena sidan chefen för jordbruksdepartementet och å andra sidan det s. k. stora bolaget. Jag har ju också någon liten erfarenhet om hur kungl. propositioner komma till, och jag förstår mycket väl, att det i brådskan många gånger kan användas ett alltför summariskt förfarande, som gör, att det man säger får en annan vändning och kan få en annan tolkning än den man egentligen avser. När jag därför ber att i allra största korthet få beriktiga några uppgifter, som förekomma på sid. 17, så gör jag det endast i sannings intresse utan att vilja rikta någon som helst förebråelse emot chefen för jordbruksdepartementet, då jag är alldeles viss om att han är lika angelägen som jag om att frågan skall hava belysts ur båda parternas synpunkter.

Först vill jag då inledningsvis säga, att den uppgift, som står på sid. 17, att det stora bolaget anser, att en betodling på 10,000 hektar skall komma till stånd utan statens medverkan, icke på sätt som i propositionen är sagt blivit lämnad från bolaget. Här föreligger således ett missförstånd, som jag måste beklaga.

Beträffande sedan de s. k. förhandlingarna och de tre förslagen, som därunder framkommit till omprövning, vill jag lämna en sammanfattning, som jag anser böra inflyta i kammarens protokoll, då tillfälle därtill nu gives.

Det första av de förslag, som i den kungl. propositionen refereras, d. v. s. det som förelades bolaget den 14 mars, innebär för bolagets del dels ett avstående från statens garanti för samtliga tillverkningskostnader och för den redan av riksdagen godkända fem procents utdelningen för nu ineliggande skörd, och dels ett åtagande av risken för 1922 för en betodling å 20,000 hektar, avverkad vid samtliga fabriker, mot fasta betpriser samt den större eller mindre förlusten å ett överskottslager på hösten 1923, allt mot ett pris, ett för allt, att uttagas av konsumtionen med belopp och under tid, som för ändamålet kunde bliva behöfligt. Det har varit detta pris, som bolaget försökt uträkna och som i den kungl. propositionen betecknats såsom oantagligt.

Det andra uppslaget, som med kort tidsfrist för svaret förelades bolaget den 18 mars, besvarade bolaget med en förklaring, att intet erbjudande från bolagets sida därpå kunde lämnas, men möjligen en summarisk kalkyl till Kungl. Maj:ts eget övervägande. Då man i fråga om detta uppslag förevisar bolaget den förmenta orimligheten att hava begärt statsbidrag av mera än 3 kronor för att betala 2 kronor 50 öre för betorna, kan det icke nog starkt betonas, att bolaget *icke begärt något sådant*. Dessa bolagets kalkyler hava icke haft annan innebörd än att visa, det denna sålunda ifrågasatta linje icke var mera framkomlig än den förut av Kungl. Maj:t avvisade, alltjämt på grund av kravet på 20,000 hektars odling och upprätthållandet av driften vid alla fabrikerna. Det till synes egendomliga förhållandet mellan betpriset 2 kronor 50 öre och statsbidraget 3 kronor per 100 kilogram betor berodde just på den överproduktion man syntes vilja påtvinga bolaget och alls icke den areal av

10,000 hektar, för vilken bolaget för sin del aldrig under hela frågans behandling satt ifråga något statsbidrag. Av dessa 3 kronor skulle ju 1 krona betalas direkt till betodlarna; resten, 2 kronor, motsvarade förlusten på det socker, som på grund av överodlingen skulle överskjutas till 1924, vilken förlust motsvarar skillnaden mellan beräknad tillverkningskostnad, 75 öre per kilogram, och ett salupris i enlighet med världsmarknadspriset, i alla beräkningar — även av de sockersakkunnige — antaget till 60 öre per kilogram, eller 15 öre per kilogram socker, vilket just motsvarar omkring 2 kronor per 100 kilogram betor.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Det sista förslaget som förelades bolaget och som jämväl omför-
måles sist i den kungl. propositionen var från bolagets synpunkt allenast
att beteckna som ett redan från början oantagligt motförslag mot det
närmast föregående och måste utan vidare av bolaget avvisas.

Nu finner man av vad som förekommit i denna fråga, att det är kra-
vet på 20,000, respektive 18,000 hektar samt kravet på samtliga fabri-
kers igånghållande, som har vållat svårigheten, ja, omöjligheten att kom-
ma till ett resultat på hittills ifrågasatta linjer. Jag skall be att få fästa
uppmärksamheten på huru nära det kunnat vara likvisst, att det sista
förslaget blivit acceptabelt genom att hänvisa till den motion, som riks-
dagen nu står i begrepp att avfärda. Där visar det sig, att om staten
eller statsmakterna blott släppte kravet på att samtliga fabriker igång-
hållas och reducerade antalet med en tredjedel, så att den avverkade
betkvantiteten från 18,000 till 20,000 hektar finge på ett rationellt sätt
förädlas i ett därför lämpat antal fabriker, uppstode en så pass betydande
besparing, att det s. k. tredje förslaget kunde hava blivit acceptabelt.
Den föregående ärade talaren har just talat om hur viktigt det är med
rationell drift. Om man anser, att något bör göras för att minska arbets-
lösheten och för att bedriva en betodling i större skala, än det föreliggande
behovet kräver, så är det ju klart, att man antingen skall införa en sådan
rationell drift, eller också får man vara beredd att taga konsekvenserna
genom att göra motsvarande uppostring. Ty man kan icke begära, att
bolaget, som måste drivas affärsmässigt, skall kunna åtaga sig sådana
uppostringar, som avse att tillfredsställa ett behov av mera allmän natur
och fallande utanför vad som behöves för en rationell skötsel av driften.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet antydde,
att det lilla eller mellansvenska bolaget genom sitt förhållande visat,
hurusom den uppfattning herr statsrådet hade om möjligheten av att
lösa denna fråga vore riktig. Jag vill icke säga mycket härom, ty det är
ju omöjligt att bedöma en sak, vars detaljer man icke känner, men vad
jag redan vid detta tillfälle vågar anhålla att få fästa uppmärksamheten
vid, är följande.

Det lilla bolaget tillverkar i regel låt oss säga en tiondel eller därom-
kring av den normala årskonsumtionen. Nu är det ju påtagligt, att det
är lättare för en tillverkare, som endast tillverkar en tiondel av årsbehovet
att åtaga sig odling av en areal, givande betor för denna tiondel av socker-
behovet, ty landets hela försäljningsområde står honom öppet, och det
är lättare för denna tillverkare, om han är en energisk och duglig affärs-

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

man, att vinna avsättning för denna tiondel än det är för det stora bolaget att sälja de återstående nio tiondelarna. Skall man därtill räkna med en tillverkning utöver behovet, så är det ju alldeles påtagligt, att det större bolaget riskerar att få sitta inne med hela detta överskott. Man behöver inte ha någon större kombinationsförmåga för att förstå, hur det skulle gå, och därför må ingen förundra sig över, att det lilla bolaget med sin begränsade tillverkning har vida större möjligheter att odla som förut för sina två fabriker.

Jag vill dessutom fästa uppmärksamheten vid en annan sak. Det har sagts från mycket auktoritativt håll, att det lilla bolagets tillmötesgående bevisas av den omständigheten att det anser sig ha skuld till staten, under det det stora bolaget kräver ersättning från statens sida för havda utgifter, d. v. s. med andra ord anser sig ha en fordran på staten. Det är väl inte underligt, att så visat sig bliva fallet, då man betänker, att det stora bolaget på statsmakternas uppdrag år 1920 importerade en kvantitet av 60,000 ton utländskt socker, att detta utländska socker såldes till ett pris understigande inköpspriset, och att den förlust, som sålunda skulle uppkommit för staten, sedermera täcktes genom en förhöjning av sockerpriset. Denna höjning av sockerpriset tillgodokom även det lilla bolaget, som avsatte en del av sin tillverkning till det sålunda höjda priset och för statens räkning inkasserade motsvarande vinstmedel. När man nu tänker på den olika ställning, som det lilla bolaget stod i, då det icke hade med importen att göra och således varken hade utgifter för eller förluster på denna, så måste man finna, att det självfallet måste stå i ett annat läge i förhållande till statsmakterna än det stora bolaget.

Herr talman, jag tillåter mig slutligen att rikta ett tacksamhetens ord till de herrar motionärer, som i allra sista stund gjorde ett allvarligt försök att komma till rätta med de stora svårigheter, som här föreligga, och jag tror, att om icke tiden vore så långt framskriden, men på basis av detta, som låg så nära det sista kungl. förslaget, kunnat komma till en för alla parter tillfredsställande uppgörelse, under förutsättning nämligen att man anser arbetslöshetsfrågan och betodlingsfrågan så betydande, att man därför vill göra någon uppoffring. Jag vill också gärna erkänna, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet nog visat god vilja att åstadkomma något, och har detta icke lyckats, ligger ansvaret fördelat på olika håll, så att jag skall inte lägga sten på bördan. Jag vågar till sist uttala den förhoppningen, att om nu denna motion faller och det stora bolaget försöker att genom skarp koncentration av driften åstadkomma den lilla odling, som behöves för att täcka det verkliga sockerbehovet, sådant det kan beräknas, det försöket måtte mötas med förståelse från betodlarnas sida, så att vi åtminstone måtte undslippa en sockerimport under det konsumtionsår, som nu stundar.

Herr statsrådet *Linders*: Jag vill endast gentemot den förre talaren framhålla beträffande vad som sagts i den kungl. propositionen om det stora bolagets uppgift, att det skulle få tillräcklig odling utan

statsingripande, att även om detta påstående från dess sida aldrig avlämnats skriftligt, så har detta dock sagts av bolagets målsmän då dessa infunno sig i jordbruksdepartementet. Man finner ju i herr Vennerstens anförande till och med bevis för att så torde varit uppfattningen, då han säger, att bolaget icke begärt någon statsgaranti för de 10,000 hektaren. Bolagets målsmän ansågo, som jag nämnde, att det inte skulle behövas något statsingripande för att få till stånd en odling på omkring 10,000 hektar, och just därför ha de inte begärt något statsingripande för den arealen. Men då man sökte komma närmare varandra för att se, om man möjligtvis kunde, som jag förut sagt, få en mjukare övergång från det hittillsvarande skyddet till normala förhållanden, visade det sig, att bolaget för att ge 2 kronor 50 öre per deciton, vilket jag ansåg vara ett rimligt pris för att någon betodling skulle komma till stånd, begärde att på ett eller annat sätt få tillgodoräkna sig 1 krona såsom bidrag till detta pris. Då jag emellertid icke heller ansåg ett statsingripande absolut nödvändigt för 10,000 hektars odling utan att vad som intresserade statsmakterna och det allmänna var att få en sådan odling, att den kunde motarbeta arbetslösheten — en odling som visserligen skulle ge något reservlager, fastän icke på långt när så stort, som man får räkna med vid detta konsumtionsårs slut — då kom bolaget med krav på en statsgaranti per deciton betor från varje har över 10,000 på 3 kronor 2 öre, det vill säga betorna gratis och 52 öre till pr deciton. Det är givet, att en uppgörelse efter dessa linjer icke kunde komma till stånd.

Då herr Vennersten gör jämförelser mellan det mellansvenska och det stora bolaget och säger, att förhållandena äro helt annorlunda i det lilla bolaget, som lättare skulle kunna avsätta sina produkter än det stora, vill jag gentemot detta framhålla, att det stora bolaget utgör en vida större och mera fullkomnad apparat, som kan ta hand om sitt sockerlager och disponera det ordentligt. Men det är ju givet, att det fordras något mera för att sälja ett stort sockerlager än ett mindre. Man kan emellertid också göra en annan jämförelse mellan de båda bolagen. Det lilla bolaget, som har hand om ungefär en tiondel av sockerproduktionen i riket, har ett aktiekapital av 5,100,000 kronor att förränta, medan det stora bolaget anser sig för sina nio tiondelar böra förränta ett aktiekapital på 135 miljoner, vilka miljoner för resten till mycket stor del äro skapade genom föregående statsunderstöd. Följaktligen anser jag det riktigt, att, som jag sagt, bolaget också har förpliktelser.

Herr Sederholm: Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anförde, att han inte ändrat åsikt i denna fråga under den period det här varit tal om. Det vill jag naturligtvis inte bestrida riktigheten av, men jag vill endast påpeka och starkt understryka, att de offentliga uttryck hans åsikt fått icke givit stöd för att icke en sådan förändring skett. En jämförelse mellan uttalandet den 4 mars och yttrandet till statsrådsprotokollet i denna fråga i propositionen nr 178 vittnar enligt min uppfattning otvetydigt om att en sådan förändring inträtt.

Herr Wigforss yttrade, att man inte kan tala om arbetslöshetspro-

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

blemet i denna fråga så allvarligt, som jag gjort, då det endast rörde sig om sockerbruksarbetare vid sex fabriker. Jag vill hänvisa till den beräkning, som jag gjorde den 4 mars. Jag visade då, att en inskränkning av betodlingen till 10,000 hektar motsvarar en minskad arbetsmängd av 1,200,000 dagsverken, eller omkring 6 miljoner kronor i dagsverksförtjänst efter 5 kronor om dagen.

Herr statsrådet Örne talade om de av alla kända olägenheter, som inträtt på grund av uppgörelsen i fjol, och jag får säga, att jag hörde till de personer, som då talade om de risker ett avslag på propositionen skulle medföra. Jag gjorde det i full övertygelse om att så skulle inträffa, och vill medge, att jag blev i viss mån överraskad av odlingens stora omfattning. Men inte skall man, för att man i fjol gjort ett misstag, nu icke vilja göra någonting alls, utan man bör väl nu se till att de åtgärder vidtagas, som situationen för närvarande kräver, och försöka vara försiktigare vid ärendets handläggning än i fjol. Vill man för övrigt gå tillbaka till gångna tider, bör man icke blott gå ett år tillbaka utan två och tre år, och då får man nog konstatera, att åtgärderna från det allmännas sida varit väl ägnade att skydda konsumenterna för en överbetalning av sockret, på samma gång man uppehöll sockerproduktionen inom landet under den tid, då den var av vital betydelse för vår folknäring.

Herr statsrådet Örne talade också om att här ifrågasatts ett »oerhört» statsunderstöd. Här har icke ifrågasatts större belopp än 6 miljoner, d. v. s. samma siffra, som herr statsrådet Linders i sitt sista förslag föreslog. Här föreligger alltså ingen skillnad mellan motionen och regeringen med avseende å beloppet av det understöd från statens sida, som skulle komma i fråga.

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Den stora och förklarliga längtan, som jag vet gör sig gällande i kammaren att komma till slut på denna debatt och därmed till påskferierna, gör, att jag skall fatta mig ytterst kort. Men jag anser mig skyldig att yttra några ord, då jag deltagit i behandlingen av detta ärende under rätt många år.

Herr Vennersten uttalade ett tack till motionärerna, vilkas motion vi nu behandla i samband med den kungl. propositionen, och han ansåg, att den borde kunna ge anledning till ett positivt beslut i denna fråga, då motionen nämligen — enligt herr Vennersten — låge så nära det sista kungl. förslaget till sockerbolaget. Då han har denna mening, förefaller det mig egendomligt, att han några minuter förut kunde förklara, att nämnda kungl. förslag var av den art, att det omedelbart måste från bolagets sida avvisas. Man kan ej frigöra sig från en viss förväning över att från bolagets sida de förhandlingar, som från regeringen inleddes, så snabbt avbrötes. Det sista försöket, som gjordes, var dock av en annan karaktär än de föregående och av samma karaktär, som det förslag från motionärerna, som nu av herr Vennersten berömmes. Från regeringsbänken har förklarats, att man där icke ville upptaga frågan angående 1922 års betodling annat än i samband med en avveckling av den nuvarande garantien. Jag tror även för min del, att detta varit den bästa

lösningen, men stundom kan den bästa lösningen vara en fiende till den goda lösningen. Saken är naturligtvis den, att en uppgörelse om en så stor och vittomfattande affär som statsgarantien till det stora bolaget måste ge anledning till kanske ganska långvariga överläggningar, då det gäller ett beslut, som har så stor ekonomisk räckvidd. Avgörandet om 1922 års betodling tål däremot intet längre uppskov. Nu har det påpekats, att dessa överläggningar icke kunde äga rum, förrän vissa utredningar blivit gjorda från de sockersakkunnigas sida, och då från något håll kunde antagas, att dessa gjort sig skyldiga till något dröjsmål i sitt arbete, vill jag visa, att så icke är förhållandet. Vårt uppdrag omfattade endast en avveckling av garantien och ingenting om en ny sockerbetodling, men vi anmodades att, i händelse någonting rörande avvecklingen av garantien kunde föranleda framställning till detta års riksdag, i tid komma med förslag därom. På grund därav inlämnade de sakkunniga den 14 december förra året ett förslag till förlängning av importmonopolet, d. v. s. om en sådan proposition, som här föreligger. Emellertid ansåg då regeringen, att den ville avvakta ytterligare erfarenheter, huru garantien ställde sig för bolagen under någon tid framåt. Därför upprättades ett provisoriskt bokslut för det stora bolaget per den 31 januari i år. Detta kom de sakkunniga till handa den 3 mars, och redan den 9 mars inlämnade vi en ny framställning till regeringen angående förlängning av importmonopolet, därvid vi kommo till samma resultat som den 14 december i fjol eller att en förläggning av monopolet vore önskvärd och behövlig, vilken uppfattning även nu gillades av regeringen och gav anledning till den proposition, som nu föreligger.

Det har av den förste talaren i debatten, herr Wohlin, gjorts gällande, att det nu föreliggande förslaget, som i sak överensstämmer med den sista propäen från regeringen, vore olämpligt, emedan det innebär en statsgaranti, som av senaste riksdagen avvisades. Så är ingalunda förhållandet. Den garanti, som vi nu arbeta med på det tredje året, omfattar bolagens alla kostnader, såväl för betornas inköp som förädling. Den, som det nu gäller, har däremot endast avsett fixerandet av ett visst överpris att betalas för betorna, omkring 1 krona per deciton, således någonting, som kan precis till siffran fixeras, när betskörden är avslutad.

Det gjordes av herr Wigforss liksom även av herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet gällande, att det skulle vara en sådan oerhörd ersättning, som erbjöds sockerbolagen, och herr Wigforss sade, att det var den sämsta möjliga användning av pengar avsedda till arbetslöshetsunderstöd. Jag tror för min del, att i den mån man kan åstadkomma ett upprätthållande av en nyttig produktion är det bästa sättet att undvika arbetslöshet. Arbetslösheten är också det skäl, varför man icke kan anse, att det nu är det lyckligaste ögonblicket att avveckla statens åtgärder i förhållande till sockerbolagen. Just därför att vi nu befinna oss i denna för hela landet prekära ekonomiska situation, är det farligt att i detta ögonblick underlåta åtgärder, varigenom en produktiv näring kan upprätthållas. Det har varit ur denna synpunkt, som även jag sett denna fråga, då jag velat att något skulle göras. Herr Wigforss'

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)

beräkningar hava angripits av herr Sederholm, och deras bristande noggrannhet torde var och en inse. Det gäller här icke blott säsongarbetare vid ett antal fabriker, utan även fast anställda arbetare, tjänstemän o. s. v., och även industrier, som arbeta för dessa fabriker, kolgruvor etc. Vidare utgår herr Wigforss från att en viss minimibetareal alldeles säkert skall komma till stånd, vilket man dock för närvarande icke med visshet kan säga.

I den situation, som nu föreligger, är det emellertid ingenting att göra, allra minst efter det beslut, som fattats av andra kammaren, och jag har därför, herr talman, intet yrkande att framställa.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Clason: Endast en mycket kort replik till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet! Han sökte ställa mitt anförande om, vad som bör göras nu, i samband med fjolårets beslut i sockerfrågan på ett sådant sätt, att han ville göra gällande, att jag skulle sagt, att jag varit glad över detta beslut. Jag har icke med ett ord uttalat mig om det beslutet vare sig nu eller då, ej heller om betodlarnes hållning då. Men vad jag velat göra gällande är att jag betraktar *den nuvarande situationen* i denna fråga såsom beklaglig och såsom mycket beklaglig, och detta därför att jag måste opponera mig mot åtgärder, som kunna ställa oss inför utsikten att under nästa konsumtionsår nödgas importera socker, när vi själva kunna odla tillräckligt därav i vårt eget land. Ty sockret blir i alla fall icke »en vara, som ingen vill hava», såsom herr statsrådet sade.

Herr statsrådet hänvisade också bland annat till vad som borde ske i dylika frågor i enlighet med »det ekonomiska livets normala och naturliga gång». Jag trodde att jag alldeles tillräckligt betonat i mitt anförande, att min uppfattning till stor del beror på den i högsta grad *abnorma* situation, som vi för närvarande leva i, och på hela det världsekonomiska nödläge, som för närvarande råder. Jag menar, att under sådana förhållanden äro extra ordinarie åtgärder verkligen nödvändiga att tillgripa i en helt annan utsträckning, än vad hittills varit fallet i vårt land. Jag tror att jag ganska tydligt sade, att man får taga annorlunda på dylika frågor nu än under normala och goda tider.

Slutligen förklarade herr statsrådet, att jag i detta fall följde partidoktriner, som mitt parti hävdade, och icke mitt eget förstånd, för vilket han var nog vänlig att göra en liten komplimang. Jag måste säga, att detta uttalande åtminstone i någon mån sårade mig, och jag skulle vilja be den ärade departementschefen, som jag gläder mig åt att få stå på vänskaplig fot med, att vid ett annat tillfälle, då vi hava olika meningar, gärna så mycket han vill kritisera mitt förstånd, men icke uttala ett ord av tvivel på att jag söker bedöma förekommande frågor efter mitt bästa förstånd, och icke efter partidoktriner.

Herr V e n n e r s t e n : Jag vill blott be att få konstatera, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet icke gjorde någon annan invändning mot min nyss avgivna förklaring, än att herr statsrådet höll före, att påståendet att bolaget ansåge att en betodling å 10,000 har skulle komma till stånd utan statens medverkan dock vore riktig, enär, om bolaget icke lämnat sådant meddelande, dess förtroendemän vid besök i jordbruksdepartementet dock gjort det. Nu förstå herrarna, att det är just på grund av dessa herrars utsago, som jag har nedlagt en protest mot uttalandet i fråga. Då nu emellertid påstående står emot påstående, så skall jag vara försiktig. Jag vill därför överlämna åt mina sagesmän att själva, om de finna det lämpligt och riktigt, klargöra vad som enligt deras mening förekommit. Saken är icke av någon så utomordentlig vikt, och jag skall icke heller söka göra något större nummer av den. Jag ber emellertid att få säga, att då herr statsrådet, sasom kriterium på att hans uppfattning vore riktig, anförde, att det stora bolaget förklarat, att statsbidrag icke begärts för 10,000 hektar, och alltså hade den uppfattningen, att då kommer också denna betodling till stånd, så är detta oriktigt, ty tyvärr ansåg man inom bolaget, att med det låga betpris man ansåg sig i stånd att betala för betorna från dessa 10,000 hektar, skulle antagligen ingen betodling komma till stånd.

*Om införsel-
monopol å
socker m. m.
(Forts.)*

Slutligen vill jag säga, eftersom jag fått ordet, att då herr von Sneidern förvånar sig över att ingen uppgörelse skedde, ehuru jag vågat beteckna föreliggande motionsförslag såsom närliggande det av Kungl. Maj:ts framlagda s. k. tredje förslaget, beror detta därpå att jag såsom »närliggande» betecknat ett förslag, som innebär samma areal, men med 12 fabriker i gång i stället för 18 under det att från regeringens sida man vidhållit, att 18 fabriker skulle vara i gång, och att just på detta vidhållande en uppgörelse hittills har stupat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om provtaxering i anledning av ifrågasatt omläggning av det kommunala beskattningsväsendet, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar; och

nr 13, i anledning av väckt motion med förslag till ändring i vissa delar av lagen om handelsbolag och enkla bolag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets memorial nr 15, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtande nr 9 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjömanslag m. m., dels ock i anledning därav väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

*Om vissa
samvetsömma
värnpliktigas
tjänstgöring.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Genom en den 10 mars 1922 dagtecknad proposition, nr 173, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 135 inom första kammaren, av herr *Åström*, och nr 266 inom andra kammaren, av herrar *Lövgren* i Nyborg, *Lindberg*, *Vennerström*, *Hage* och *Johansson* i Sollefteå.

I herr Åströms motion hade hemställts, att riksdagen måtte vid behandling av förevarande proposition besluta, att § 3 i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skulle erhålla följande ändrade lydelse:

"Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra samma antal dagar, som tjänstgöringen skolat omfatta, därest medgivande enligt § 1 ej givits och värnplikten skolat fullgöras vid fotfolket. Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar."

I den av herr Lövgren i Nyborg m. fl. väckta motionen hade hemställts, att förevarande § 3 måtte erhålla följande lydelse:

"Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra samma antal dagar, som tjänstgöringen skolat omfatta, därest tillstånd enligt § 1 ej meddelats.

Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar."

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt:

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Om vissa samvetsömma värnpliktigas tjänstgöring.
(Forts.)

L a g

om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

Härigenom förordnas, att § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skall hava följande ändrade lydelse:

Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra det antal dagar, som i förra fallet med en fjärdedel och i senare fallet med hälften överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga. Vid beräkning av dagantalet uppkommande bråktal bortfalla. Tjänstgöringen skall fullgöras i en följd eller i två omgångar.

(Utskottets förslag.)

Härigenom förordnas, att § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skall hava följande ändrade lydelse:

Värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid tjänstgöra det antal dagar, som i förra fallet med en fjärdedel och i senare fallet med hälften överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 A eller B samt mom. 3 ävensom § 36 mom. 1 värnpliktslagen åligger rytteriet, fält- och positionsartilleriet samt fältingenjör- och fälttelegraftrupperna tilldelade värnpliktiga. Vid beräkning av dagantalet uppkommande bråktal bortfalla. Tjänstgöringen skall i fall, som i § 1 a) angives, fullgöras i en följd och i fall, varom i § 1 b) sägs, fullgöras i en följd eller i två omgångar.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, men skall äga tillämpning jämväl beträffande värnpliktiga, som dessförinnan inskrivits.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, med iakttagande att lagen skall äga tillämpning jämväl beträffande värnpliktiga, som dessförinnan inskrivits.

Om vissa
samvetsömma
värnpliktigas
tjänstgöring.
(Forts.)

B) att motionen nr 135 i första kammaren icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, samt

C) att motionen nr 266 i andra kammaren likaledes icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Åström: Herr talman! Jag skall tacksamt erkänna, att andra lagutskottet åstadkommit en förbättring av lagtexten gentemot vad fallet var i den kungl. propositionen, men min tacksamhet kan naturligtvis icke hindra mig att anse, att utskottet borde hava gått litet längre och anslutit sig till de krav, som jag framställt i min motion.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hagfält: Herr talman, mina herrar! Jag anser också, att ökningen i tjänstgöringstid för dem, som på grund av samvetsbetänkligheter befriats från att i vanlig ordning fullgöra sin värnplikt, är alldeles för högt tilltagen, med en fjärdedel för dem, som begagna uniform, och med hälften för dem, som vägra att bära uniform. Jag har varit med vid inskrifningar åtskilliga år, och jag har funnit, att man måste fylla ganska stora fordringar för att få den ifrågavarande undantagsställningen. Detta är ju en garanti för att inte alltför många komma med i den kategori, som det här gäller. Och jag anser därför, att det blivande förslaget bör taga mera hänsyn till dessa samvetsömma värnpliktiga, så att man icke tillägger för dem så mycket som hälften eller ens fjärdedelen av den vanliga tjänstgöringstiden.

Jag har intet yrkande.

Herr Petré, Bror: Herr vice talman! Då motionären, herr Åström, yrkat bifall till sin motion, skall jag be att med anledning härav få yttra några få ord i den föreliggande frågan.

Det är ju så, att riksdagen för två år sedan antagit en lag om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, och därvid fixerat viss, längre tjänstgöringstid för dessa värnpliktiga. Man har därvid utgått ifrån den sammanlagda tjänstgöringstiden för de vapenslag, som hava den längsta övningstiden och så föreskrivit respektive 25 och 50 procents tillägg därtill, allt eftersom det gäller den grupp av s. k. samvetsömma, som benämnas vapenvägrare, eller den grupp därav, som benämnas civilarbetare. Nu avse motionärerna att få dessa sålunda bestämda tjänstgöringstider för de samvetsömma värnpliktiga ändrade, innan lagen ännu bragts i tillämpning för mer än den ena gruppen av dem, nämligen vapenvägrarna. Civilarbetarna vänta nämligen ännu på den närmare utformningen av civilarbetets anordning, vilken utformning åter förutsätter ett bifall till den kungl. propositionen. Motionären herr Åströms förslag innebär, att man nu skulle fullständigt lägga om den av riksdagen för två år sedan intagna ståndpunkten i fråga om tjänstgöringstidens längd för de samvetsömma och i stället för att därvid utgå från de vapenslag, som hava den längsta tjänstgöringstiden, följa de vapenslag, som hava den kortaste sådan — sålunda

i stället för att utgå från rytteriets m. fl. vapens tjänstgöringstid övergå till fotfolkets — samt vidare stryka hela det procentuella tillägget å respektive 25 och 50 procent samt således inbördes likställa vapenvägrarna med civilarbetarna. Jag menar, att en motion, som bygger på sådana linjer utan att framställa någon mera ingående motivering för en dylik genomgripande omändring av riksdagens för två år sedan intagna ståndpunkt i frågan, icke kan förtjäna att av riksdagen bifallas.

*Om vissa
samvetsömma
värnpliktigas
tjänstgöring.
(Forts.)*

I fråga om utskottsutlåtandet ber jag få säga, att bakom detsamma rymmas ganska skilda uppfattningar om i vad mån de för dessa samvetsömma värnpliktiga bestämda tjänstgöringstiderna må kunna skäras ned. För min personliga del är jag böjd för det antagandet, att de tjänstgöringstider, som av statsmakterna för dem bestämdes för två år sedan, äro längre än vad av förhållandena i själva verket påkallas. I vilken utsträckning detta må vara fallet, kan man emellertid svårigen bedöma förrän man varit i tillfälle att i praktiken tillämpa dessa bestämmelser. Då nu bestämmelserna om några få veckor skola för första gången bringas i tillämpning för civilarbetare, en grupp å 150 personer som antagligen, så fort riksdagens beslut i föreliggande fråga fattats, sändes ut till ifrågavarande slags arbete, får man se, huru stora riskerna för simulation äro och i vilken omfattning man tilläventyrs söker erhålla dylik undantagsställning av andra skäl än samvetsbetänkligheter.

Nu har utskottet ställt sig på den ståndpunkten, att eftersom man avser att dela upp tjänstgöringstiden för civilarbetarna på två sommarhalvår, sker ingen olycka, om i år en kontingent kommer ut på den första halvtiden obesuren. Den beskärning, som utan olägenhet finnes kunna ske, bör lämpligen ske först i samband med tjänstgöringens fortsättning nästa år, då man har erfarenheten från i år att bygga på. Därför har utskottet föreslagit att Kungl. Maj:t må göra en omprövning rörande tjänstgöringstidens längd till nästa år och då i början av riksdagen lägga fram det förslag till nedskärning av tiden som erfarenheten under tiden kan hava givit anledning till.

Jag skall vidare med anledning av ett yttrande i denna sak, som jag för en stund sedan var i tillfälle att höra från statsrådsbänken i andra kammaren, be att få säga ännu ett par ord. Det sades från statsrådsbänken, att det fanns bärande skäl för att taga under omprövning även frågan om tjänstgöringstidens längd för vapenvägrarna i samband med avvägandet av tjänstgöringstiden för civilarbetarna. Jag vill om detta säga, att utskottet givetvis haft detta samband klart för sig och betraktat det såsom en självfallen sak, att när man går till en omprövning av tiden för civilarbetarna, måste den andra gruppen av samvetsömma, vars tjänstgöringstid är ställd i viss proportion till dessas, också bliva föremål för en omprövning i fråga om tjänstgöringstiden.

Vidare anförde herr statsrådet att det näppeligen kunde vara lämpligt att i denna lag angående samvetsömma värnpliktige inskriva en fixerad tjänstgöringstid, så länge den nuvarande allmänna tjänstgöringstiden för värnpliktiga fastställdes provisoriskt för ett år i sänder. Ehuru jag väl förstår statsrådets synpunkt härutinnan vill jag dock erinra, att

*Om vissa
samvetsömma
värnpliktigas
tjänstgöring.
(Forts.)*

även lagen rörande de samvetsömmas värnpliktstjänstgöring är av provisorisk natur såsom gällande blott å vissa år, och att densamma givetvis de fakto ej kommer att beredas giltighet längre än till dess en ny värnpliktslag vid upphörande av den nuvarande provisoriska regleringen av värnpliktsförhållandena kommer till stånd.

Till sist skulle jag vilja uttrycka en önskan i tvenne avseenden, då det gäller för Kungl. Maj: t att om några veckor bringa denna lag i tillämpning för första gången, så vitt angår civilarbetare. Det finnes ibland dem några få studenter med en tjänstgöringstid enligt nu gällande bestämmelser av ända till 540 dagar eller således 1 1/2 år och det må angående dessa uttryckas den önskan, att deras civilarbete blir, oberoende av de övrigas till samma grupp hörande, ordnat så, att det medför minsta möjliga olägenhet för deras studier. Vidare finnes bland dessa 150 civilarbetare en del, som redan delvis fullgjort sin värnplikt och endast hava en kortare tjänstgöringstid kvar. Det vill då synas mig vara ett berättigat intresse, att dessa kunde få del av den möjliga nedsättning i tjänstgöringstiden som vid nästa års riksdag kan bliva beslutad. Jag skulle därför våga rikta en vördsam vädjan till statsrådsbänken, att de, som sålunda hava endast en kortare tjänstgöringstid kvar, måtte om möjligt gömmas över till nästa år för att man såmedelst skall hinna se i vad mån de skulle kunna komma i åtnjutande av den av mig ifrågasatta nedsättningen i tjänstgöringstiden.

Jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i det föreliggande betänkandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till herr Åströms i ämnet väckta motion; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående fördelning av skogsvårdsavgifter; och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående ändrade villkor för lån från täckdikningsfonden jämte en i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, beslöts på framställning av herr förste vice talmannen att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, skulle nedtagas.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 98, angående anvisande av ytterligare medel för bekämpande av arbetslösheten; och

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande för kommunikationsverkens räkning av arbeten för bekämpande av arbetslösheten.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 103, till Konungen angående beredande åt vissa från småskoleseminarier utexaminerade lärarinnor av behörighet att undervisa i den egentliga folkskolan.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 104, i anledning av väckt motion med förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud; och

nr 105, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående möjliggörande av försäljning i vissa fall utav med kvarstad belagd lös egendom.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 106, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 3 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 18, angående lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 februari 1921 med vissa bestämmelser mot oskäligen pris;

nr 19, rörande lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 februari 1921 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri, så ock mot förvärfv av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri;

nr 20, rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 62 med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av 9 § i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873;

nr 21, angående ändrad lydelse av § 40 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 m. m.;

nr 22, angående förordning om ändrad lydelse av 4 § i förordningen den 19 november 1920 om kommunal progressivskatt för åren 1921—1924;

nr 23, angående förordning om rätt att vid taxering för inkomst åtnjuta avdrag för erlagd byggnadsskatt;

nr 24, rörande förordning angående särskild skatt å tobaksvaror m. m.;

nr 25, angående val av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

nr 26, angående val av riksdagens militieombudsman och hans efterträdare;

nr 27, angående förordning med särskilda bestämmelser om avdrag m. m. vid 1922 års taxering till beviljning av inkomst;

nr 28, angående förordning om särskilda ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 angående beviljning av fast egendom samt av inkomst att gälla vid 1922 års taxering m. m.;

nr 29, angående tiden för ikraftträdande av vissa av riksdagen beslutade ändringar i tulltaxan;

nr 30, angående förslag till lag om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egendom;

nr 31, angående lag om anstånd för visst fall med verkställighet av straff;

nr 32, angående ändringar av vissa rubriker i den vid förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 33, angående fortsatt tillämpning av förordningen den 22 april 1921 om rätt för Konungen att i visst fall åsätta särskild tullavgift;

nr 34, angående ändrad lydelse av 3 § i förordningen den 6 november 1908 angående särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 35, angående utredning om humanisering av bestämmelserna i strafflagen för krigsmakten;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 137, angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; samt

nr 37, rörande Kungl. Maj:ts proposition nr 138 med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Hansson, Sigfrid*, för tiden den 20 april—den 3 maj för resa till utlandet för fullgörande av tjänsteupdrag.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 10 A, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av utgifterna under riksstatsens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; och

nr 10 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet; andra sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 2 (5), med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning;

bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 1 och 3 §§ i förordningen den 30 maj 1919 om rätt för kommun att upptaga särskild avgift vid vissa offentliga nöjestillställningar;

andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § i lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar; samt jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av väckt motion om tillstånd för vissa föreningar att vid offentliga kapplöpningar och travtävlingar anordna vadhållning för allmänheten med s. k. totalisator; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj: ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4,43 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 8 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 10 A och B.

Vid föredragning av andra sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial nr 2 (5), med hemställan om anvisande av ersättning åt utskottets sekreterare och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevill-

ningsutskottets betänkande nr 26, andra lagutskottets utlåtande nr 13 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 28 och 31.

På framställning av herr talmannen beslöts att statsutskottets utlåtanden nr 10 A och B skulle på föredragningslistan till kammarens sammanträde den 22 innevarande månad uppföras sist bland två gånger bordlagda ärenden.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,05 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
